

Anne Marie Wigan

Samværsfedres opplevde handlingsrom etter en skilsmisse

- **En analyse av noen norske fedres erfaringer med de offentlige ordningene etter en skilsmisse.**

Masteroppgave i kultur-, sosial- og samfunnspsykologi.

Hovedveileder: Berit Overå Johannesen

Trondheim 2013

Psykologisk institutt

NTNU

Forord

Denne oppgaven er det avsluttende arbeidet til mastergraden i Kultur, samfunns- og sosialpsykologi ved NTNU. Det har vært både berikende og svært utfordrende å studere i voksen alder ved siden av full jobb.

Først og fremst vil jeg takke fedrene som stilte opp for å la seg intervju, og lot meg ta del i deres erfaringer og opplevelser før og etter skilsmissen.

Jeg vil også takke min veileder Berit Overå Johannesen ved Psykologisk institutt for gode råd og inspirerende samtaler. Din veiledning har vært av uvurderlig betydning.

Takk til familien min, og spesielt min mann som har holdt ut med meg mens jeg har skrevet denne oppgaven. Det å få skrevet ferdig denne masteroppgaven har til tider vært veldig krevende for familien når mor har vært altfor opptatt med både oppgave og heltidsjobb.

Trondheim, 29. november 2013

Anne Marie Wingan

Sammendrag

En grunnleggende antakelse for denne studien var at de offentlige ordningene ved skilsmisse kan ha påvirkning på samværet mellom fedre og deres barn etter en skilsmisse. De siste årene har det vært mange diskusjoner i det offentlige rom, om at dagens regler kan være urettferdig for samværsforelderen. Denne diskusjonen danner bakgrunnen for denne studien.

I denne studien har jeg belyst noen offentlige ordninger som kan tenkes å påvirke fars samvær med barna, barnebidragets størrelse og foreldrenes økonomiske situasjon. Studien er bygd på retningslinjer fra Grounded theory. De analytiske begrepene likestilling, maskulinitet, farskap og handlingsrom har vokst frem gjennom arbeidet med datamaterialet. Fem informanter med relevant erfaring ble intervjuet.

Resultatet indikerer at det i de offentlige instansene fortsatt er normer som ser på mor som mest omsorgsgiver, fordi far ikke kan gi lik omsorg. Den opplevde følelsen av å ikke bli behandlet som likeverdig omsorgsperson, kompleksiteten i regelverket og mangelen av tro på at de vinner frem, bidrar til at samværsfedrene blir passive. Analysen indikerer at samværsfedres rettigheter ofres for mors økonomi.

Oppsummert kan man si at denne studien har resultert i å vise at dagens regelverk kan skape et manglende handlingsrom for samværsfedre, og medføre at samværsforelderen får mindre samvær.

Avslutningsvis ble implikasjoner for praksis og videre forskning gjennomgått.

Innholdsfortegnelse

Forord	ii
Sammendrag	iii
1.1 Innledning	1
2.0 Teori	6
2.1 Historisk utvikling i farskapet	6
2.2 Likestillingsteori	9
2.3 Likestilling hjemme	10
2.4 Regjeringens og stortingets overordnede mål	11
2.5 Maskuliniteter og makt	12
2.6 Skilte fedres fall og avmakt	14
2.7 Farsfravær i farsintimitetens tidsalder	15
2.8 Oppsummering	17
2.9 Offentlige ordninger ved en skilsmisse	17
2.9.1 Mekling og Rettssystemet	17
2.9.2 Økonomiske ordninger for bidragsmottaker og bidragspliktig	20
3.0 Metode	27
3.1 Begrunnelse for valg av kvalitativ tilnærming, intervju som metode og Grounded theory som analytisk tilnærming	27
3.2 Utvikling av intervjuguide	28
3.3 Rekruttering av informanter	29
3.4 Det kvalitative intervju og den praktiske gjennomføringen	30
3.5 Opptak og transkripsjon av intervjuene	31
3.6 Fremgangsmåte i analyseprosessen	31
3.6.1 Koding av data	31
3.6.2 Linje for linje-koding	31
3.6.3 Kategorisering og fokusert koding	32
3.6.4 Konstant sammenligning (teoretisk sampling)	32
3.6.5 Memo-skriving	32
3.6.6 Sammendrag av intervjuene	33
3.6.7 utfordringer underveis	33
3.7 Etikk	33
4.0 Resultat	36
4.1 Resymé av informantenes historie	36
4.2 Møte med den offentlige meklingsinstansen	46
4.2.1 Obligatorisk mekling	46

4.2.2 Frivillig mekling.	49
4.2.3 Oppsummering mekling.	52
4.3 Organisering av den nye hverdagen etter bruddet	54
4.3.1 Boligsituasjonen.....	54
4.3.2 Oppfølging av barnas fritidsaktiviteter.....	57
4.3.3 Transport i forbindelse med samvær.	58
4.3.5 Endring av samvær.	62
4.4 NAV.	65
4.4.1 Fastsettelse av bidrag.	65
4.4.2 Daglig økonomi.....	69
4.5 Overgangstilstand.....	72
5.0 Diskusjon.....	76
5.1 Opplevd og reelt handlingsrom.....	76
5.1.1 Det offentlige.....	76
5.1.2 Reiseutgifter, gjennomføring av samvær og barnebidrag.....	77
5.1.3 Daglig omsorg og økonomi.	79
5.1.4 Likestilling og farskap.....	79
5.2 Metodiske betraktninger.	81
5.3 Validitet.....	81
5.4 Implikasjoner for videre forskning.....	82
6.0 Avslutning	83
Referanser	84
Appendiks	1

1.1 Innledning

I 2012 var det 455 skilsmisser i Sør-Trøndelag fylke (SSB, (2013, 21. februar), og totalt 9929 skilsmisser i Norge (SSB, (2013, 21. august). Som et resultat lever stadig flere barn i familier med enten bare mor eller bare far. Selv om det i dag har blitt flere enn tidligere som har ordninger med delt samvær så er det fortsatt vanligvis mor som har den daglige omsorgen. Etter samlivsbrudd bor barna fast hos mor i 80 prosent av tilfellene, mens det tilsvarende tallet for fedre er 10 prosent (Meld. St. 44 (2012-2013)). De fleste barna som til daglig lever sammen sin mor har samvær med far kun på bestemte dager (Bradshaw & Finch, 2002).

Det er sannsynlig ut fra foreliggende forskning at den negative effekten av samlivsbrudd for mannen kan splittes i tre hovedfaktorer, dvs. konflikten i seg selv, tap av kontakt med barna og dårligere kvalitet på samværet, dårligere økonomi (Holter, Svare & Egeland, 2008). Et samlivsbrudd skaper også nye betingelser for hvordan mennene mestrer sin nye rolle som mann og far. Diskursene om menn og kjønn har hatt et særlig fokus på fedre, og fedrenes betydning for barna (NOU 1991: 3, St.meld. nr. 8 (2008-2009)). Dette sier noe om de mulige måtene å være far på som samfunnet legger til rette for og forventer. Oftung (2009) snakker om fars livskvalitet etter en skilsmisse, og fastslår i sin avhandling at samlivsbruddet i mange tilfeller medfører større endringer i foreldrerollen for far enn for mor. De fleste fedre får mindre tid sammen med barna etter samlivsbruddet enn mødrene. Rundt en tredjedel i Skevik og Hyggen (2002) sin spørreskjemaundersøkelse Samværsfedres situasjon av fedrene svarer at de opplever det som vanskelig å ikke få være aktivt med i oppdragelsen. De får ikke være nok sammen ungene, og de føler ikke at de får sette premisser for barnas liv i tilstrekkelig grad.

Av ekteskapsloven (1991) og barnelova (1981) følger det at gifte og samboende foreldre som har barn under 16 år er pålagt mekling ved samlivsbrudd. Meklerens oppgave er ikke å foreslå løsninger, men å legge til rette for en dialog som kan produsere en avtale om samvær, bosted for barna og eventuell avklaring av foreldreansvar. Meklerne skal også informere om de økonomiske konsekvensene en avtale har. Selv om mekleren gir foreldrene hjelp til å diskutere og lage en samværsavtale er det til syvende og siste foreldrene som bestemmer. Siden meklingen er obligatorisk sitter meklerne i en situasjon der mange par ikke er motivert for mekling. Dette kan medføre at meklerne ikke gir tid og rom for å presentere og diskutere ulike løsninger. Beslutninger om samvær er av svært stor betydning for det videre forholdet mellom foreldrene og barna. Å ha barnet boende hos seg fast vil si å ha myndighet

til å treffe avgjørelser i ”vesentlige sider av omsorgen for barnet”, jf. barnelova (1981) § 37. Nærmere bestemt gjelder det forhold som om barnet skal være i barnehage, hvor det skal bo i landet og andre større avgjørelser knyttet til deltakelse på fritidsarenaer, ulike vennemiljøer og lignende problematikk.

I informasjonsskrivet Foreldreansvar og samværsrett (Barne-, - likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2010b) som deles ut ved familievernkontorene vies vanlig samværsrett hovedplassen under avsnittet om samværsrett. Ordningen beskrives ganske detaljert og fremstår som hovedordningen og utgangspunktet for foreldrenes avtale om samvær og fast bosted. I avsnittet om Samværsrett heter det: ”Ofte avtaler foreldrene ”vanlig samvær”, uten at de virkelig har tenkt igjennom om dette er den beste løsningen for barna eller for dem selv”. Ut over det eksemplifiseres eller spesifiseres ikke andre løsninger i brosjyren under kapittelet om samværsrett. Deler av det politiske miljøet har ønsket å oppheve normeringen av vanlig samværsrett for å unngå føringer på hvilke omsorgsmodeller foreldrene velger etter skilsmissen.

Hvis foreldrene ikke blir enige om samvær og en av partene velger å gå til sak er det nå opprettet en rettsmeklingsordning. Rettsmeklingsordningen er ment som et alternativ til den tradisjonelle rettergangen for at foreldrene på en raskere og billigere måte skal få anledning til å løse saken sin. Dommerne har etter tvisteloven blitt satt til å fylle to svært forskjellige roller, dommerrollen og rettsmeklerrollen. I rettsmeklerrollen skal det legges til rette for at partene uten dom selv løser saken mens i dommerrollen skal dommeren sette en dom. I rettsmeklingen tar foreldrene på en måte tilbake den beslutningsmyndigheten som dommeren er gitt ved at det er reist søksmål for domstolen. Partene må likevel forholde seg til at saken er brakt inn for domstolen, og det vil si at hvis de ikke blir enige så fortsetter den ordinære rettergangen med dom som resultat. Rune Lium er en dommer som behandler barnefordelingssaker, og de preges ofte av høyt konfliktnivå. Før han gir en dom oppfordrer Lium til mer mekling for å forstå hva som skaper konflikten mellom partene. Lium skriver i sin blogg (Lium, 2011) at det økonomiske oppgjøret ofte er en viktig del av en uoverensstemmelse, og at den økonomiske skilsmissen må avklares før partene kan bli enige.

Regelverket og vokabularet knyttet til samvær, daglig omsorg og foreldreansvar kan virke vanskelig for mange foreldre. Det særegne begrepsapparatet og kompleksiteten i de ulike ordningene som griper inn i hverandre (juss, økonomi, omsorgstid) sier noe om hva foreldrene må sette seg inn i. Det er gjerne knyttet sterke følelser til hvor mye tid hver av foreldrene ønsker å tilbringe sammen med barna.

Det kan være krevende å oppdra barn i samarbeid med en forelder som man ikke bor sammen med, og kanskje heller ikke har så mye kontakt med. Videre vet vi at både enslige foreldre og samværsforeldre ofte kommer i en økonomisk vanskelig situasjon etter et samlivsbrudd, noe som kan være med å bidra til uenighet om fordeling av utgifter til felles barn og størrelsen på barnebidrag.

Ofte vil en forelder også motta bidrag fra den andre forelderens. Det er i dag betydelige økonomiske fordeler ved å ha barnet boende hos seg og være hovedomsorgsgiver, i forhold til å praktisere delt bosted. Motstanden mot delt bosted vil derfor kunne være økonomisk motivert, fra den forelderens som mister retten til å alene motta ytelsene fra det offentlige. Så lenge barnets bosted påvirker foreldrenes økonomi i så stor grad som i dag, kan vi anta at dette fortsatt vil være en konfliktfaktor i spørsmålet om hvor barnet skal bo. De nye bidragsreglene som kom i 2003 har i noen grad tatt hensyn til dette. Men fortsatt vil den ene forelderens kunne ha krav på bidrag, og den andre kunne slippe å betale. I tillegg er det den barnet bor hos som mottar de offentlige overføringene (barnetrygd og skattekasse 2). Dersom reglene som regulerer det økonomiske mellomværende mellom foreldrene (bidragsreglene), og krav på offentlige ytelser var mer nøytrale i forhold til hvor barnet bodde, ville de kanskje unngått en del konfliktsituasjoner. På bakgrunn av kompleksiteten rundt de økonomiske forholdene, er det grunn til å stille spørsmål ved hvordan det påvirker beslutningsprosessen rundt hvem som får omsorg for barna.

Penger er et sentralt tema både før og etter en skilsmisse (Haugen, 2005). Skilsmisseprosessen i seg selv kan være kostbar. Alt som har med penger å gjøre kan føre til mange konflikter, fyre opp under krangler og føre til bitterhet. Fra annen forskning ser vi at klassebakgrunn betyr mye for hvordan foreldre ordner seg etter samlivsbrudd (Skjørten, Barlindhaug & Liden, 2007). Situasjonen som skilt far snur opp–ned på livet for mange menn både sosialt og økonomisk.

Likestillingspolitikkenes dilemma mellom mor som hoved omsorgsperson, far som samværsforelder, og ønsket om en mer reell likestilt situasjon etter samlivsbruddet, kommer tydelig til syne i diskusjonen rundt fedre og bidrag. På den ene siden står ønsket om å opprettholde kvinners posisjon som mor etter bruddet. På den annen side må det politiske ønsket om mer aktive fedre få praktiske konsekvenser i forhold til økonomiske spørsmål etter samlivsbrudd (Ot.prp. nr. 69 (2007-2008)). Den nye bidragsordningen fra 2003 hadde som mål å øke samværet mellom fedre og barn. Lovgiver har forlatt prinsippet om at den bidragspliktige skal yte etter evne, men de nye bidragsreglene legger til grunn hva det koster å ha et barn, og tar hensyn til begge foreldrenes inntekt. Ved å trekke inn inntekten til mor ville

lovgiverne imøtekomme argumentene fra fedrene om at ordningen skal være rettferdig, og at far ikke skal bli tildelt en posisjon som ”mest forsørger”.

Det har vært hevdet, både fra samværsforeldre og enslige foreldre, at bidragsreformen fra 2003 kan virke konfliktfremmende i en del tilfeller. Det understrekes sterkere enn før at begge foreldre har et likeverdig ansvar for omsorg for og forsørgelse av felles barn selv om de ikke bor sammen. Dette gjelder selv om den ene forelder ikke lenger har noe å si i forhold til beslutninger rundt barna, slik som hvor de skal bo samt andre større avgjørelser om barnets liv. Det kan se ut om det er enighet om at valg av kriterier for hva som er barnets beste etter en skilsmisse er vanskelig. Diskusjonen om barnets beste trekkes ofte inn i situasjoner der det ikke er konsensus om beslutninger. Begrepet barnets beste har fått svært ulike fortolkninger, for eksempel i forhold til barnefordelingssaker, barnevernssaker mv. I familieretten trekkes barnets beste ofte inn i en sammenheng der diskusjonen dreier seg om hvem som skal ha foreldreansvaret, hvor barnet skal bo, og hvordan skal samværet deles (Haugli, 2004).

Det at størrelsen på barnebidraget knyttes så nært til mengden samvær mellom samværsforeldre og barn, kan forsterke uenigheten om hvor mye tid samværsforelder skal tilbringe sammen med barnet, og også om hvor mye han faktisk er sammen med barnet. Hovedomsorgsgiveren (som oftest mor) kan tjene økonomisk på at samværsforelder er lite sammen med barnet, eller i hvert fall på at det fremstilles slik overfor trygdeetaten. For samværsforelder (som oftest far) kan det lønne seg å være mer sammen med barnet enn tidligere, eller i hvert fall å få aksept for sin versjon av hvor mye han/hun er sammen med barnet. Kan dette påvirke samværets størrelse til far? Ifølge Skevik og Hyggen (2002) ønsker mange samværsforeldre mer samvær med barna enn de har, noe som indikerer at samværsordningen kan være en kilde til konflikt. Mange samværsfedre synes at bidragene de betaler er for høye, mens mødre ofte synes de får for lave bidrag (Lyngstad, 2007).

Det siste året har det vært mye diskusjoner i det offentlige rom om at bidragssystemet forfordeler foreldrene som har den daglige omsorgen, og at dagens regler er urettferdige. I Adresseavisen skrevet av Fredriksen, Helland, Tjeldflåt og Jansen (2012, s. 7) står det en artikkel med overskriften ”Bidragssystemet fungerer ikke”. Solveig Horne (Frp) sier i artikkelen at det trengs en full gjennomgang av bidragssystemet fordi det ikke kan tillates at vi har et system der det belønnes å sabotere samvær. Postdoktor Katrine Vellesten Løken sier i samme artikkel at bidragssystemet er laget for å straffe de fedrene som ikke stiller opp for barna sine. I tillegg sier hun at de samme som laget systemet ikke forstod at mødrene ved hjelp av bidragsreglene kan nekte fedrene mer samvær. Det står i samme artikkel at

Barneminister Inger Marte Thorkildsen (SV) har en formening om at barna ikke blir nok lyttet til i rettssystemet, og at hensynet til barnet må tas større hensyn til enn likestilling mellom mor og far.

I dette prosjektet vil jeg belyse noen offentlige ordninger som kan tenkes å påvirke fars samvær med barna, barnebidragets størrelse og foreldrenes økonomiske situasjon. Prosjektet er relevant for dagens forskning og problemstillinger innen likestilling, skilsmisse, barnebidrag og barnefordeling mellom foreldrene.

Forskningsspørsmålet er: Hvilken betydning har de offentlige ordningene ved skilsmisse sett i forhold til samværet mellom fedre og deres barn? Norske fedres opplevelser i et likestillingsperspektiv.

2.0 Teori

Denne studien handler om å se på hvordan de offentlige ordningene legger føringer og betingelser for samværet mellom far og barn etter en skilsmisse. Situasjonen etter skilsmisse er sett fra fedrenes ståsted, og i et likestillingsperspektiv. I studien tas det utgangspunkt i et sosialkonstruktivistisk perspektiv. Jeg har i dette studiet jobbet induktivt, og valget av de analytiske begrepene likestilling, maskulinitet, farskap og handlingsrom har vokst frem gjennom arbeidet med datamaterialet.

Mitt prosjekt handler om å få frem fedrenes opplevelser med det offentlige systemet, samarbeidet med ekskona og knytningen den har opp imot samvær med barna. For å belyse dette vil jeg først ta for meg den historiske utviklingen i farsrollen for å forstå hvilken rolle fedre har og har hatt i det norske samfunnet.

Det å være far befester maskulinitet, men ved samlivsbrudd skapes det nye betingelser for farskapet og dermed nye betingelser for maskuliniteten. Jeg vil belyse farsroller og maskuliniteter i forhold til hvordan menn både forholder seg til og blir behandlet av det offentlige.

Deretter vil jeg se på farsroller i lys av likestillingspraksiser i dagens samfunn og på hva likestilling menes å være. Jeg vil fokusere på hvilke rettigheter og plikter som fremheves særlig i forhold til omsorg for familie og barn.

Jeg vil også se på hvilke virkemidler som brukes for å få et mer likestilt samfunn. Hvilke lover og regler og offentlige ordninger ligger til grunn for mødrenes og fedrenes valg etter en skilsmisse? Hva slags støtte og hjelp får foreldrene til å ta sine valg? Hvordan er betingelsene for å reforhandle og gjøre om på disse valgene senere?

De samfunnsmessige rollene så vel som identitet og oppfatningen av oss selv og andre er sosialt konstruerte og foranderlig over tid. I dette prosjektet vil fedrenes opplevde *handlingsrom* etter en skilsmisse være det sosiale rommet som avgrenses nettopp ved de sosialt konstruerte normer og etablerte praksiser mellom kjønnene og de som skal utøve lovene. I dette prosjektet vil jeg forsøke å vise hvordan fedrenes reelle handlingsrom kan være et brukbart teoretisk begrep for å belyse farsrollen etter en skilsmisse.

2.1 Historisk utvikling i farskapet. Lorentzen (2012, s. 11-12) har i sin bok definert det han kaller farskapets doble rolle, nemlig farens rollefunksjon versus hans intimitetsrelasjon. Mors rolle har vært definert gjennom sin intimitetsrelasjon til barna fra og

med andre halvdel av 1800-tallet. I følge Lorentzen har faren både vært «far for» familien og «far i» familien. Når «far er for» familien er det i sin rolle som forsørger av familien. Når «far er i» familien er det som en omsorgsperson for barna. Lorentzen snakker om familiesituasjonen i tradisjonelle familieformer der foreldrene og barna danner en enhet sammen.

På slutten av 1800-tallet vokser de første kvinnebevegelsene frem. Kvinnesakskvinnene ville gi kvinnene rett til utdanning og arbeid, mens motstanderne fremhevet kvinnenens moderlighet som deres egentlige kvinnelighet. Denne perioden 1850-1927 var preget av en formening om at mannen er overordnet kvinnen, og kvinnen er viktigere enn mannen for barnas ve og vel (Lorentzen, 2012, s. 52). Kvinnene fikk i denne perioden større rettigheter, samtidig som mor-barn relasjonen fremdeles ble idealisert og dyrket like fullt.

Perioden 1927-1970 var preget av fedre som inntok forsørgerrollen (Lorentzen, 2012). De Beauvoir (2002) gjennomførte sin studie der hun kartla kvinners vilkår, og konkluderte med at en stor del av forklaringen til at kvinner er underordnet menn både sosialt, økonomisk og kulturelt, ligger i sosiale forhold og maktstrukturen som kalles patriarket. Med den nye ekteskapsreformen som kom i 1927 ble perioden 1927-1970 en periode som politisk og ideologisk bidro til brudd med den patrialske familiemodellen, og en overgang til en modell hvor menn og kvinner skulle være juridisk og økonomisk likeverdige. I familiemodellen som utviklet seg var far forsørger av familien, og mor var omsorgspersonen som hadde hjemmet som sin arbeidsplass.

Ifølge Lorentzen (2012) hadde fedres deltakelse ved fødselen på 1800-tallet betydning for fars egen maskulinitet og hans ønske om å vise kona støtte og nærhet. Da institusjonsfødsle kom etter den andre verdenskrig (Lorentzen, 2012) var det ikke vanlig at far var tilstede, men denne tradisjonen tok seg opp igjen på 1980-tallet. Den kjønnete arbeidsdelingen hadde begynt å oppløses, og forståelsen av familien endret seg. ”Menneskets deltakelse ved fødselen er markøren for fedres nye ansvar og delaktighet. De blir gitt en ny sjans og griper den raskt” (Lorentzen, 2012, s. 117)

Andelen kvinner som fikk seg lønnet arbeid økte betraktelig i løpet av 70-årene, og det gikk mot et mer likestilt samfunn, og åpnet muligheten for at fedre kunne ta mer ansvar for barnas omsorg. Fra og med 70-årene engasjerte både vitenskapsfolk og politikere seg i hva farskap består i, og det innebærer at farskapet blir betydningsfullt både i form av ny

praktisering og som kunnskapsobjekt (Lorentzen, 2012). Dette legger grunnlaget for noe som Lorentzen kaller «pappabøkene». Disse bøkene gir nytt materiale til diskursen om fedre og medførte en politisk oppfølging. De ble en del av likestillingspolitikken. Lorentzen hevder videre at farsfølelse er nå sett på noe som fedrene får gjennom tilstedeværelse til barna og gjennom praksis.

For at mennene skulle unngå å bli demaskulinisert når de kom inne i den kvinnelige sfæren (privatsfæren) prøver mennene gjennom pappabøkene å knytte til seg en ide om kjønnes ulikhet. Kjønnforskjellene kom tidligere av at menn og kvinner gjorde forskjellige ting, men nå opprettholdes kjønnforskjellenes ide som om menn og kvinner gjør de samme oppgavene (Lorentzen, 2012).

I boken Heimevernet mener Blikstad (1992) at han selv som far skal kunne bestemme hva som er til det beste for barnet. Sier videre at det kan være vanskelig å definere forskjellen på omsorg fra mor eller far, men i lek kommer forskjellene tydeligere frem ettersom mennene leker mer ekstatisk, og har mer risikofylt lek enn kvinnene. ”Ideen om maskulin og feminin omsorg gjør nemlig at mannen både kan være pappa, og samtidig bevare en maskulin fremtoning i tråd med stereotype forestillinger om hva som er mannlig og kvinnelig (Vågslid, 2005, s 84).

Det kan virke som det er en trend at de mannlige forfatterne skriver bøker om å være far i familien. Dette kan knyttes til sosialkonstruktivisme og forstås som et uttrykk for at menn kollektivt har begynt å omdefinere sin rolle som fedre, og om forståelsen av maskulinitet mer generelt.

I 1991 kommer Mannsrolleutvalgets sluttrapport (NOU 1991: 3), og et av de mest konkrete forslagene er å likestille mødre og fedre ved uttak av foreldrepermisjon for å gjøre både mor og far til kompetente omsorgspersoner. Økt fedrekvote kom som en forlengelse av fedrenes ønske om å tilbringe mer tid sammen med barn og familie, og er en del av likestillingspolitikken for å fremme kvinners rettigheter (Lorentzen 2012). ”Dermed var diskusjonen om et annet og mer intimt farskap lansert, fedre som hjemmeværende, fedre med ansvar for barn alene, fedre som aktive og kompetente omsorgsutøvere (Lorentzen, 2012, s. 138).

Innføringen av fedrekvoten og norsk farspolitikk gjør at det kan snakkes om den farsvennlige velferdsstaten (Brandt & Kvande, 2003). Det sies videre at perioden fra 1980 og

frem til i dag representerer et gjennombrudd for fedrenes omsorgspraksis, og har blitt omtalt som en farsrevolusjon i dannelsen av nye omsorgsgivende fedre.

2.2 Likestillingsteori. Argumentasjonen for likestilling er dels fremmet gjennom en forståelse av at kvinner og menn er forskjellige og til dels en forståelse av likhet mellom kjønnene. Når likhet og forskjellighet knyttes til ulike egenskaper er det interessant å se hva som gjør at menn oppfattes likt som kvinner eller hva som eventuelt gjør at menn blir vurdert annerledes enn kvinner. Disse tankene kan ses i sammenheng med spørsmålet om hvem som skal ha rettigheter til en posisjon som omsorgsgiver.

Diskusjonen om kjønnes forskjellighet, eller kjønnes likhet danner grunnlaget for nesten all kjønn- og likestillingsteori. Diskusjonen om likhet- og forskjellighet mellom menn og kvinner har tradisjonelt vært tatt opp av kvinner, og har handlet om kvinner bør vise seg forskjellige fra menn eller om kvinnene bør arbeide for å bli mer lik mennene (Melby, 1995). Alison M. Jagger viser til at forskjellighet blant kjønn ikke bare er en årsak til ulik praksis men også et resultat av det kvinnene har opplevd gjennom historien. Det kvinnen har opplevd er medvirkende til å opprettholde forskjeller (Melby, 1995 s. 401).

Den tosidige likestillingsmodellen om et likestilt arbeidsmarked, og et ønske om lik belastning for menn og kvinner er svært sentral i den nordiske likestillingspolitikken og likestillingsdebatten. Dette står sterkt i strid til forestillingen om foreldreskap som en enhet bestående av to komplementære deler, mødre og fedre med hvert sitt bidrag til foreldrefellesskapet hvor mor er den omsorgsfulle og far den autoritære, som har en lang tradisjon i den vestlige verden. Skal mannen ha like oppgaver som kvinnen, eller skal hans oppgaver utfylle hennes – komplementere. En foreldrerolle basert på likhet mellom kjønn og ikke komplementaritet blir utfordret av likestillingsprosjektet. Samfunnets likestillingsideal som innebærer at de tradisjonelle kjønnsrollemønstrene som knytter menn til arbeid og kvinner til omsorg må endres, og med det menes at likestilling er ment å gripe inn i hvordan menn og kvinner bør organisere sitt foreldreskap. Hennem (2006) snakker om å gi alle barn i landet gode oppvekstvilkår gjennom en familiepolitikk som gir barn sterkere rettigheter som individer, og det kan igjen gi mødre og fedre muligheter til å bli omsorgspersoner.

I overensstemmelse med tilknytningsforskningen innenfor psykologien er det ikke funnet kjønnsforskjeller mellom far og mor når man ser på barnas kjønnspreferanser eller hvem som barna føler lager en trygg base (Madsen, Lind & Munck, 2002).

2.3 Likestilling hjemme. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring har på oppdrag fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet gjennomført et forskningsprosjekt som skulle belyse hvordan likestillingspraksisen er i folks hjem i dag (Hansen & Slagsvold, 2012). I rapporten er det lagt særlig vekt på likestillingspraksis blant par i ulike aldersgrupper og livsfaser, ulike sosiale klasser og ulike typer bomiljø. Det ble også sett på sammenhengen mellom holdning til likestilling og faktisk likedeling i hjemmet.

Oppfatninger av hva som er mannlige og kvinnelige gjøremål opprettholdes gjennom egne og andres forventninger og gjennom sosialisering. Kjønnroller er dermed væremåter som kan påvirkes og endres i barne- og ungdomsårene, men også i voksenlivet. Kjønnroller kan måles ved intervjuobjektens selvoppfatninger om instrumentell (maskulin) og sosioemosjonell (feminin) orientering (Hansen & Slagsvold, 2012). Ved omsorg for barna har graden av instrumentell orientering ingen betydning, men sosioemosjonell orienterte menn ser ut til å ta større del av omsorgen for barna. Det betyr at mer sosioemosjonelt orienterte menn i større grad deler barneomsorg med partneren sin. (Hansen & Slagsvold, 2012)

Likestillingspolitikken har medført at flere kvinner har blitt yrkesaktive. I dag er nesten like mange kvinner som menn i lønnet arbeid (Hansen & Slagsvold, 2012). Selv om nesten like mange kvinner som menn er i lønnet arbeid, jobber flere kvinner enn menn deltid. Rundt 50 prosent av gifte/samboende mødre jobber deltid, gjelder det bare 5 prosent av fedrene (Pettersen, 2004). En forklaring på dette kan være noe Skrede (2004a) kaller ”likestilling light”, og som forklares av at kvinnene i større grad enn menn tilpasser arbeidslivet til familielivet. Fremdeles bruker kvinnene mest tid på omsorg for barna. Fedrene bruker 55 prosent av tiden av det kvinnen bruker på omsorg av barna (Hansen & Slagsvold, 2012). Siden det å være en nærværende far har blitt et ideal kan det skape dilemmaer for fedre som ønsker å satse på en yrkeskarriere på samme måte som det er det for kvinner. Yrkestilpasning og inntektsforskjeller er det som forklarer mest av variasjonen i parenes deling av barneomsorg.

Jo høyere utdanning, inntekt og yrkesklasse hun har, jo vanligere er det å dele likt.

Mannens yrkesklasse har ingen sammenheng med deling av husarbeid, og hans utdanning har bare en svak betydning. Når det gjelder deling av barneomsorg, er sammenhengen med sosial klasse svakere, og hans og hennes sosioøkonomiske status har omtrent samme effekt (Hansen & Slagsvold, 2012, s. 8)

Å være nær og involvert i omsorgen for barnet ser ut til å ha blitt et kulturelt ideal for dagens fedre (Brandt & Kvande, s. 129).

Å legge barn og å delta i fritidsaktiviteter er de oppgavene som flest par deler likt.

Fedrene bringer barna til/fra skole, fritidsaktiviteter og deltar mer i lek eller fritidsaktiviteter til barna når de blir eldre. Denne sammenhengen er knyttet til barnas alder. (Hansen & Slagsvold, 2012, s. 69)

2.4 Regjeringens og stortingets overordnede mål. I november 2011 la Barne,- likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD) ut en handlingsplan "Likestilling 2014 – regjeringens handlingsplan for likestilling mellom kjønnene" (BLD, 2011) på grunn av en fortsatt ambisjon om å få et mer likestilt samfunn. En likestilt familiemodell der menn og kvinner deltar på like vilkår i forsørgelse av familien og deler likt på arbeidet hjemme er fortsatt et ideal for norsk likestillingspolitikk og er hyppig tatt opp i likestillingsdiskursen.

Utgangspunktet for reell likestilling er ifølge handlingsplanen (BLD, 2011) gode velferdsordninger for foreldre, lovbeskyttelse og en allmenn aksept for at diskriminering ikke skal forekomme. I praksis handler det om at begge kjønn skal ha tilgang til økonomiske goder, maktposisjoner og familieansvar. Det legges vekt på i handlingsplanen at det må jobbes for at tradisjonelle og usunne kjønnsstereotyper ikke reproduseres og forsterkes.

Det er mange barn som opplever at foreldrene skiller seg. "Ved samlivsbrudd velger fortsatt de fleste foreldre at barnet skal ha fast bosted hos mor. Samtidig ser det ut til å være en økning i antall foreldre som velger delt bosted eller mye samvær" (BLD, 2011, s. 27). Likestilling har vært høyaktuelt i Norge i mange år, men fortsatt er foreldrenes rolle overfor barna ulike. De skriver også i handlingsplanen at de fleste mødre tar mer ansvar for barneomsorg og husarbeid, og fedrene er fortsatt hovedforsørgere. I praksis så viser studier som har rettet søkelyset mot hvilke oppgaver som tildeles mor og far, at i de fleste tilfeller tilfaller hovedomsorgen for barna kvinnene, mens fedrene fortsatt har hovedforsørgelsen (Skrede, 2004a, BLD, 2011)

Et av målene i handlingsplanen er å styrke det familievennlige arbeidslivet og et likestilt foreldreskap. Antall samværsdager når barnet har fast bosted hos en av foreldrene er indikatoren regjeringen bruker for å finne ut om målet om likestilt foreldreskap er nådd. Regjeringen har som mål å styrke kompetansen om fedre og likestilt foreldreskap i offentlig

tjenesteyting. De ønsker at barna skal ha best mulig kontakt med begge foreldrene, også når foreldrene ikke bor sammen. Ifølge handlingsplanen har regjeringen tenkt å utvikle tiltak for å legge til rette for tidlig involvering av far, og for å motivere begge foreldre til mer jevn omsorgsfordeling. Tiltakene vil blant annet være å utvikle standardiserte kurs rettet mot ansatte i kommunale tjenester som blant annet helsestasjoner og lærere i introduksjonsprogram for nyankomne innvandrere (BLD, 2011). Et annet tiltak i handlingsplanen er å sikre at NAV gir tydelig informasjon om muligheten til å dele foreldrepengene seg imellom til fedre og mødre som skal ha barn.

I Meld. St. 44 (2012–2013) om menn, mansroller og likestilling ble temaet om samarbeid mellom foreldrene etter samlivsbrudd belyst på grunn av et overordnet mål om et likestilt foreldreskap etter samlivsbrudd. Det er foreldrene selv som i de fleste tilfellene både avtalte at mor skulle ha hovedomsorgen, og fastsatte samværet barna skulle ha med far. Selv om fedrene gikk med på denne ordningen kommer det frem i stortingsmeldingen at fedrene følte at foreldrerollen ble svekket på grunn av mindre ansvar for og kontakt med barna. Det står videre at den avtalte ordningen medførte frustrasjon hos fedrene, og denne frustrasjonen førte til langvarige konflikter mellom foreldrene.

Det er blitt flere mødre og fedre som inngår avtale om delt omsorg enn for få år siden. ”25 prosent av foreldrene avtale delt bosted for barna i dag mot 10 prosent i 2005/2006” (Meld. St. 44 (2012-2013)). De hevder videre at avtalene om delt bosted skjer oftest i samlivsbrudd hvor konfliktnivået er lavt, far er eldre enn 36 år og hvor far har høyere utdanning.

2.5 Maskuliniteter og makt. Det å få barn er en bekreftelse for menn om at de er en virkelig mann, og for kvinnene er det å få barn en bekreftelse på at de virkelig er kvinner. Dermed er det nærliggende at menn og kvinner som blir foreldre gjerne lever ut de tradisjonelle kjønnsrollene og forventningene som ligger i kulturen.

Menn er blitt sett på som hovedgrunnen til problemene kvinnene har, og det er derfor ikke tidligere blitt sett på som nødvendig å forske på hva maskulinitet er.

Vi anvender menn når det snakkes om mennesker som er biologiske menn. Manndom er det sosiale praksisen som forbindes med menn, og som menn bør opprettholde for å bli sett på som menn. Maskulinitet er et teoretisk begrep for å forsøke å forklare og

forstå den sosiale konstruksjonen av menn og mannlighet samt de sosiale praksiser som er for å opprettholde disse konstruksjonene (Herz & Johannsson, 2011, s. 16).

Connell så det som nødvendig med forskning om maskuliniteter, og hennes bok har hatt stor betydning for den kritiske mannsforskningen (Connell, 1995). Den kritiske mannsforskningen har hatt som hovedfokus å foreta kritiske studier av relasjonen mellom makt og maskulinitet. Det vil si hvordan maskuliniteter konstrueres sosialt og kan forstås. Connell sine maskulinitetsbegreper leder oppmerksomheten mot endringer i de rammer for handlingsvalg som menn har blant annet etter en skilsmisse (Oftung, 2009).

Connell (1995) var kritisk til hvordan maktspørsmål innen rolleteorien ble håndtert, og utarbeidet begrepet hegemonisk maskulinitet. Hegemonisk maskulinitet er den dominerende maskulinitetsformen i Connells system. Hegemonisk maskulinitet kan beskrives som et kulturelt ideal som forandres av tid og rom, og som blir ansett som det dominerende maskuline ideal som man forholder seg til (Hertz & Johannsson, 2011). Den delen av teorien som omhandler hegemonisk maskulinitet er mest anvendt innen maskulinitetsstudier, men er også den teorien som er mest kritisert.

Connell's (1995) begrep om hegemonisk maskulinitet innebærer en beskrivelse av en kultur som tar mannens makt forgitt, og hvor mannen reproducerer makten ved hjelp av nye strategier når den gamle forsvinner. Oftung (2009) konkluderer at dette er i tråd med Connell's begrepsapparat hvor en analytisk spire om menn og farskap kunne komme av samfunnsendringer. Tidligere kunne menn hindre kvinnene i å få skilsmisse, og på den måten beholde makten i ekteskapet. Oftung hevder videre at i dagens samfunn kan ikke mannen hindre kvinnen i å skille seg, og da søker en del menn makt over kvinnene ved å engasjere seg og kreve mer tid med barnet etter samlivsbruddet. Maskuliniteten kan slik virke hegemonisk (Oftung, 2009).

Connell (1995) snakket også om underordnet maskulinitet som innbefatter alle menn som på ulike måter utelukkes å ta del i den mannlige dominansens fordeler som for eksempel skilte fedre uten daglig omsorg. Selv om mange menn kan dra nytte av sin dominans over kvinner er det samtidig veldig få menn som befinner seg i en slik hegemonisk posisjon (Hertz & Johannsson, 2011).

Nye samlivsformer eller mangel på samliv, som et samlivsbrudd skaper nye betingelser for farskap og dermed nye betingelser for maskulinitet. Hvordan en skal være

mann og far etter bruddet sier noe om den enkelte fars mestringsstrategier i situasjonen. I en nordisk intervjustudie har de funnet at fedre som deltar mye i omsorg for sine barn ikke opplever at dette går utover maskuliniteten. (Holter, 2007). Fedrene blir i stedet opptatt av å definere maskulinitet på nye måter etter en skilsmisse (Oftung, 2009).

2.6 Skilte fedres fall og avmakt. Oftung (2009) skriver i sin avhandling Skilte fedre, Omsorg, Mestring og livskvalitet om nesten alle fedrenes følelse av fall, mislykkhet og nederlag etter skilsmissen, og de ulike retninger livet til en far kan gå inn i. Noen av fedrene prøvde å etablere et nytt forhold til barna, mens andre fedre henga seg til festing. For de fedrene som henga seg til festing ble det vanskelig å gjennomføre et omsorgsfullt farskap. Oftung hevder så at fallet spiller en rolle for fedrenes selvbilde og hvordan de innretter seg etter skilsmissen i forhold til omsorgen.

«Mens fedrene kan ha en relasjon til barna som er mellom null og femti prosent av tiden, opererer mødre med tiden mellom femti og ett hundre prosent av den totale samværstiden med barna, og det er i all hovedsak mødre som bestemmer rammene for dette» (Oftung, 2009, s. 225). De nye rammene vil omfatte konflikter mellom de skilte foreldrene som kan omhandle samværsordningen, henting og bringing. Oftung sier videre at konfliktene som omhandler det praktiske rundt samvær med barna er emosjonelt ladet, og er en prosess som handler om følelser knyttet til fall, smerte og reparasjon. Kvalitative studier viser at å gi ser over for smerte, å snakke om smerte eller å kjenne på smerte er for mange menn umannlig (Backmann, 2005). «Menn er mindre interessert i ulike typer terapitilbud enn kvinner er det, og har færre nære venner de kommuniserer om sine problemer med sammenlignet med kvinner» (Oftung, 2009, s. 32).

Et foreldreskap som er i ferd med å bli et fellesskap mellom kvinner og menn, vil kunne bidra til øke konfliktnivået etter en skilsmisse (Haavind, 2006). Han sier videre at når foreldre blir skilt kan det moderne foreldreskapet bringe fedrenes rettigheter og mødrenes ansvar i konflikt. I tillegg kan noen mødre bli skeptiske til at far har samvær når hun ikke har kontroll, og dette kan fedrene oppleve som et angrep på sin rett til å praktisere omsorg.

Haavind (2006) sier i sin artikkel at barna trenger kontakt med både mor og far, og at det er en del av morskompetansen å akseptere og legge til rette for samvær. Mor til barnet må se bort i fra sin egen følelsesmessige uro for at barnet ikke får god nok omsorg. Å være i konflikt over lengre tid er å operere i en helsemessig risikosone (Thuen, 2004). Konflikt og ufred handler nødvendigvis om makt, og reparasjonsarbeidet går derfor ut på å gjenopprette

makt og kontroll (Oftung, 2009). Oftung hevder videre at det som beskriver et samlivsbrudd av fedrene som et fall, en følelse av mislykkethet i forhold til egne ambisjoner, overfor omgivelsene og reduksjon av makt ovenfor tidligere partner.

I studien til Oftung (2009) forteller flere av fedrene om følelsen av maktesløshet/avmakt i skilsmisseprosessen med mekling, økonomi og barnefordeling. Flere av fedrene i studien forteller om lite kontroll med hva barna foretar seg, og hvordan barnets sosiale liv er. Barnas venner er ikke lenger i fars nærmiljø. Fedrene i studien forteller også om manglende informasjon fra barnehage, skole og helsestasjon etter skilsmissen. Denne mangelen på informasjon medfører at det lettere kan oppstå konflikter mellom foreldrene. Farskapets historie (Lorentzen, 2012) viser at familiefeltet er preget av kvinnelig makt. Selv om det for kvinnen kanskje har vært en makt, hvor det meste av hjemmearbeidet har falt på kvinnen. Etter en skilsmisse har kvinnen større mulighet for å utøve makt som har med barna og hjemmet å gjøre.

2.7 Farsfravær i farsintimitetens tidsalder. Lorentzen (2012) skriver i sin bok om farsfraværet i denne farsintimitetens tidsalder hvor modernitetsutviklingen legger mer og mer vekt på individuell utfoldelse og vellykkethet. I dagens samfunn er det en økende forskjell mellom menn som har barn, og menn uten barn. Mennene uten barn tilbringer mindre tid med familien, mens menn med barn har gjennomgått en kulturell endring, og har nå en mer intim relasjon til barna og familien. Kari Skrede (2004b) gjorde et studie om «Færre menn blir fedre» hvor hun viser hvordan barnløsheten har økt mer for menn enn for kvinner de to siste tiårene. Skrede konkluderer i sitt studie slik:

Samlet sett tyder dette på at den sterkere økningen i barnløsheten for menn enn for kvinner har sammenheng med økt innslag av skilsmisser og oppløsning av samboerskap. Dermed blir også ”bruktmarkedet” mer aktuelt som partnermarked (Skrede, 2004b, s. 64).

Den økte oppløsningen av ekteskap og samboerskap resulterer i at stadig færre fedre bor sammen med egne barn. «Av menn som er født i 1940, bodde 75,3 prosent av fedrene sammen med egne barn når fedrene var 40 år, mens det var redusert til 63,2 prosent for fedre som er født i 1960» (Skrede, 2004b, s. 63). Dette er en tydelig endring, og viser at mange menn ikke bor sammen sine barn. Dette viser ikke bare til økt mengde samlivsbrudd, men det

kan også tyde på at mødrene favoriseres som omsorgsperson ved et samlivsbrudd. Når Berit Brandth og Elin Kvande (2003) skriver i «Fleksible Fedre» at den norske staten både er kvinnevennlig og farsvennlig er dette altså en sannhet med modifikasjoner i likestillingslandet Norge. Relasjonen mellom far og barn er mer omsorgsfull og nær enn før 1970, men det er i ferd med å utvikles et nytt velferdsskille mellom menn i Norge. Et skille mellom de menn som har mulighet til å bo sammen sine barn, og mennene som ikke har mulighet til å bo sammen barna på grunn av blant annet samlivsbrudd. «Dette velferdsskillet er ikke bare en splittelse i forhold til livskvalitet, men også et nytt reelt klasseskille» (Lorentzen, 2012, s. 146). Lorentzen sier videre at det offentlige Norge er opptatt av et likestilt familieliv for både mor og far, men det i seg selv kan virke marginaliserende. Ved en annen familiepolitikk kan kanskje fedrene som ikke lenger er en del av barnas hverdag synliggjøres mer, slik at også de skilte fedrene verdsettes som en viktig del i barnas oppvekst når far ikke lenger er i familien.

I artikkelen ”De nye fedrene og kjønnskontraktens forvandling” skriver Holter (2006) om mennenes passive forhold til å søke tjenester som kan gi dem bistand i en vanskelig livssituasjon, for eksempel bruken av familierådgivningskontor. Videre skriver Holter at den passive rollen passer ikke forventningene vi har til dagens menn, men tilhører mer den gamle forsørgerrollen. Holter (2006) skriver om hvor stor fordel dagens menn hadde hatt på å være mer føre-var i sitt samliv med ektefellen, og at forskningen viser at det som regel er kvinnene som opplever problemer i forkant av skilsmissen, mens mennene kommer dårligere ut etterpå.

Den tradisjonelle mannlige forsørgerrollen er i ferd med å bli kulturelt bankerott. Men den eksisterer i høy grad som et premiært mønster i arbeidslivet, og vi ser den også i offentlig regelverk og ordninger, der fedrenes omsorg blir usynliggjort eller administrert gjennom mødrene (Holter, 2006, s. 681).

Samlivsbrudd ser altså ut til å svekke fedrenes mulighet til nærhet og omsorg for sine barn. Fedrene har i mange år kjempet for like rettigheter som mødrene i forbindelse med omsorg og deltakelse i barnas liv. Fedrene har fått mye større rettigheter i forbindelse med barnas fødsel, men det er spørsmål hvorvidt likestillingen ivaretas like godt av de offentlige institusjonene ved skilsmisse. Selv om institusjonene og de offentlige kontorene skal tenke likestilling kan det virke som den er avmålt i møte med fedrene (Lorentzen, 2012, s. 115). Det har kommet nye praksiser og nye holdninger i samfunnet til hva farskap er, men det er

kanskje behov for endringer i både kulturen og i de offentlige etatene som fortsatt ”automatisk” henlegger omsorgen til mødrene.

2.8 Oppsummering. Etter 1970-årene økte andelen kvinner som fikk seg lønnet arbeid, og det medførte at den fraværende og autoritære faren var på vei ut, og intimitetsfaren var på vei inn i familien igjen. Jeg ønsker å bruke Lorentzen (2012) sine begrep «far for» familien og «far» i familien i analysen for å belyse denne endringen. Fedrene gikk mer inn i omsorgen for sine barna på grunn av økt likestilling, og ble veldig bevisst sin egen rolle som omsorgsperson, men ønsket samtidig å ta vare på sin maskulinitet. Informantenes maskuline atferd etter å ha blitt samværsfar er et begrep jeg ønsker å ta med inn i analysen. Som samværsfedre møtte fedrene sosiale normer og etablerte praksiser hos de offentlige etatene, og begrepet handlingsrom vil være et begrep for å belyse deres opplevelser.

2.9 Offentlige ordninger ved en skilsmisse

2.9.1 Mekling og Rettssystemet.

I evalueringen av meklingsordningen fant forskerne at 75 prosent av foreldrene hadde inngått avtale om barna som gjaldt foreldreansvar, bosted og samvær etter avsluttet mekling. For 30 prosent av barna ble det gjort avtale om vanlig samvær, 45 prosent avtalte mer enn vanlig samvær og 15 prosent avtalte mindre enn vanlig samvær. I nesten halvparten av disse sakene hadde foreldrene kommet til enighet allerede før mekling, men mange av disse svarte at meklingen bidro til at avtalen om barna ble mer gjennomtenkt (Meld. St. 44 (2012–2013, s. 80)).

Formålet med mekling går frem av loven om ekteskap (1991) og loven om barn og foreldre (1981). Meklingens formål er å få foreldrene til å komme frem til en avtale om hvor barnet skal bo fast, samværsrett og avtale om foreldreansvar. Foreldrene har ikke mulighet til å avtale at de ikke ønsker mekling selv om de har blitt enige på egen hånd. Foreldre som har barn under 16 år må møte til mekling, og kan ikke ifølge ekteskapslovens § 26 søke om separasjon/skilsmisse før de har vært til mekling. Barnelova § 51 tredje ledd fastsetter at samboere med barn under 16 år på lik linje med gifte må mekle ved samlivsbrudd. Etter meklingen skriver mekleren ut en meklingsattest som foreldrene må ha for å kunne søke om å

ta ut separasjon. Det er ikke et vilkår for å få attesten at partene har blitt enige og skrevet samværsavtale den første meklingstimen.

Jf. Barne- og likestillingsdepartementet (BLD, 2010a) er personer som kan godkjennes som mekler ansatt ved familievernkontor, prest, fagperson i offentlig helse- og sosialinstans eller ved pedagogisk- psykologisk tjenestekontor. Ved behov kan det gis meklingsbevilling til andre personer som finnes egnet som for eksempel privatpraktiserende psykolog, psykiater eller advokat. Det kreves av en mekler at han må ha gode kunnskaper om barns og voksnes reaksjon i og etter samlivsbrudd, innsikt i faglige og juridiske spørsmål som er relevant, barne- og familiepsykologi, meklingsmetodikk, relevant forskning, lover og forskrifter. Det er også pålagt mekling for foreldre som vil prøve spørsmål om foreldreansvar, daglig omsorg eller samvær for domstolene.

Jf. § 54 i barnelova skal meklingsattesten utstedes etter en times mekling selv om foreldrene ønsker å mekle videre. Foreldrene må møte til en times obligatorisk mekling, men dersom foreldrene ikke er enige skal foreldrene oppfordres til å mekle i inntil tre timer til. Hvis mekleren mener at foreldrene kan komme til enighet ved flere meklingstimer har han mulighet til å gi tilbud om mekling i ytterligere tre timer, og det vil si totalt 7 timer med mekling uten kostnad for foreldrene, jf. Rundskriv (BLD, 2010a)

Jf. § 52 i barnelova skal mekleren bistå med hjelp til å finne foreldrepares løsninger på det som har med barna å gjøre. De ønsker derfor at partene har forberedt seg, og tenkt gjennom hva de ønsker før selve meklingstimen. I den første meklingstimen skal foreldrene gjøres kjent med målet for meklingen og at ytterligere mekling er frivillig. Jf. rundskriv (BLD, 2010a) bør mekleren også gi informasjon om taushetsplikten en mekler har og at mekleren ikke kommer til å føre journal fra meklingen. Informasjonsmaterialet som skal bli gitt under meklingen er viktig fordi regelverket og vokabularet knyttet til separasjonen virker vanskelig for mange foreldre. Kompleksiteten i de ulike ordningene som griper inn i hverandre (juss, økonomi, samværsklasser) sier noe om hvor viktig det er at meklerne gir informasjon. Målet er at mekleren skal kunne bidra til at foreldrene på egenhånd kan komme frem til en skriftlig avtale om samvær. Dette innebærer at mekleren må gi foreldrene informasjon om reglene i barneloven som gjelder barn og foreldre når foreldrene ikke bor sammen, blant annet muligheten for delt bosted. Jf. § 52 i barnelova må mekleren også gi informasjon om de økonomiske konsekvenser avtalen vil medføre, som for eksempel at samværets størrelse har betydning for barnebidragets størrelse. På grunn av at meklingene er

obligatorisk sitter meklerne i en situasjon der mange par ikke er motivert for mekling. Den korte tiden som er til rådighet kan også ha betydning for at det ikke blir tid til å presentere og diskutere andre løsninger. Avtalen som foreldrene inngår under meklingen er ikke gjenstand for tvangsfullbyrding, jf. barnelova § 65. Mekler skal kun bistå foreldrene med å komme frem til en løsning, og er ikke ansvarlig for avtalens innhold.

Samværets omfang har også betydning for status som enslig forsørger etter skattereglene og andre trygdeordninger. Trygdeordningene for en enslig forsørger kan være utvidet barnetrygd, overgangsstønad, utdanningsstønad i tillegg til barnebidrag. En skilsmisseprosess medfører mange spørsmål om blant annet generell økonomi, boligspørsmål, oppgjør av gjeld og fordeling av aktiva. I rundskriv fra Barne- og likestillingsdepartementet (2010a) står det at mekleren henviser partene til den rette instans, men disse temaene omfattes ikke av meklingen. De rette instansene kan være NAV lokalt som omfatter trygdeordningene, sosialtjenesten og økonomisk rådgivning. Det kan også henvises til advokat ved behov. Mekleren gir også informasjon om brosjyrene som Barne- og likestillingsdepartementet har utgitt, og som omhandler blant annet samværsrett, barnas rett til å bli hørt og mekling for foreldre.

Jf. Rundskriv (BLD, 2010a) skal meklingen avholdes på det stedet i landet der foreldrene hadde siste felles bopel. Foreldrene kan avtale at det skal meklingen skal skje innenfor egen region eller velge å gjennomføre meklingen i en annen region. Foreldre som bor svært langt fra hverandre kan unntaksvis møte hos hver sin mekler og mekle ved telefonsamtaler eller ved videokonferanse. Mekleren som har mottatt ønske om mekling skal avvise krav om telefon- eller videomekling hvis det ikke anses som hensiktsmessig i den konkrete saken.

Ved uenighet om fordeling av foreldreansvaret må foreldrene ha meklet før de kan stevne hverandre og gå til sak (BLD, 2010a). Hvis mekleren finner ut i samtalene at foreldrene ikke kan bli enige sender mekleren straks saken tilbake til retten. Meklerne kan ikke brukes som informanter i en barnefordeling sak såfremt ikke begge parter samtykker til det, jf. § 26 fjerde ledd i ekteskapsloven. Dersom meklingen ikke fører til enighet mellom partene, og foreldrene går til sak skal saken avholdes i der barnet har fast bosted, jf. tvisteloven § 4-4.

Når uenigheten er blitt til en sak skal retten som hovedregel innkalle foreldrene til ett eller flere møter for å klarlegge hva uenigheten består i, og eventuelt prøve å mekle mellom foreldrene før det går så langt som at det blir en dom.

2.9.2 Økonomiske ordninger for bidragsmottaker og bidragspliktig.

I Norge er barnas rettigheter lovfestet i barnelova av 1981. Ifølge § 31 i barnelova skal barnet etter hvert som det blir i stand til å danne sine egne synspunkt skal foreldrene høre hva barnet selv har å si før de tar en avgjørelse om personlige forhold for barnet. Hvor mye vekt barnas ønsker skal vektlegges avhenger av alderen. Når barnet er fylt 7 år skal barnet få si sin mening om hvor det skal bo, og når barnet er 12 skal ønsket om bosted tillegges stor vekt. Ifølge § 33 skal foreldrene gi barnet stadig større selvråderett med alderen og frem til de når myndighetsalder. I følge § 30 i barnelova skal foreldreansvaret utøves ut fra barnets interesse og behov.

Vanlig Samvær og daglig omsorg. I barnelova § 43 gis en definisjon av begrepet ”vanlig” samværsrett. Vanlig samvær er bestemt til å være en ettermiddag i uka, annenhver helg i tillegg til 14 dager sommerferie, jul og påske. Barneloven ble endret den 1. juli 2010 slik at ettermiddagssamværet utvides med en overnatting i tillegg mer rett til samvær i skoleferiene. Samværsavtaler som er inngått i tråd med den nye definisjonen vil gi samværsfradrag i bidraget etter samværsklasse 3 (8-13,99 netter samvær per måned). I barnelovens § 43 andre ledd fjerde punktum er vanlig samvær definert som: ”Ble det avtalt eller fastsatt ”vanlig samværsrett”, gir det rett til å være sammen med barnet en ettermiddag i uka med overnatting, annenhver helg, til sammen tre uker i sommerferien, og annenhver høst-, jule-, vinter- og påskeferie”.

Det går også tydeligere frem i barneloven at foreldrene har mulighet til å avtale delt bosted. Frem til i dag har ikke domstolene hatt adgang til å idømme delt bosted, men det ble åpnet opp for en snever adgang for domstolene til å dømme delt bosted dersom det foreligger særlige grunner, jf. barnelova § 36, iverksatt 01. juli 2010.

Daglig omsorg er det samme som barnets faste bosted. Den forelderen som har daglig omsorg kan ta større avgjørelser om dagliglivet.

Bidrag. Den 1. oktober 2003 ble det innført en ny bidragsordning (Forskrift om fastsetjing av fostringstilskot, 2003). Diskusjonen og dilemmaet rundt mor som daglig omsorgsperson for barna og far som forsørger, og ønsket om en mer likestilt diskusjon

kommer klart til syne i diskusjonen om bidragsreglene (Forskrift om fastsetjing av fostringstilskot, 2003). De gamle reglene og prinsippene om at den bidragspliktige skal yte etter evne ble forlatt (en viss prosentsats per barn), og overtatt av kostnadsmodellen som legger til grunn en mal, lik mal for alle, hvor det fremkommer hvor mye det koster å ha et barn. Kostnadsmodellen tar også hensyn til begge foreldrenes inntekt. I Ot.prp nr. 69 (2007-2008) står ønsket om å verne kvinners posisjon som mor etter bruddet, men samtidig er det politiske ønsket en mer aktiv far. Ønsket om en mer aktiv far måtte ifølge Ot.prp nr. 69 (2007-2008) få praktiske konsekvenser, blant annet i forhold til økonomiske spørsmål. Barne- og familiedepartementet har uttalt følgende i punkt 7.4. i Ot.prp nr. 43 (2000-2001, pkt 7.4.1).

Grunntanken bak kostnadsmodellen tilsier etter departementets oppfatning at samvær bør få betydning for bidraget. Det er de antatte utgiftene ved å ha barn som skal fordeles mellom foreldrene. Samvær medfører at den bidragspliktige må dekke utgifter til underhold av barnet i tillegg til løpende bidrag, samtidig som bidragsmottaker vil spare en del utgifter i samværsperiodene. Dersom bidragspliktige ikke gis fradrag i det ordinære bidraget for utgiftene ved samvær, vil bidraget inneholde bidragspliktiges forholdsmessige andel av alle daglige utgifter, samtidig som samværsutgiftene (både bidragsmottakers og bidragspliktiges andel) blir betalt av bidragspliktige under samværet.

Etter barnelova § 66 skal foreldrene forsørge barnet, når barnet ikke selv har midler til det, og den enkelte foreldre skal betale etter økonomisk evne. Etter barnelova § 67 står det at dersom en av foreldrene ikke bor sammen med barnet skal vedkommende betale et fast bidrag til forsørgelse av barnet. Hva den forelder som ikke bor sammen med barnet skal betale er utdypet gjennom loven om bidrag og kreves inn ved hjelp av den offentlige etaten NAV. Plikten til å betale bidrag varer normalt ut den måneden barnet fyller 18 år, men det kan søkes om videre bidrag ut over 18 år hvis barnet går på videregående skole, jf. § 68 i barnelova. Når barnet er fylt 18 år er det barnet selv som skal motta bidraget. Det er en mulighet for foreldrene å velge å inngå privat avtale. Bidraget blir da ikke innkrevd av NAV, men gjøres opp foreldrene imellom uten innblanding av NAV. NAV har også ansvar for å betale ut de

andre trygdeordningene som en forelder med daglig omsorg har rettigheter til, som for eksempel barnetrygd og overgangsstønad.

Dersom foreldrene inngår en privat avtale om bidrag står de fritt til om de ønsker å følge regelverket ved beregning av bidrag eller om de ønsker å avtale bidragsbeløp på et annet grunnlag.

Jf. Forskrift om fastsetjing av fostringstilskot (2003) tar beregning av bidragets størrelse utgangspunkt i hva det koster å forsørge barnet, og består av forbruksutgifter, boutgifter og eventuelle tilsynsutgifter med fradrag for ordinær barnetrygd.

I § 3 i Forskrift om fastsetjing av fostringstilskot (2003) står det at underholdskostnaden øker med alderen til barnet og er delt opp i fire aldersgrupper (0-5 år, 6-10 år, 11-14 år og >15). Forbruksutgiftene er fastsatt til kroner 3279 per måned fra 0-5 år, 4540 kroner per måned fra 6-10 år, 5256 kroner fra 11-14 år og 6106 kroner fra 15 år og oppover, og boutgiftene er på kr. 2232 kroner per måned og er uavhengig av barnets alder (Arbeids- og velferdsdirektoratet, 2013b). Forbruksutgiftene består av individspesifikke utgifter, husholdspesifikke utgifter og transportutgifter, og omfatter et nøkternt forbruk.

Den bidragspliktige har rett til fradrag ved samvær med sitt barn, og dette fradraget bestemmes ut fra barnets alder og omfanget av samvær, jf. § 9 i Forskrift om fastsetjing av fostringstilskot (2003). Det står videre at utgiftspostene som er med i fradraget er mat og drikke, helse og hygiene, lek og fritid og transport, og for de to høyeste samværsklassene medregnes også boutgifter i fradraget. Samværsfradraget endres med barnets alder og samværsklasse (NAV, 2013b), se tabell 1.

Tabell 1: Samværsfradrag i de ulike samværsklassene

Samværsklasse	Netter pr. mnd.	0-5 år	6-10 år	11-14 år	15 år>
00	0-1,99	0	0	0	0
01	2-3,99	193	279	336	397
02	4-8,99	640	924	1112	1314
03	9-13,99	1734	2129	2392	2673
04	14-15	2177	2673	3003	3356

Tabell 1. Samvær. Hentet fra

<https://www.nav.no/Familie/Barnebidrag/Bidragsregler/Samv%C3%A6r.346421.cms>.

Gjengitt med tillatelse.

Underholdskostnaden fordeles forholdsmessig mellom foreldrene ut fra størrelsen på deres inntekt, jf. § 4 i Forskrift om fastsetjing av fostringstilskot (2003). Det tas også hensyn til om en eller begge foreldrene har andre barn å forsørge i tillegg før bidraget fastsettes. For å sikre at den som betaler bidrag har igjen nok penger til sin husstand sitt livsopphold er det lagt

inn begrensninger i bidragets størrelse. Det står videre i § 9 at bidraget settes aldri større enn bidragsevnen, og kan reduseres som følge av muntlig eller skriftlig avtale.

Bidragforskudd. Enkelte barn har en forelder som av ulike årsaker ikke betaler bidrag. Bidragforskudd skal sikre at barna får et visst beløp fra det offentlig hver måned også i slike tilfeller. Bidragforskuddet utbetales av det offentlige som forhøyet forskudd, ordinært forskudd og redusert forskudd, og størrelsen avgjøres av hvor stor inntekt du har, antallet egne barn i egen husstand, og om du har ny samboer/gift eller er enslig forsørger.

Ifølge NAV (2013d) så vil forelderen som søker om bidragforskudd motta kr. 1440 kroner i måneden forhøyet forskudd eller 1080 kroner i ordinært forskudd eller 720 kroner i redusert forskudd. Retten til forskudd faller bort dersom inntekten ikke overstiger 320 ganger fullt bidragforskudd, tilsvarende en inntekt på 460.800 kroner i året.

Samværsavtale. Jf. Rundskriv i forskrift om fastsetjing og endring av fostringstilskot skrevet av Rikstrygdeverket (2003) tas det utgangspunkt i alt overnattingsamvær over en toårsperiode ved beregning av samværsklasse for å komme frem til det gjennomsnittlig månedlige samværet. Når den bidragspliktige har samvær med barnet, og samværet er muntlig eller skriftlig avtalt eller offentlig fastsatt, gir det rett til samværsfradrag når samværet utgjør minst to dager per måned.

Jf. Rundskriv i forskrift om fastsetjing og endring av fostringstilskot (Rikstrygdeverket, 2003) står det: «Skriftlige avtaler uten tvangskraft gir ikke rett til samværsfradrag dersom bidragsmottakeren hevder at den bidragspliktige ikke følger opp avtalen, og den bidragspliktige ikke klart beviser at samværet med barnet hører inn under den samværsklassen som følger av den skriftlige samværsavtalen, jf. forskriften § 9 andre ledd første punktum». Reglene om bevisbyrden ble endret den 1. januar 2009, jf. Rundskriv i forskrift om fastsetjing og endring av fostringstilskot (Arbeids- og velferdsdirektoratet, 2013a) til at den forelderen som setter frem påstanden om mindre samvær enn avtalt, er den som har bevisbyrden. Denne bestemmelsen er uavhengig av om det er en avtale med eller uten tvangskraft.

I Rundskriv i forskrift om fastsetjing og endring av fostringstilskot (Arbeids- og velferdsdirektoratet, 2013a) står det at før 1. januar 2009 måtte det legges frem en skriftlig samværsavtale overfor NAV forvaltning for å få behandlet søknaden om bidrag, men fra og med 1. januar 2009 ble disse reglene endret til at også muntlige avtaler gjelder.

Både skriftlige og muntlige avtaler samvær danner grunnlag for et fradrag i bidraget. Etter at endringen inntrådte er det mulig å endre både avtaler med og uten tvangskraft gjennom en muntlig avtale. Det er ikke nødvendig at begge foreldre bekrefter at de har inngått en muntlig avtale. Det som er avgjørende er at de gjennom sin atferd viser at de har akseptert en samværsordning av et visst omfang. Jf. Rundskriv i forskrift om fastsetjing og endring av fostringstilskot (Arbeids- og velferdsdirektoratet, 2013a) står det at dersom en av foreldrene ikke gir noen opplysninger om omfanget av samværet legges opplysningene fra den andre av foreldrene til grunn for samværsfradraget, og dette er en vurdering av at ”den som tier, samtykker”. Den som har unnlatt å gi opplysninger om samværet, kan likevel klage på vedtaket med den begrunnelsen at det er lagt feil samværsfradrag til grunn.

Jf. § 72 i barneloven kan vedtak om barnebidrag bli fastsatt tilbake i tid. Vedtaket kan bli fastsatt tilbake i tid, men fastsettelse tilbake inntil 1 år krever at det foreligger særlige grunner, til at kravet ikke er fremsatt tidligere.

NAV Innkreving. NAV forvaltning skal før vedtaket fattes beregne om den bidragspliktige har tilstrekkelig inntekt til å betale det fastsatte bidraget. Den bidragspliktige må ha nok midler til å betale skatt, livsopphold til egen husstand og boutgifter. Bidraget skal bortfalle eller reduseres hvis den bidragspliktige ikke har nok midler. Hvis den bidragspliktige etter vedtaket fortsatt mener at han får for lite utbetalt til å klare seg må han søke NAV innkreving om å få lengre nedbetalingstid. NAV innkreving er den delen av NAV som krever inn bidrag fra bidragsbetaleren. Hvis bidraget er høyt så kan NAV innkreving kreve inn det som blir igjen av inntekten etter å ha trukket fra faste satser til livsopphold, husleie og strøm NAV. (2013c). Livsoppholdssatsene skal dekke kostnader til mat, klær, helse, media og lignende. Midler til livsopphold er en sats for en bidragspliktig som bor alene, en annen sats for en bidragspliktig som deler bolig med en annen person, og et tillegg per barn. Med mer enn 3 personer i husstanden regnes 20% stordriftsfordel. Som det fremgår av hjemmesiden (NAV, 2013c) er livsoppholdssats for 1 voksen 7200 kroner per måned.

Som det fremgår av hjemmesiden (Regjeringen, 2013) får til sammenligning en voksen enslig person som har fått gjeldsordning etter gjeldsordningsloven 10715 kroner til livsopphold per måned.

Reisekostnader i forbindelse med samvær. Reisekostnader ved samvær reguleres i barneloven § 44, og administreres av fylkesmannen. Hovedregelen er at reisekostnadene i

forbindelse med samvær skal fordeles etter størrelsen på inntektene dersom foreldrene ikke blir enige om en annen fordeling. Det står videre at Fylkesmannen kan foreta en skjevdeling av kostnadene hvis det er store inntektsforskjeller mellom foreldrene når reisekostnadene er høye. For å kunne få tatt en administrativ behandling hos Fylkesmannen (gi avtalen tvangskraft) må begge foreldrene være enige om at Fylkesmannen kan gjøre dette. Når barnet er over 15 år, holder det at en av foreldrene ønsker at Fylkesmannen skal behandle reisekostnader i forbindelse med samvær og gi avtalen tvangskraft. Fylkesmannen kan også gjøre en skriftlig avtale med tvangskraft om foreldreansvar, fast bosted og samvær, men dette må skje i samråd med begge foreldrene. En tvangskraftig avtale kan tvangsfullbyrdes ved at den ene forelder kan få tvangsbøte hvis han eller hun boikotter samværet. Det er kun fylkesmannen eller domstolene som kan gi en avtale tvangskraft.

Stønader til enslige foreldre. For å sikre den som har aleneomsorg for barna, og bidra til at de kan forsørge seg selv er det opprettet egne stønader, jf. Stønad til enslig mor/far (NAV, udatert). For å få stønadene må den som har aleneomsorgen være ugift, skilt eller separert, og være alene om omsorgen for barna. Det er flere stønaden en enslig forsørger kan ha rett på. Overgangsstønad hvis den enslige forsørgeren ikke klarer å forsørge seg og barnet, og ment å gis i en begrenset periode. Stønaden er avhengig av barnets alder og behovet for stønaden. Hvis den enslige forsørgeren har barn under åtte år, er hovedregelen at det kan mottas overgangsstønad i opptil tre år frem til det yngste barnet fyller åtte år. Stønaden kan utvides med to år ved nødvendig utdanning frem til det yngste barnet fyller åtte år. Full overgangsstønad er per 1. mai 2013 14 208 kroner per måned, er skattepliktig, og reduseres ved annen inntekt, jf. Overgangsstønad (NAV, 2013a).

Stønad til barnetilsyn som skal dekke kostnader knyttet til barnetilsyn i forbindelse med arbeid, utdanning eller når du er jobbsøkende. Utdanningsstønad dersom aleneforsørgeren trenger utdanning for å bli i stand til å forsørge seg selv og barnet med eget arbeid.

Farskap og foreldreansvar. Farskap til barnet fastsettes automatisk for barn født i ekteskap, ved erkjennelse av farskap eller fås ved dom, jf. § 3-4 i barneloven. Foreldreansvar kan avgjøres ved at foreldrene avtaler seg imellom, eller de kan trekke inn en offentlig myndighet som mekler, fylkesmann eller domstol. Foreldreansvaret er først og fremst en juridisk avklaring av hvem av foreldrene som kan treffe ulike typer beslutninger i forhold til barnet, og er den plikt og rett foreldrene har til å bestemme for barnet i personlige forhold,

hvor det skal bo, velge barnehage eller skole etc, jf. § 30 i barneloven. Når barnet er 18 år har barnet full rett til å bestemme selv.

Jf. § 34 i barneloven får gifte foreldre automatisk felles foreldreansvar for barnet, men dersom foreldrene ikke bor sammen når barnet blir født får mor foreldreansvaret alene. Foreldre som bor sammen, men som ikke er gift får felles foreldreansvar når farskapet fastsettes. Etter en skilsmisse vil foreldrene fortsatt ha felles foreldreansvar såfremt foreldrene ikke avtaler noe annet seg imellom. I brosjyren til Barne- og likestillingsdepartementet (2010a, s. 9) står det at felles foreldreansvar innebærer at begge kan kreve informasjon fra barnehage og skole, og at begge har lik rett til å delta i foreldremøter. Ved uenighet om foreldreansvar må spørsmålet avgjøres av fylkesmannen eller domstolene. Etter barneloven har den forelderen som ikke har foreldreansvar rett til opplysninger om barnet fra barnehage, skole og helse- og omsorgstjenesten og politiet. Hvis forelderen uten foreldreansvar blir nektet opplysninger, skal klagen sendes inn til Fylkesmannen.

Den som har barnet boende hos seg bestemmer mat, klær og så videre. Den enslige forsørgeren kan også ta med barnet og flytte til en annen kant av landet, men jf. barnelovens § 49 har da den andre forelderen rett til å uttale seg hvis flyttingen påvirker samværsretten.

3.0 Metode

Hensikten med denne undersøkelsen var å utforske hvordan de offentlige ordningene ved en skilsmisse har betydning for samværet mellom fedre og deres barn. For å belyse dette temaet har jeg intervjuet fem fedre om deres erfaringer noen år etter samlivsbruddet med barnas mor. Under intervjuene tok jeg utgangspunkt i en semi-strukturert intervjuguide. Jeg tok lydopptak av intervjuene, og de ble så transkribert og analysert ved bruk av en modifisert versjon av analysetilnærmingen Grounded theory (Charmaz, 2006). I dette kapitlet vil jeg først gi en begrunnelse for valg av metode for innsamling av data og analyse av data. Jeg presenterer så de ulike stadiene og prosedyrene i analyseprosessen før jeg sier noe om de etiske betraktningene som er tatt gjennom prosjektet.

3.1 Begrunnelse for valg av kvalitativ tilnærming, intervju som metode og Grounded theory som analytisk tilnærming.

Jeg har tidligere kun hatt erfaring med kvantitativ forskning og den hypotetisk-deduktive metode. I dette tilfellet er prosjektets formål eksplorerende beskrivelser av hvilken påvirkning de offentlige ordningene hadde og har på fedres samvær med sine barn etter en skilsmisse. Da passer det bedre med en induktiv tilnærming. Mitt utgangspunkt er at kvalitativ og kvantitativ metode komplementerer hverandre, og valget av kvalitativ metode er av en mer pragmatisk enn en ideologisk posisjonering.

Ifølge Kvale (1996) kan intervjuer ved å bruke semi-strukturerte intervju få en bredere oversikt over temaet som skal studeres. Semi-strukturerte intervju karakteriseres av et antall forhåndsdefinerte spørsmål i en mer eller mindre fast rekkefølge. Under intervjuet vil ikke de forhåndsdefinerte spørsmålene følges slavisk, men intervjueren vil heller følge opp informantens digresjoner enn å vende tilbake til neste spørsmål i oppsettet. De forhåndsdefinerte spørsmålene er også åpne slik at informanten kan utdype sine svar. Fordelene med denne type intervju er at intervjueren ikke er bundet av fastlagte svar, og ingen emner blir oversett.

Grounded theory ble lansert av sosiologene Barney G. Glaser og Anselm L. Strauss i boken "The Discovery of Grounded theory" i 1967 (Charmaz, 2006). Etter utgivelsen i 1967 har Grounded theory gått igjennom en utvikling, og stimulert flere retninger. Grounded theory har gått fra å ha et positivistisk syn på forskning og etter hvert har det kommet til konstruktivistiske versjoner av denne metoden (Charmaz, 2000; 2006). Denne studien er «inspirert» av konstruktivistisk Grounded theory som Charmaz (2006) fremmer i sin versjon av teorien. Charmaz regnes i dag som en av hovedaktørene innenfor evolvert Grounded

theory. Grounded theory er godt egnet til å studere sosiale prosesser (Charmaz, 2000; 2006). Å oppdage teori som oppstår fra dataen skjer uavhengig av forskeren ifølge Glaser og Strauss, men dette er Charmaz (2006) uenig i. Charmaz forutsetter at verken data eller teori er oppdaget, og at både forsker og informanter er en del av verden vi studerer og de dataene vi samler inn. Dermed vil forskeren også være medskaper av forskningsresultatene.

I mitt tilfelle startet prosjektet med en personlig interesse for forskningsspørsmålene fordi jeg har nære bekjente som er samværsfedre for sine barn etter et samlivsbrudd og som har gitt uttrykk for at ordningen ikke er uproblematisk. Den systematiske analysetilnærmingen og grundigheten som Grounded theory har ga meg en mulighet til å utforske tematikken og samtidig håndtere egne fordommer, og ble naturlig ved valg av kvalitativ metode. Den sosialkonstruksjonistiske tilnærmingen Charmaz tror på har et perspektiv hvor man analyserer den viktige rollen forskeren spiller i konstruksjonen av meningskategorier og teorier. Dette synet passer godt på mitt syn på forskerrollen som ”med-konstruktør”.

Analyseprosessen i Grounded Theory bidrar også til å unngå å presse data inn i forhåndsbestemte kategorier. Det som gjør denne metoden interessant er at den i motsetning til mange andre metoder skal danne teori ut fra dataene, induktiv forskning. Ikke å danne hypoteser for deretter å finne ut hva dataene sier, deduktiv forskning. Induktiv forskning vil si at vi går fra det enkle og spesielle til det generelle, og det vil si at fedrenes erfaring danner utgangspunkt for de analytiske kategoriene i dette prosjektet. I mitt prosjekt er ikke målet å utvikle teori, men å komme frem til noen gode analytiske kategorier som kan belyse hvordan offentlige ordninger muliggjør og begrenser betingelsene for samværet mellom fedre og barn.

3.2 Utvikling av intervjuguide.

Jeg utviklet intervjuguiden med tanke på at jeg skulle bruke semi-strukturerte intervju. Spørsmålene i intervjuguiden ble satt opp i en bestemt rekkefølge, men ved å bruke semi-strukturerte intervju stod jeg som intervjuer fritt til å endre rekkefølgen på temaene under intervjuet med informanten. De spørsmålene som jeg utarbeidet dekket spørsmål vedrørende problemstillingen i dette studiet. Intervjuguidens spørsmål ble delt opp i ulike deler. Den første delen av intervjuet handlet om bakgrunnen til informanten for eksempel hva de tjente, jobb, alder og antall barn de har sammen med sin ekskone. Den andre delen handler om daglig praksis mens foreldreparet ennå bodde sammen. Hvem gjorde hva i forhold til oppfølging av barna og husarbeid, var noen av foreldrene i perioder hjemmeværende og hvem hadde ansvaret for økonomien. Disse spørsmålene skulle belyse sammenhengen mellom tidligere praksis og nåværende praksis. Den tredje delen i intervjuguiden handler om

rammene rundt samlivsbruddet. Dette handler om årsaken til skilsmissen og hvem som ønsket skilsmisse. Den fjerde delen handler om hvordan foreldreparet kom frem til dagens samværsordning. Hvordan de ble enig om hvor og hvor mye barna skulle bo hos den enkelte foreldre, og hadde den pålagte meklingen noe nytte eller påvirkning på avgjørelsen. Den femte delen handler om hvem som har foreldreansvar, den daglige omsorgen ved intervju tidspunktet og hva den enkelte informant betaler i bidrag. Til slutt ble informantene spurt om hva de mente om forutsetningene for de nye bidragsreglene fra 2003 hvor bidragsreglene skal oppmuntre til aktiv deltakelse i barnas oppvekst fra foreldre som ikke bor sammen med barna til daglig.

3.3 Rekruttering av informanter.

I samværsordninger der den ene forelderen har barna i en mer begrenset tid enn den andre er denne pliktig til å betale bidrag til den andre. Som vi har sett er det oftest far som er i denne posisjonen (Meld. St. 44 (2012-2013)). I prosjektet har jeg intervjuet 5 samværsfedre hvor mor har den daglige omsorgen. I fire av tilfellene betaler far bidrag gjennom NAV-systemet. I ett av tilfellene har far samvær på lik linje med mor og betaler ikke bidrag.

Utvalgsmetoden er formålsstyrt fordi informantene er valgt ut fordi de representerer en gruppe mennesker som oppfyller visse kriterier. Slike utvalg brukes ofte i kvalitativ forskning (Patton, 2002). I en tidligere studie av de økonomiske forholdene til samværsfedre sa fedrene signifikant oftere at de var fattige det første året etter en skilsmisse enn de gjorde etter at det hadde gått lengre tid (Skevik, 2004). Jeg valgte derfor at det måtte være minimum 1 ½ år siden informantene hadde flyttet fra sin tidligere ektefelle.

Kriteriene til informantene var følgende:

1. tidligere gift eller samboende mann med minst ett barn
2. minimum 1 1/2 år siden ektefellene flyttet fra hverandre
3. mor har den daglige omsorgen for barna

Jeg tok først kontakt med familievernkontoret i Sør-Trøndelag for å høre om de var interessert i å være med på et masterprosjekt, og hjelpe til å skaffe informanter som oppfylte kriteriene. Familierådgivningskontoret valgte å si nei til prosjektet, og jeg valgte å finne informantene ved hjelp av snøballmetoden (bekvemmelighetsstrategi). Jeg kontaktet kjente direkte eller via sosiale medier og ba disse om å rekruttere andre deltakere – venner av venner. Aktuelle deltakere fikk min kontaktinfo og tok selv kontakt med meg.

Alle de 5 informantene som ble intervjuet hadde alle relevante opplevelser, erfaringer og synspunkt for prosjektet. Alle var villige til å belyse problemstillingen i denne oppgaven.

Tabell 2: Oversikt over informantene i studien

Informant	Beskrivelse
Informant 1	Harald har 2 barn. Utdannelse: 2 år videregående skole yrkesfaglig retning. Jobb: Varehandel. Tidligere ektefelle: 2 år videregående skole. Jobb: Ufør.
Informant 2	Tom har 2 barn. Utdannelse: 3 år videregående skole. Jobb: Selvstendig næringsdrivende. Tidligere ektefelle: 3 år høyskole. Jobb: Helsevesen.
Informant 3	Marius har 2 barn. Utdannelse: 2 år videregående skole yrkesfaglig retning. Jobb: Industri. Tidligere ektefelle: 2 år videregående yrkesfaglig retning. Jobb: Helsevesen.
Informant 4	Kåre har 3 barn. Utdannelse: 3-5 års universitetsutdannelse. Jobb: Konsulent. Tidligere ektefelle: 3 år høyskole. Jobb: Helsevesen.
Informant 5	Knut har 2 barn. Utdannelse: 3 år videregående skole. Jobb: Serviceindustri. Tidligere samboer: 3 år videregående skole. Jobb: Varehandel.

3.4 Det kvalitative intervju og den praktiske gjennomføringen.

Datainnsamlingen til dette prosjektet ble gjennomført i perioden november og desember 2011. Alle intervjuene gjennomførte jeg alene, og jeg ser det som en fordel fordi jeg enklere kunne stille oppfølgingsspørsmål uten at andre enn informanten påvirket tankeprosessen. Minuset med å ta intervjuene alene er at jeg hadde ingen rundt meg som fulgte opp spørsmål som jeg selv ikke tok tak i.

Jeg så det som veldig viktig at informantene følte tillit til meg som intervjuer på grunn av temaet og spørsmålene i intervjuguiden som er av privat karakter. Av den grunn forsøkte jeg å skape en tillitsrelasjon til informanten før selve intervjuet startet. Alle intervjuene ble gjennomført i skjermede omgivelser, for eksempel i møterom. For å kunne gjennomføre intervjuene på en god måte krevde det at jeg lyttet intenst og hadde en respekt og en nysgjerrighet for det informantene fortalte. Det var viktig for eventuelle overraskende utsagn som kunne komme frem under intervjuet å holde seg åpen og ha en ”bevisst naivitet” i intervjusituasjonen (Kvale, 1996). Dette for å unngå at jeg dannet meg grunnleggende oppfatninger for tidlig, og fordi det kunne være disse overraskende utsagnene som kunne berike min forståelse.

3.5 Opptak og transkripsjon av intervjuene.

Informantene ga informert samtykke til at jeg tok lydopptak av intervjuet. Det krevde mye av meg som intervjuer å gjennomføre et intervju innen et tema som i utgangspunktet er ganske ukjent, og hvor jeg måtte kunne stille oppfølgingsspørsmål som passet til informasjonen informantene ga, enten ut fra guiden eller ut fra nye opplysninger som kom frem av svarene. Det å gjøre opptak av intervjuet gjør det lettere for intervjuer å følge opp svarene informantene kommer med og holde flyten i samtalen (Kvale, 1996). Jeg valgte å notere litt underveis i intervjuet selv om jeg tok opp intervjuet på bånd. Å notere valgte jeg å gjøre for å kunne komme tilbake til interessant informasjon som dukket opp i løpet av samtalen.

Opptakene fra de 5 intervjuene transkriberte jeg på egenhånd. Jeg transkriberte dataene selv for å kunne opprettholde den nærheten til dataen jeg opparbeidet under intervjuene med informantene. Noe som er et essensielt element i utøvelsen av Grounded theory (Charmaz, 2003; 2006).

3.6 Fremgangsmåte i analyseprosessen

I analyseprosessen valgte jeg å bruke regneark i Office programmet Excel for å få bedre oversikt og lette arbeidet med å finne kategorier som kunne bringe analysen opp på et høyere nivå. Enhver forsker må ta et valg om han ønsker å analysere datamaterialet manuelt eller ved bruk av data, og ingen av metodene er bedre enn den andre skriver Widerberg (2001) i sin bok.

3.6.1 Koding av data. Etter at intervjuene var transkribert ble det gjennomført tre typer koding etter fremgangsmåten som anbefales av Charmaz (2006). Jeg valgte å bruke denne metoden fordi den gir en konkret og systematisk innføring i stadiene til analyseprosessen.

3.6.2 Linje for linje-koding. Den innledende fasen i Charmaz (2006) bok om Grounded theory starter med linje for linje-koding. Charmaz (2006) sier at det er mest hensiktsmessig å ta for seg linje for linje og ikke ord og setninger. Hun mener at det er kun på denne måten man kan bli fritatt for forutinntatte antagelser. Dette steget i analysen ble foretatt ved at hver linje eller hver hendelse i datamaterialet ble gitt en egen kode. Det vil si en konstant sammenligning av data med data. Linjekodingen fungerte som en viktig prosess for å øke og håndtere min egen forforståelse, og det gjorde jeg ved å holde linjekodene så korte og spesifikke som mulig.

3.6.3 Kategorisering og fokusert koding. Charmaz (2006) skriver i sin bok at ved å benytte seg av de mest betydningsfulle kodene som benyttes mest hyppig vil det være naturlig å gå mer selektivt inn i datamaterialet og søke etter beskrivelser som kan berike de tidligere etablerte kategoriene. En kategori gjør rede for ideer, hendelser eller prosesser som beskrives i data (Charmaz, 2006). Jeg fant de mest hyppigst brukte kodene, ideene og lagde samle-koder slik at jeg fikk laget kategorier for større deler av intervjuene, fokus-koder. Charmaz sier videre at Grounded theory-analysen er ikke en lineær prosess, men beveger seg frem og tilbake mellom de ulike analytiske fasene. Jeg brukte intervjuene i tillegg til linje for linje-kodene for å søke etter nye aspekter som kunne brukes for å lage nye kategorier.

3.6.4 Konstant sammenligning (teoretisk sampling). For å hindre at kategorien og teoriene ble for bred måtte jeg gjennom hele analyseprosessen sammenligne koder, kategorier og datamateriale. Konstant sammenligning har vært viktig gjennom hele prosessen for å undersøke relasjoner mellom kategoriene, og innad innen hver kategori. I Charmaz (2006) versjon av Grounded theory står konstant sammenligning sentralt for å verifisere den fremvoksende teorien mot grunnlagsdata. Det vil si at konstant sammenligning sin hovedhensikt har vært å bistå med å utdype og videreutvikle kategoriene som nå utgjør min teori.

Etter at datamaterialet var linje-for-linje kodet og det ble utarbeidet fokus koder i excel, begynte arbeidet med å finne kategoriene som har ledet analysen. For å avhjelpe prosessen med analysen ble det skrevet et resyme for hver informant. Dette ble gjort for å belyse hvilke utfordringer informantene hadde, og lettere kunne se hvilke teoretiske begrep som utkrystalliserte seg. Det ble en lang prosess hvor tilbakemeldinger fra veileder, kodene og resymeene ble konstant sammenlignet. Det ble i prosessen funnet flere begrep som ble forkastet etter å ha gått dypere inn i datamaterialet, og diskutert med veileder. Etter flere runder med veiledning, som igjen førte til nye diskusjoner og nye begrep, kom jeg frem til de teoretiske begrepene som ble brukt i analysen, og det førte også frem til hva som ble naturlig å skrive i teoridelen

3.6.5 Memo-skriving. Uformelle refleksjoner og tanker som blir til gjennom analyseprosessen og som blir skrevet ned kalles memo i Grounded Theory (Charmaz, 2006). Med en gang det kommer opp en tanke om analysen bør det skrives ned notater (Charmaz, 2006). Gjennom hele prosessen har jeg skrevet ned notater (memo) for å notere ned tanker som har med analysen. Disse memo har vært til uvurderlig hjelp gjennom min analyse av datamaterialet, og har vært med på å strukturere og systematisere mine tanker. Memo-skriving er et vesentlig steg mellom å definere kategorier og første utkast av analysen. Skriftlige

notater, gjerne i narrativ form, som sier noe om refleksjonene forskeren har over dataene som bør begynne samtidig med analysen og fortsette til analysen er ferdig. For hvert intervju skrev jeg et sammendrag for å avhjelpe prosessen med å skrive et førsteutkast til resultatdelen.

3.6.6 Sammendrag av intervjuene. Jeg valgte å skrive et kortfattet sammendrag av alle intervjuene der jeg søkte mot en indre logikk i fortellingen (Widerberg, 2001). Sammendraget lagde jeg for å bruke det som en del av frem og tilbake prosessen mens jeg kodet.

Det skrevne sammendraget sammen med analysestegene i Grounded theory har hatt stor betydning for det ferdige resultatet.

3.6.7 utfordringer underveis. I og med at rekrutteringen av deltakere ikke kunne gjøres ved direkte henvendelser tok prosessen lengre tid enn først antatt. Prosjektet skulle i utgangspunktet bestå av minst 6 informanter, men på grunn av prosjektets tidsbegrensning ble kun 5 informanter intervjuet.

Etter at jeg hadde fått et informert samtykke fra informanten tok jeg opp intervjuet med en båndopptaker. NTNU hadde ikke digital båndopptaker tilgjengelig ved første intervju. Dette medførte at jeg på de tre første intervjuene tok opp intervjuet på en båndopptaker med kassett. De to siste intervjuene ble tatt opp på en digital båndopptaker.

3.7 Etikk.

Jeg ønsker til slutt å klargjøre noen etiske betraktninger som er tatt gjennom hele prosjektet. Denne oppgaven ble godkjent av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) før datainnsamlingen startet (Appendiks 1).

I samtaler med informanten før og etter intervjuet ytret alle en tilfredshet i å kunne bidra til et prosjekt som omhandlet å finne ut om de offentlige ordningene etter en skilsmisse påvirket livskvaliteten mellom far og barn. Alle deltakerne ga skriftlig samtykke til å delta i prosjektet. Hver enkelt informant ble informert om muligheten til å utelate å svare på spørsmål som de ikke ønsket å svare på, og hver enkelt deltaker kunne når som helst avbryte intervjuet. Alle informantene valgte å fullføre intervjuet og være med på studiet. Det har gjennom hele prosjektet vært viktig å ivareta integriteten til de personene som intervjues både under selve intervjuet og i etterkant, når resultatene skal presenteres og fortolkes. Informantene ble informert om at alle gjenkjennelige detaljer kommer til å anonymiseres. Informantene er gitt nye navn for å anonymisere dem, og opplysninger som kan bidra til å gjenkjenne enkeltpersoner er utelatt. Hver informant skrev under et samtykke før intervjuene startet (Appendiks 2).

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) satte et krav om at den enkelte informant ekskone måtte få informasjon om prosjektet mannen var med på. Det ble utarbeidet et informasjonsskriv til tredjepart (Appendiks 3) som informanten hadde ansvar for å levere før intervjuet. I skrivet står det at tredjepart vil ha full anledning til å reservere seg. Det vil si å få opplysningene anonymisert. Jeg hadde en muntlig diskusjon med Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) om hvorvidt jeg også hadde ansvar for å innhente det underskrevne informasjonsskrivet til tredjepart. Det ble enighet om at jeg måtte anta at informantene leverte informasjonsskrivet til sin ekskone etter at jeg informerte informantene om viktigheten av å levere informasjonsskrivet.

Opptakene og datamaterialet knyttet til prosjektet ble anonymisert og materialet ble oppbevart og behandlet konfidensielt. Jeg hadde et eget møte med NTNU sin dataavdeling i begynnelsen av prosjektet for å få hjelp til å få kryptert tilgangen til de digitale lydfile. Det ble også satt frem krav om hvordan jeg skulle oppbevare kassetene til den analoge båndopptakeren. Etter at intervjuene var ferdige og jeg ikke brukte kassetene var jeg påpasselig med å ha kassetene innelåst i en safe.

Jeg har transkribert og anonymisert alle intervjuer selv, og det er bare jeg som har hatt tilgang til informasjon som kan identifisere den enkelte informant. Lydfile ble slettet etter at transkriberingsprosessen var fullført.

I intervjuene kom jeg flere steder i en rådgiverposisjon fordi jeg har opparbeidet meg mye kunnskap om de offentlige ordningene. Noe informasjon fikk de som ble intervjuet underveis, men mesteparten av spørsmålene kom etter at det formelle intervjuet var over. Jeg fikk inntrykk av at denne informasjonen etter intervjuet var oppklarende for flere av informantene. Flere av informantene ga uttrykk for at det å fortelle sin historie ga muligheter til å snakke om et tema som for dem var veldig viktig på en ordentlig måte.

Dette prosjektet var avhengig av et tillitsforhold mellom intervjuer og informant. Alle informantene skulle fortelle mye om private familieforhold, og å vise respekt for det de forteller er en forutsetning for å få vedkommende til å snakke. Flere av informantene visste at jeg er gift med en mann som har barn fra tidligere ekteskap slik de selv har. Den forståelsen for deres situasjon jeg dermed oppviste kan være med på å styre dataene i en viss retning. Informantene kan ha gått lengre i sine utsagn enn de ville ha gjort med en intervjuer som ikke hadde hatt samme opplevelser. Som intervjuer er det lett å reprodusere en holdning som ligger i luften. Det kunne for eksempel være utfordrende i noen av intervjuene når informantene fortalte en lang utredning om hvordan NAV forfordeler kvinner. Det kan være uetisk å la informanten utrede dette da det kan nøre opp under en konflikt mellom informanten og hans

ekskone der far kanskje har helt feilaktige ideer om hvordan NAV utøver sin rolle. Jeg kunne da som intervjuet ha stoppet informanten og fortalt hvordan NAV fungerer, men dette kunne medført at informantens historie ble brutt opp og intervjuet endres. Dette var et dilemma fordi det er jo informantens versjon av historien jeg er interessert i.

4.0 Resultat

For å få frem hva fedrenes opplevde handlingsrom består i velger jeg først i resultatdelen å fortelle hver enkelt informants historie i et kortfattet resymé.

Så følger en del hvor jeg ser på fedrenes møte med det offentlige. Det omhandler den lovpålagte meklingsordningen, møte med NAV og betraktninger om hva rettssystemet står for. Deretter følger delen hvor det fremkommer hvordan samværet til barna blir påvirket av samarbeidet med ekskona og bidragsreglene. Overgangstilstanden etter en skilsmisse, og fedrenes reelle handlingsrom.

4.1 Resymé av informantenes historie

Harald: ”Sitter i bidragsfella”. Harald har to barn med sin ekskone. Barna er ved intervju tidspunktet 16 og 19 år. Han var sammen med barnas mor i totalt 15 år, og gift i 11 av de årene. Det er nå ca 8 år siden skilsmissen.

Selv om det var kona som ønsket skilsmisse var Harald innstilt på å samarbeide, og gjøre det beste ut av situasjonen. Harald gir uttrykk for at det på mange måter var greit, for kona hadde ikke vært enkel å leve sammen med. Hun var kravstor samtidig som hun selv var lite villig til å yte noe tilbake. Huset familien bodde i hadde de kjøpt rimelig fra hennes familie blant annet ved etableringslån i hans navn. Når de ble separert syntes Harald det var greit å flytte ut og la henne ta over huset. Han ba ikke om å bli kjøpt ut, men så det som en forutsetning at hun betjente lånene selv etter dette.

Rett etter bruddet avtalte Harald og ekskona at de skulle ha delt omsorg for barna. De møtte til mekling hos familievernkontoret, og hadde et konstruktivt møte der de skrev under en samværskontrakt som tilsa at de delte omsorgen for barna 50/50. Harald skulle ha barna hos seg halvparten av tiden og ikke betale barnebidrag. Innen 3 uker etter at han flyttet ut kom det imidlertid et krav fra NAV om bidrag. Bidraget var beregnet ut fra at han skulle ha barna annenhver helg og en kveld i uka.

På denne tiden bodde Harald i nærheten av familiens bolig. Harald antok at han skulle ha barna hos seg som avtalt, men opplevde så at barna ikke ville komme til ham. Hvis de allikevel kom så endte det ofte med at de måtte dra hjem på lørdag fordi ekskona ringte og ba ungene komme hjem og rydde rommet. På denne måten ble Harald sitt samvær med barna amputert. Konflikter med ekskonen tæret på Harald og etter en tid valgte han å flytte for å

komme lenger unna. Etter at han flyttet flere mil ble denne situasjonen bedre. Hvis ungene kom en helg så ble de hele helgen uten at ekskona ringte og maste om at de måtte komme hjem og rydde.

Etter ett par år flyttet han tilbake nærmere unna ekskona og barna. Da ble samværet med barna igjen veldig amputert. Barna sluttet å komme. Harald snakket flere ganger med ekskona om å ha barna mer hos seg, men det har det ikke blitt noe av. Hun sa at de ikke hadde tid eller ikke hadde lyst. Etter hvert som barna har vokst til har han blitt klar over at ekskona har løyet til barna om hva som var årsaken til bruddet, og lagt skylden på ham. Hun har også sagt til barna at de ikke kan besøke faren fordi han ikke har tid. Harald har aldri konfrontert barna med disse uttalelsene fra ekskona fordi han ikke ønsker å utsette dem for et forhøyet konfliktnivå. Men han håper at de selv vil begynne å spørre når de blir eldre. Harald opplever nå at forholdet til barna bedres, og yngstedatteren har igjen begynt å spørre om hun kan få komme og være hos ham og hans nye samboer.

Det at barna har vært lite hos Harald etter bruddet har fått enorme økonomiske konsekvenser for ham. Etter å ha trenert samværet mellom far og barn ved å fortelle begge parter at den andre ikke ønsker kontakt, har mor jevnlig søkt om bidragsendring med tilbakevirkende kraft. Hver gang dette skjer må Harald sende inn mengder av dokumenter (de samme hver gang) samt betale gebyr for saksbehandling. Hver gang ender det med at han får mer bidragsgjeld. Denne gjelden kommer på toppen av den gjelden han har akkumulert i perioder der han har vært arbeidsledig. NAV har ifølge Harald gjort vedtak om at han må betale bidrag med 6 måneders tilbakevirkende kraft.

Mens Harald enda var gift pådro han seg en yrkesskade. I forbindelse med denne skaden fikk han tilbud om uføretrygd, men avslo dette fordi han gjerne vil arbeide. Helsen hans er imidlertid dårlig, og i forbindelse med skilsmissen ble han også psykisk sliten. Når han arbeider er det derfor sjelden 100%. Ved innkreving av bidrag og bidragsgjeld har NAV imidlertid ikke tatt hensyn til at han har varierende inntekter. I en toårsperiode da han hadde 70% jobb i et lavtlønnsyrke betalte han for eksempel 9000 kroner per måned fordelt på månedlig bidrag og nedbetaling av bidragsgjeld. I andre perioder har størrelsen på bidrag og nedbetaling av gjeld vært større enn den månedlige inntekten. Han lever med andre ord konstant på et eksistensminimum. Nå har han en ny samboer som delvis forsørger ham så han kan betjene sine bidrag. Tidligere har han flere ganger vært på randen av selvmord på grunn

av konflikten med ekskona som har medført at han ikke har fått sett barna så mye. Ansvaret for barna er det som har holdt ham tilbake.

Harald har skrevet eposter og klaget på vedtakene, men har så langt aldri fått skriftlig svar fra NAV selv om han i samtaler med NAV lokalt har fått medhold i at situasjonen hans er langt fra slik den skal være. I samtaler har det også kommet frem at ekskona har sagt til NAV at han ikke vil ha samvær med barna.

Haralds ekskone har tidligere arbeidet full tid, men nå er hun uføretrygdet og jobber deltid. Hennes årsinntekt er høyere enn hans inntekt. I tillegg til bidrag har hun søkt om særtilskudd fra NAV. I den senere tid opplever han at ekskonen misligholder etableringslånet som står i hans navn, og han mottar inkassokrav i denne sammenheng. Ekskona har også søkt om bidrag for den eldste sønnen etter at han var 18 år, mens sønnen ennå gikk på videregående skole. Han synes det er leit å ha et forhold til barna som er slik at de innkrever bidrag gjennom NAV i stedet for at han kan få støtte sønnen direkte.

Tiden etter skilsmissen har vært en stor belastning for Harald, ikke bare økonomisk, men også psykisk med et konstant press med stadig nye krav fra kona administrert og iverksatt av NAV. Hans ønske sett fra fedrenes perspektiv er at det ville vært ”artig å bli hørt...at de i det minste har sett meg. Situasjonen jeg faktisk er blitt satt i”.

Harald begynner nå å se lysere på ting. Han har fått mer kontakt med barna etter at de ble eldre, og de har tatt kontakt selv. Harald synes det virker som barna har forstått mer av det som har skjedd. Barna opplever nå også at mor er svært kravstor og at alt av husarbeid og vedlikehold av eiendommen faller på dem.

Tom. ”NAV er et søppelapparat”. Tom har to barn, og de er på intervjuetidspunktet 14 og 18 år. Han og ekskona var sammen i 19 år, og gift i 10-15 av dem. Det er ca 6-7 år siden skilsmissen.

Tom fremstår som en mann som ønsket å gjøre det beste for barna og ekskona i skilsmisseprosessen, men han mener ekskonas pengemotiverte atferd har ødelagt samarbeidsforholdet. Tom mener NAV – systemet har vært med på å bygge under det kyniske spillet til barnas mor og at de ansatte i NAV – systemet er preget av holdninger som favoriserer mødre som hovedomsorgsgivere for barna.

Ekskona kom en dag og sa at hun ville skilles. Ønsket om skilsmisse kom ikke som noe sjokk på Tom. Tom hadde selv i perioder tenkt på å flytte ut, men hadde ikke kommet så langt at han hadde gjort noe med det. Han jobbet i denne perioden langt unna hjemmet, og ukependlet. På grunn av skilsmissen så vurderte Tom å prøve å skaffe seg en jobb nærmere hjemmet for å kunne ta over deres felles bolig. De hentet inn flere meglere som tok takst av huset, men ekskona nektet å godta noen av takstene. Han opplevde at det ble så mye bråk om huset at han ga opp tanken om å skifte jobb og ta over huset. Løsningen ble i stedet at hun fikk bo igjen i huset med alle de felles tingene i ett år slik at barna fikk fortsette på samme skole. Etter at dette året var slutt skulle de selge huset, og gjøre opp økonomisk. Alle felles eiendeler ble værende i huset. Hun fikk bilen og Tom betalte ned halve studielånet hennes. Selv flyttet han midlertidig hjem til sine foreldre. Etter at dette året var slutt var det meningen at de skulle selge huset og gjøre opp økonomisk. Når året var omme opplevde Tom imidlertid å komme hjem til et tomt hus. Ekskona hadde tatt med seg alle felles eiendeler til sin nye bolig. Han sier: "Alt er tatt. Møbler, hvitevarer, sølvtøy, absolutt alt. Kun søppel som sto igjen. Jeg måtte kjøre vekk søppelet". I ettertid mener han at kona ikke ønsket at han skulle overta huset fordi det kunne bety at han også fikk hovedansvar for ungene.

Ved skilsmisser der barn er involvert er det i Norge lovpålagt at ektefellene skal møtes til mekling hos det lokale familierådgivningskontoret eller ved behov kan også psykologer, psykiater og advokater få meklingsbevilgning. For Toms ekskone var det viktig at oppbruddet skjedde raskt. Hun var ikke interessert i å vente på mekling i regi av det offentlige familierådgivningskontoret. For å få alle formaliteter unnagjort raskt bestilte hun time hos advokat som satte opp en samværsavtale der mannen fikk ha barna annenhver helg og en dag i uken (samværsklasse 3-8,99). Det fant ikke sted noen meklingsamtale og mannen fikk ingen informasjon om ulike mulige samværsordninger.

Tom er ikke lenger interessert i å ha noe kontakt med ekskona fordi han oppfatter henne som grisk, og mener dette har ødelagt samarbeidsforholdet dem imellom. Kontakten går nå direkte med ungene, og kontakt med ekskona skjer bare når det skjer helt spesielle ting med barna. Tom mistet kontakt med den eldste sønnen etter skilsmissen, men han sier at denne kontakten har kommet tilbake etter at han ble eldre. Sønnen hans skal nå snart begynne som lærling og har nå lyst til å flytte til sin far. Tom tror det er ekskona som satte denne sønnen opp imot ham rett etter skilsmissen, og han har fått bekreftet fra både venner og sønnen at mor har snakket mye negativt om far. Den yngste sønnen har han hatt et godt forhold til hele tiden. Tom er glad for at barna var såpass gamle når han ble skilt. Hadde barna

vært mindre er han redd for at han hadde mistet kontakt med dem på grunn av det han oppfatter som ekskonas kyniske spill.

Det første året da Tom var mye hos foreldrene sine en times vei unna barnas bolig, var ekskona ikke villig til å følge dem på bussen, og hun nektet også å gi barna penger til bussen. Tom måtte hele tiden passe på at barna hadde penger for å betale bussen med selv om utgiftene egentlig skulle deles på. Etter at den felles boligen ble solgt kjøpte han seg ny bolig nær arbeidsstedet. Den lange avstanden i kombinasjon med manglende oppfatning av samværsavtalen fra ekskona sin side medførte en god del vanskeligheter med å få gjennomført samvær med barna. Han kjørte ofte 100 mil på en helg for å hente og bringe barna. Ekskona har også vist seg lite fleksibel i tilfeller der han har ønsket å bytte helg i forhold til samvær med barna. I tilfeller der hun har behov for å bytte forventer hun full fleksibilitet fra ham. Tom sier at han har opplevd at ekskona sin manglende samarbeidsevne som direkte sabotasje av samvær. I ettertid har hun så dokumentert for NAV at barna ikke har overnattet hos far, og NAV har sendt krav om større bidrag. Tom kunne ikke gjøre annet enn å godta kravene som kom for, som han sier han kunne jo ikke lyve til NAV og si at barna hadde vært der. Ekskonas dokumentasjon av Tom sitt manglende samvær medførte at han måtte betale så mye mer i bidrag at han hadde klart seg hvis han ikke hadde hatt en sokkel å leie ut. Kr. 6-7000 i bidrag i tillegg til huslån, og da er det ikke så mye igjen å leve av sier Tom. Tom sier at han kjenner flere fedre som ikke har råd til å ha med barna på noe fordi de har et høyt bidrag å betale i tillegg til å betale på huslån, og i tillegg forventes det at du skal være med på å betale for ekstra kostnader som briller, konfirmasjon osv. Ekskona har mye høyere levestandard enn ham selv om hun jobber kun 80 % forteller Tom frustrert.

I løpet av intervjuet gir Tom uttrykk for at han har liten tillitt til NAV og han er også kritisk til familievernkontoret. Tom sier at de som jobber på NAV motarbeider fedre, og har gammeldagse holdninger og fordommer mot fedre som har hovedomsorgen. Han kjenner en far som burde hatt den daglige omsorgen, men NAV tolket det annerledes. Denne mannen fikk den daglige omsorgen ved å gå til rettssak. Tom uttrykker at han kjenner mange fedre som hater NAV systemet. For sin egen del har Tom erfart at NAV er nøye med å kreve inn all utestående bidragsgjeld, og at de fullt ut støtter mor når hun vil ha kompensasjon for uteblitt samvær som hun selv har sabotert. Men når NAV er sendrektige og ikke stopper automatiske trekk av bidrag fra fedrenes lønn i tide, så får fedrene ikke pengene tilbake. Tom opplevde at NAV til tross for utallige henvendelser brukte 7-8 måneder på å få stoppet trekk av bidraget etter at sønnen fylte 18 år. Tom fikk aldri tilbake pengene.

Når det gjelder Tom sin kontakt med familievernkontoret så fant den sted i forbindelse med et meklingsmøte med den eldste gutten og begge foreldrene. Tom ønsket å få møtet lagt til en mandag eller fredag slik at han kunne ta den 50 mil lange kjøreturer i forbindelse med en helg. På grunn av sykefravær og avspaseringer ved familievernkontoret var de ikke villige til å etterkomme ønsket fra Tom og det endte med at han måtte kjøre 50 mil og ta en dag fri fra jobb midt i uka. Tom ser dette som et uttrykk for at man fra det offentlige systemets side er helt uinteresserte i fedrenes situasjon.

Tom reflekterer til slutt over det han sagt og erkjenner at kanskje ser alt i verste lys på grunn av alt som har skjedd, men sier samtidig at det å være snill er det dummeste man gjør.

Marius. ”Godt samarbeid – på mors premisser”. Marius har to barn med sin ekskone som han var gift med i 12 år. Barna var 14 og 15 år på intervju tidspunktet.

I løpet av intervjuet blir det klart at Marius gjør alt som står i hans makt for å sikre barna en god hverdag, og at han fremdeles setter stor pris på sin ekskone. De samarbeider godt om barna, men betingelsene for samarbeidet er i svært stor grad diktert av henne. Det økonomiske aspektet ved samværsordningene er en stor utfordring for ham. Marius fremstår som bitter på NAV – systemet og bidragsreglene. Han flyttet langt unna barna på grunn av jobb, og mener bidragsreglene har medført at han får se mindre til barna sine.

Det var Marius som ønsket skilsmisse, og årsaken var samarbeidsproblemer med kona sin familie. Den første gangen han flyttet ut bodde han borte i ett og et halvt år før han flyttet tilbake. Den andre gangen gikk det ett års til før Marius flyttet tilbake. Marius flyttet ut for godt for fire år siden. Marius og ekskona fant det naturlig at hun tok over huset ettersom det var et hus som de hadde kjøpt av hennes familie og de bodde like ved. I løpet av det første året etter bruddet betalte Marius ned et felles lån på 300 000 kroner for at ekskona skulle ha råd til å sitte med huset. Når det gjelder fordelingen av omsorg for barna hadde ekskona helt bestemte meninger om dette. Hun ga beskjed til Marius allerede da han flyttet ut første gang at det var uaktuelt at han fikk noe mer enn ”vanlig” samvær som innebar annenhver helg og en dag i uka pluss ferier. Marius tror at det er fordi at hun er så glad i barna at hun vil ha dem rundt seg, og ikke av ren egoisme. Ekskona har jobbet mye deltid, og hatt mye aleneansvar for barna fordi Marius jobbet så mye. Samtidig uttrykker Marius skuffelse over at hun ikke tenker på at også han har behov for å være med barna.

Ekteparet var to ganger til obligatorisk mekling i forbindelse med separasjonen. Dette kom det absolutt ingenting ut av ifølge Marius. Marius opplevde at mekleren, som han karakteriserer som en skolegutt, kun talte mor sin sak og hadde en holdning som tilsa at hvis Marius absolutt ville skilles så fortjente han ikke bedre enn å miste kontakten med barna. Etter møtet var til og med ekskona enig i at mekleren gikk alt for langt i å tale hennes sak.

Den første tiden etter at han flyttet fra det felles hjemmet bodde Marius i nærheten, men etter hvert flyttet han 50 mil unna på grunn av en bedre betalt jobb.

Marius forteller en historie om store økonomiske utfordringer ved å bo så langt unna barna. Bidragets størrelse blir beregnet ut fra hvor mange netter han har barna, og nå når han bor så langt unna blir det beregnet at han kun har barna i ferier. Etter at han flyttet ble det skrevet ny samværsavtale som tilsier at Marius betaler 6500,- kr i måneden i stedet for 3500,- som tidligere. Det tok ett halvår fra han flyttet til han fikk krav om økt bidrag, og i denne perioden hadde Marius opparbeidet seg bidragsgjeld. Nå har Marius betalt kr. 8500,- i måneden over en lang periode, og da har han ikke mye penger igjen til hus og livsopphold. I tillegg betaler Marius for aktiviteter som barna er med på, og for reiseutgifter når de besøker ham.

Kontakten med barna er veldig god føler Marius, men utfordringen er størrelsen på bidraget. Han er veldig oppgitt over NAV – systemet og bidragsreglene på grunn av den situasjonen de setter ham i. Marius ser seg ikke i stand til å kjøpe seg egen leilighet/hus før barna er voksne på grunn av de høye utgiftene til bidrag. Både ekskona og barna oppmuntrer ham til samvær og de har det hyggelig sammen. Marius forteller at både hun og barna besøkte ham på bursdagen hans, de feirer jul sammen, drar på ferie sammen, og han besøker dem omtrent en helg hver måned. I realiteten er Marius derfor sammen med barna mer enn samværsavtalen skulle tilsa. Marius sier ”i og med at jeg og mor er så gode venner så kan jeg ha ungene nesten så mye jeg vil.” Dette samværet er imidlertid ikke nedfelt i noen samværskontrakt og det innebærer ikke noen økonomiske lettelser for Marius. Tvert imot fører det til økte utgifter i og med at han må betale for reisene. I og med at Marius betaler maksimalt bidrag og ikke gjør noe for å få det redusert er ekskona i en situasjon der hun kan oppfordre til økt samvær uten at dette får økonomiske konsekvenser for henne. På spørsmål om hvorvidt Marius tror kona ville skrevet under på at han har hatt ungene mer enn avtalen tilsier hvis det innebar mindre bidrag til henne svarer han ”det er jeg ikke så sikker på. For hun har jo en husholdning som er basert på den inntekten.”

Også på det personlige plan har ekskona lagt premissene for at samarbeidet skal være godt. En stund etter at Marius flyttet ut fikk han seg en ny kjæreste. Marius sin ekskone taklet imidlertid ikke at han gikk inn i et nytt forhold, og forholdet dem imellom ble veldig anstrengt. Det var mye sjalusi og sinne i denne perioden, og for å ikke ødelegge forholdet til sin ekskone valgte Marius å slå opp med kjæresten. Forholdet til ekskona har blitt veldig bra etter at han bestemte seg for å ikke gå inn i noe nytt forhold før barna er voksne, og Marius og ekskona samarbeider nå veldig godt. Marius snakker bare positivt om sin ekskone, og hennes evne til å ta vare på barna. Samtidig forteller Marius historier om andre menn som han kjenner, og som har store problemer med sine forhenværende koner. Ekskonene Marius forteller om bruker NAV og fri rettshjelp for å få eksmannen for så mange penger som mulig.

Kåre. "Bordet fanger". Kåre har tre barn, og de er på intervju tidspunktet 12, 15 og 18 år. Kåre og ekskona var gift i ca. 10 år før de ble skilt. På tidspunktet for intervjuet var det 11 år siden paret ble skilt.

Det kom som et sjokk på Kåre at ekskona ønsket skilsmisse, og i den første tiden var han følelsesmessig nedbrutt og forvirret. Kåre opplevde at når kona hatt tatt dette valget "måtte han ut" og Kåre flyttet på hybel mens hun ble boende i huset med barna. Kåre gjorde seg den gang mange tanker og startet mange diskusjoner om hvordan de skulle fordele omsorgen for barna. Imidlertid fikk han beskjed både fra mekleren ved familievernkontoret og venner om at det var ikke vits å prøve å få noe annet samvær enn annenhver helg og en dag i uka. Dette ble presentert som "vanlig samvær" for fedre.

Kåre er fortvilet og føler seg direkte rettsløs overfor et system som tillater at mor kan sitte som en dommer og bestemme hvor mye far kan få være sammen med barna sine. Kåre karakteriserer den perioden i livet da skilsmissen fant sted som et "svart hull" og opplever at samværsordninger som ble etablert på denne tiden er umulige å endre på selv om både han og barna ønsker det. Han reflekterer over at han burde stått på hardere for å få barna mer fra begynnelsen av.

I tråd med avgjørelsen om samvær måtte Kåre betale bidrag for tre barn. Bidraget var så høyt at Kåre ikke hadde råd til å ta over felles bolig, men samtidig gjorde bidraget ekskona i stand til å ta over boligen. Økonomien til ekskona ble dermed basert på at hun hadde hovedomsorgen for barna. Etter noen måneders hybeltilværelse kjøpte Kåre en bolig omtrent 10 minutters kjøring unna ekskona, og der har han bodd frem til tiden for intervju tidspunktet.

Kåre har helt fra den første samværsavtalen ble skrevet hatt et ønske om økt samvær med barna. Når han tenker tilbake synes han det var dumt at han ikke stod hardere på sine krav om mer samvær før samtalen ble skrevet. I ettertid ser han at det skaper store problemer å få til å endre en samværsavtale som allerede er etablert. Ekskona tillater at barna får bli med Kåre enkelte kvelder og i ferier, men aldri overnatte. Ekskona til Kåre har begrunnet sitt avslag om mer samvær av hensyn til barnas beste. Han ser det å gå til sak som sin eneste måte å få økt samvær på, men vegrer seg fordi han ikke ønsker å forhøye konflikten. Kåre har også en formening om at det å gå til sak er å kaste penger ut av vinduet på grunn av at han mener at rettssystemet holder med mor.

Etter at barna har blitt eldre (i midten av tenårene) har de satt mer krav selv om å få være mer hos far, men mor klarer ikke å akseptere dette ønsket helt. Den eldste sønnen ønsket en 50/50 ordning, men da opplevde Kåre at ekskona reagerer kraftig og emosjonelt og ble ”rabiatt”. Kåre opplever at mor spiller offer når det kommer opp at barna ønsker mer samvær med far, og kommer med ulike unnskyldninger for å slippe å endre på samværet. Kåre opplever det som frustrerende at ekskona uttrykker at hun synes det er synd på barna som ikke skjønner konsekvensene av sine valg, og konsekvensen er at barna får mer samvær med sin far. Kåre er nå i en livssituasjon som medfører at han flytter til en annen by, og den ene sønnen ønsker å bli med på flyttelasset. På grunn av at den ene sønnen ønsker å flytte fra sin mor og hjem til sin far har de vært til flere meklinger for å komme til enighet. Mekleren var tydelig på at barna må respekteres for det de ønsker, men ekskona nektet å gi sitt svar før hun hadde snakket med en advokat. Kåre føler seg som en forbryter som ikke har noen rettigheter i forhold til barna, men må sitte å vente på hva mor bestemmer.

Etter samlivsbruddet ble Kåre sin økonomi veldig anstrengt. Det er først etter at han ble gift på nytt at han fikk bedre økonomi. Han opplever det høye bidraget som veldig urettferdig. Hans ekskone jobber deltid, men har likevel bedre råd enn ham selv om hun forsørger tre barn. Ekskona til Kåre beskylder ham for å tenke bare på pengene, mens hun selv påstår at nekt av samvær ikke har noe med penger å gjøre.

Knut. ”Mor har styringsretten”. Knut i dette intervjuet var samboer med barnas mor i 17 år. De to barna er 12 og 16 år på intervjutidspunktet, og bor annenhver uke hos mor og annenhver uke hos far.

Det var Knut som ville ut av forholdet som han opplevde som ”kleint” en god stund før bruddet ble en realitet. Det ble et turbulent brudd som medførte at de brukte tid på å få

avklart hvem som skulle flytte og hvor barna skulle bo. Knut forteller at de hadde mange meklingsmøter og diskusjoner for å bli enige om den samværsordningen de har i dag som er annenhver uke hos mor og far. Knut så det aldri som aktuelt at mor skulle bli hovedomsorgsgiver. De ble til slutt enige om at ekskona skulle overta deres felles hjem fordi det var hennes barndomshjem.

I løpet av intervjuet blir det klart at Knut har et informert forhold til de økonomiske aspektene ved måten omsorgen for barna fordeles på etter samlivsbruddet. På grunn av den delte omsorgen er det ikke snakk om at hverken far eller mor betaler bidrag. Til tross for at det daglige samværet i praksis er delt, er begge barna folkeregistrert på mor sin adresse og mor er registrert som barnas omsorgsgiver. Mor har dermed økonomiske fordeler knyttet til skatteklasser 2 som far ikke har. I tillegg kommer barnetrygden til hennes adresse.

Knut fant seg en leilighet i samme skolekrets på grunn av barna. Der bor han nå med sin nye samboer. Barnas mor er fremdeles enslig så vidt han vet. Knut og barnas mor har ikke har noe kontakt ut over møtene ved familievernkontoret. De samarbeider ikke verken når det gjelder barnas skolegang eller fritidsaktiviteter. Rent praktisk innebærer dette at barna har fullt sportsutstyr i begge hjemmene. Han sier han måtte kjøpe alt nytt når han flyttet ut av deres felles hjem, og det medførte høye kostnader til å begynne med.

Etter samlivsbruddet kom det frem at han ikke har noe papir på at han har foreldreansvar for det yngste barnet som er en gutt. Han sier: ”jeg skjønnte aldri betydningen av det foreldreansvaret før jeg flyttet ut”. Nå ser han det som svært viktig å få ordnet dette. De har ”hatt runder på det i familievernkontoret”, men uten hell så langt for ekssamboeren nekter å skrive under og meklerne har ingen beslutningsmyndighet. Neste runde vil være å gå til rettsapparatet, men det tar så lang tid mener Knut. Knut har også en formening om at rettsapparatet uansett vil gi mor styringsretten. I dagens samfunn har fedrene fått lenger og lenger fedre permisjon, men Knut føler ikke at fedrene får samme støtten i andre ender ved skilsmisse.

Ekssamboeren krevde ved forrige meklingsmøte en annen besøksordning fordi barna gir uttrykk for at de ikke liker å bo på to plasser og at de synes det er slitsomt å flytte mellom. Knut vurderer allikevel ikke å ta dette som et uttrykk for at de bør bo hovedsakelig hos mor. Knut argumenterer blant annet med at han da ikke klarer å følge opp skolearbeidet så godt og han tror også at mor krever nytt samvær for å få bidrag.

Jeg har nå presentert et resyme av alle informantenes opplevelser i forbindelse med skilsmissem. Informantenes fortellinger fremstår som følelsesladde ved at det til dels kommer frem et sinne både mot ekskonene og de offentlige instansene. Etter å ha presentert narrativene til fedrene ønsker jeg nå å gå over til å analysere datamaterialet på tvers av intervjuene.

4.2 Møte med den offentlige meklingsinstansen

4.2.1 Obligatorisk mekling. Under skilsmisseprosessen hadde alle informantene barn under 16 år, og for alle foreldre med felles barn under 16 år er mekling lovpålagt. Selve skilsmisseprosessen kan oppleves som svært belastende psykisk. Dette kommer sterkt frem i historien til Harald og Kåre. Alle fedrene i dette studiet flyttet ut av eget hjem, og befinner seg på flere vis i en overgangstilstand (Berg & Johansson, 1999). Skilsmisse er en følelsesmessig tøff periode hvor store avgjørelser i forbindelse med fordeling av samvær med barna og avgjørelse om hvem som skal ta over det felles hjemmet. Mekleren skal være en nøytral part som skal hjelpe par i skilsmisseprosessen med å bli enige om en samværsavtale i denne psykisk belastende perioden. Fokuset til mekleren er å få til en samværsavtale som er til beste for barna ved å bistå foreldrene i diskusjonen om hvor barna skal bo ved å gi foreldrene den praktiske informasjonen de behøver. Meklerne skal kun veilede foreldrene og mekle ved eventuelle uenigheter, og har ingen beslutningsmyndighet. Alle informantene ble spurt om den pålagte meklingen spilte en rolle når de diskuterte og kom frem til den gjeldende ordningen. De ble også spurt under intervjuet om de fikk en konsekvensutredning av de valgene de tok.

Kåre. Kåre var til mekling sammen sin kone, men han fikk inntrykk av at samværsfordelingen allerede var satt. Dette var i 2001, og det var ikke like mange foreldre som inngikk avtaler om delt omsorg ((Meld. St. 44 (2012-2013)). Kåre ble anbefalt av både mekler og bekjente å godta ”vanlig samvær”.

Den gangen ble det sagt når vi var på mekling..så ble det på en måte...når det var sånn så fikk jeg råd om at det var mor som ville få det. Så det var liksom ikke noe å diskutere på det den gangen. Sånn opplevde jeg det. Jeg hadde mange diskusjoner, mange tanker oppe med at vi skulle...holdt jeg på å si...flytte ut og inn av samme

huset...holdt jeg på å si...det var mye rart som kom opp...det ble det ikke noe av.

Eh..så datt det ned på det der da. Ja det var jo..nei det var ikke noe mye diskusjoner på det den gangen. Sitat Kåre.

Kåre hadde et nært forhold til sine barn, og uttrykker at muligheten for at han skulle miste den jevnlige kontakten med sine barn gjorde ham følelsesmessig nedbrutt. I denne prosessen var Kåre følelsesmessig i et "sort hull", og han føler i ettertid at han ikke stod på nok for å få en annen løsning enn det som ble sett på som "vanlig samvær" for fedre. Kåre sier han følte at han ikke hadde så mye han skulle ha sagt fordi han fikk beskjed om at mor kom til å få omsorgen.

Det er den biten med det her at bordet fanger i en fase hvor ingen er i balanse..på en måte...så på en måte blir du rådet til det....det kunne være annerledes for andre, men sånn er nå situasjonen for min del. Jeg synes det er veldig urimelig at du må gå til en rettssak for å få økt samvær på noe som du har...i praksis burde ha like stor rett på.

Sitat Kåre.

Normene og forventningene i samfunnet til fedre som hovedforsørger i kombinasjon med at Kåre har lav bevissthet om fars rettigheter og sin rolle som omsorgsperson fører til at han ikke kjemper for økt samvær. Ekskona sitt krav om hoved omsorgen for barna, Kåres følelse av avmakt og normene og forventningene til at mor skal få hoved omsorgen medfører at Kåre blir for passiv i en viktig fase av omsorgsfordelingen. Den pålagte meklingsordningen skal skape grunnlaget for en samværsavtale mellom foreldrene.

Harald. Harald og ekskona hadde ikke skriftlig samværsavtale før de kom til meklingen, men hadde på forhånd av meklingen kun en muntlig avtale seg imellom. Harald gir inntrykk av han synes den pålagte meklingen var konstruktiv. I løpet av meklingstimen ble det nedskrevet en samværsavtale om delt omsorg mellom Harald og ekskona.

Etter meklingssamtalen hadde Harald sin ekskone forkastet samværsavtalen de hadde skrevet på meklingsmøtet uten å informere Harald. Harald fikk vite om endringen av samvær gjennom et brev sendt av NAV tre uker senere.

Ekskona til Harald hadde sendt inn søknad om fastsettelse av bidrag, og hadde i denne søknaden skrevet et helt annet samvær enn det de hadde avtalt på meklingsmøtet. Ekskona hadde tatt med seg samværsavtalen fra meklingsmøtet, men Harald hadde ikke fått med seg en kopi. Harald hadde derfor ikke noe skriftlig samværsavtale å vise til når han fikk brevet fra NAV.

Harald var svært syk i denne perioden på grunn av en yrkesskade, og hadde ikke noe kapasitet til å finne ut hvordan ekskona kunne endre avtalen og får den registrert hos NAV.

Marius. Marius og ekskona var til den obligatoriske meklingen den gang de skulle skilles. Marius hadde før meklingen blitt enig med ekskona om at hun skulle ha den daglige omsorgen, og slik sett lå det ikke an til et konfliktfylt møte. Det burde derfor være en grei oppgave for mekleren å holde seg nøytral. Allikevel opplevde de at mekleren talte mors sak. Ifølge Marius reagerte også hans ekskone på at mekleren så åpenlyst fremstod som en forsvarer for at mor skulle få den daglige omsorgen.

Skoleutdannet jyping som satt med vannsleiket hår på andre siden av bordet. Jeg var så sint på ham på slutten at jeg holdt på å kaste ham ut av vinduet. Ja. Han var så bokført at det var ikke måte på. Altså han hadde..hva skal jeg si. Han var veldig glad i å snakke mors. Han er...altså han var veldig.....jeg følte ikke....jeg følte ikke at jeg fikk så veldig mye forståelse siden jeg var den som flyttet. Så hadde jeg bare godt av å ikke ha noe samvær med ungene. Sitat Marius.

Marius sier han fikk noe informasjon om bidragets størrelse i henhold til samvær, men han og ekskona fikk ellers ingen informasjon om økonomiske konsekvenser eller alternative måter å fordele samværet på.

Tom. Tom var den eneste av informantene som fortalte at de hadde vært til mekling hos advokat som mekler istedenfor det oppnevnte familievernkontoret for å få forgang i prosessen. Alle familievernkontor driver med mekling, men i tillegg finnes det et eksternt meklingsapparat som blant annet består av advokater.

Nei. Vi var på...hun skulle bli ferdig på samme dag med alt. Og da. Ventet ikke på det offentlige så da ble det en advokat som hadde sånn meklingsrolle, og satte opp

samværsavtale. Alt var gjort på par tre timer. Både det og folkeregisteret og skifte tilbake til pikenavn og alt var Bang. Bang. Sitat Tom.

Tom sin ekskone nektet å vente på meklingstime hos det lokale familierådgivningskontoret, og det kan virke som det som egentlig er hensikten med mekling faller bort. I stedet blir meklingen hos advokaten kun en proforma samtale hvor alle offentlige papirer i forbindelse med skilsmissen blir utfylt. En meklingsamtale hvor Tom sier han fikk informasjon om hvilken samværsklasse han kom i ut fra avtalen som var skrevet, men fikk lite informasjon og en konsekvensutredning om hva samværsordningen innebærer. En mulig antakelse er at Tom sin kone ønsket å dra til advokat for å unnsnippe den obligatoriske meklingen hos familierådgivningskontoret. Hun tvinger gjennom en ordning som hun er komfortabel med. Han er passiv. Tom kjempet for å få kjøpe hans og ekskonas hjem. Etter at det ble avklart at Tom ikke skulle overta huset ble det naturlig at ekskona skulle ha hovedomsorgen fordi Tom flyttet utenbys. Slik jeg tolker Tom sin passive holdning så kommer den av at han ikke lenger ser seg selv som en «far i» familien, men som en «far for» familien. Når «far er for» familien er det i sin rolle som forsørger av familien, og når «far er i» familien er det som en omsorgsperson for barna.

4.2.2 Frivillig mekling. I flere år etter den pålagte meklingsamtalen og skilsmissen har flere av informantene vært i samtaler på familievernkontoret for å få løst ulike konflikter i forbindelse med barna. Deriblant flere av fedrenes ønske om mer samvær med barna.

Kåre. Kåre og hans nye kone hadde bestemt seg for å flytte til en annen by, og sønnen på 15 år ønsket å flytte med. Kåre trengte bistand av en nøytral part når han og ekskona diskuterte endring av samværet for sønnen, og valgte å bruke familievernkontoret. Kåre er fortvilet fordi han mener mor i samtalen ikke skjønner at hun må sette sine egne behov til side, og lytte til hva sønnen ønsker. Kåre har selv i 11 år kjempet for å få mer samvær, og klarer ikke å føle empati med mor som har hatt den daglige omsorgen i like lang tid. Kåre sier også noe om at det må være større muligheter for barna å endre samværet hvis de uttrykker at de ønsker mer samvær med en av partene.

Mekleren var veldig tydelig på det i forhold til mellomste sønn at han må respekteres for det han mente og sånn, og det synes jeg var veldig bra. Sitat Kåre.

Det kan her se ut som at mekleren inntar en nøytral rolle, og lytter til hva både mor og far har å si, men uten å ta parti. Mekleren gir uttrykk for at han legger vekt på hva sønnen selv ønsker. I dette utsagnet uttrykker Kåre at han er meget tilfreds med at mekleren ikke tar parti med mor eller far, men respekterer sønnens ønsker.

Denne meklingen finner sted mange år etter samlivsbruddet, og Kåre er i en helt annen følelsesmessig situasjon enn ved første mekling etter skilsmissen. Kåre hadde ingen tillitt til systemet rett etter skilsmissen, fordi han følte seg overkjørt, men nå mange år senere har han en helt annen opplevelse av å bli lyttet til. Han ser imidlertid en svakhet i at mekleren ikke har noen beslutningsmyndighet til å endre samværet. Mekleren kan kun påvirke gjennom dialog, og da vil rettssak være neste fase hvis Kåre ikke blir enig med sin ekskone om samværet til sønnen.

Kåre har liten tiltro til at rettssystemet vil gi mer samvær til ham som far, og generelt fedre. Kåre mener derfor at han er avhengig av en ekskone som er samarbeidsvillig for å få mer samvær med barna.

[...]for det virker som mor skal sitte med bukta i begge ender, og vurdere hvor mye skal de få lov til å være sammen med far. Det oppleves uansett hva pokker du vil si..så oppleves det veldig urettferdig. Sitat Kåre.

Kåre ser meklingsinstansen som eneste mulighet til å komme i dialog med sin ekskone om mer samvær fordi rettssak ikke fører frem til noe bedre løsning for ham som far.

Knut. En av de andre fedrene, Knut, har brukt meklerne ved familievernkontoret mye opp gjennom årene. Knut og ekskona snakker ikke med hverandre uten å ha mekler tilstede.

Vi har vært gjennom mange. Og, jo jeg tror nå jeg mener faktisk at ut i fra rammene og forutsetningene de har...de skal jo være nøytrale. De skal på en måte være ingen. Så tror jeg de gjør en bra jobb. Sitat Knut.

Knut sier han er fornøyd med mekler systemet som instans som kan hjelpe foreldrepar med å diskutere og komme frem til løsninger i forbindelse med barna. Knut fant ut etter skilsmissen at han ikke hadde foreldreansvar for den yngste gutten. Ved hjelp av familievernkontoret har han prøvd å få mor til å underskrive papiret som gir ham

foreldreansvar. I samtaler hos familievernkontoret lover mor å skriver under, men når de går ut fra kontoret skriver hun ikke under likevel. Knut sier derfor han ser meklerordningen sine begrensninger fordi de ikke har noen beslutningsmyndighet, men har kun som oppgave å mekle. Han sier det ikke er noe vits å gå til mekler hvis en ordning har vært praksis over flere år, og mor nekter å endre. Knut mener at moren må si seg enig med faren for å få denne ordningen fordi mekleren ikke har noen beslutningsmyndighet. Knut har vurdert å gå til retten for å få foreldreansvaret, men har slått det fra seg fordi han ikke har tiltro til at han får medhold.

På den siste meklingen til Knut og ekskona uttrykte ekskona et ønske om at hun ville ha barna mer fordi barna hadde bedt om det. Knut avfeide dette ønsket med en gang.

Men, men det avfeide jeg med en gang også for... hvorfor skal hun dra inn ting i familievernkontoret når vi på en måte har blitt enige om andre ting i det samme apparatet som hun ikke forholder seg til. Så skal hun benytte seg av det apparatet igjen til sin egen fordel ? Sitat Knut.

Ekskona skriver ikke under papirene som gjelder foreldreansvaret selv om hun har lovt det i flere meklingssamtaler, og da gir Knut uttrykk for at ikke han heller vil gå med på krav ekskona stiller under meklingssamtalene. Knut overhører her at det er barna som uttrykker et ønske gjennom sin mor, og er ikke særlig villig til å diskutere med barna hva som skal til for at situasjonen blir best for dem. Det kan virke som Knut og ekskona bruker barna i en maktkamp seg imellom. Begge fremstår som lite samarbeidsvillige. Det ble ikke endring på samværsordningen etter denne samtalen hos familierådgivningskontoret fordi Knut og ekskona ikke ble enige og mekleren ikke har noen beslutningsmyndighet.

Tom. Tom og ekskona skulle til mekling, men hadde utfordringer med å få tidspunktet til å passe på grunn av stor avstand. Tom sin opplevelse av familierådgivningskontorets evne til å mekle ble overskygget av den manglende fleksibiliteten de hadde når det skulle avtales tidspunkt for meklingsmøtet.

Det kom ikke frem i datamaterialet om Harald og Marius hadde flere meklingsmøter enn den obligatoriske.

4.2.3 Oppsummering mekling. Fedrenes opplevelser av mekling er forskjellig avhengig av om det er den pålagte meklingen eller om det er en frivillig mekling i etterkant av skilsmissen. Analysen avdekket en rekke forhold som handler om manglende tillitt til det offentlige fra fedrenes side. Mistilliten er begrunnet i faktiske og skuffende erfaringer med systemet.

Mekleren tar ikke notater under den obligatoriske meklingstimen, og det blir heller ikke notert noe i ettertid. Familievernkontoret har heller ikke noe ansvar for de samværsavtalene som blir skrevet under meklingstimen. Dette er kun en lovpålagt samtale som skal gi informasjon og bistå foreldrene med å kunne kommunisere i en vanskelig situasjon slik at de kan bli enige nok til å kunne skrive en avtale. Etter meklings samtalen sender mekleren en meklingsattest til fylkesmannen hvor det fremkommer at meklingen er gjennomført, men uten at det fremkommer hva som ble avtalt. Harald synes selv han hadde et konstruktivt møte hos familievernkontoret, men uttrykker at han ser det som et problem at avtaler som blir gjort hos den familierådgivningskontoret ikke er forpliktende. Dette gjenspeiler seg i ekskonas mulighet til å forkaste den avtalen som ble underskrevet på den obligatoriske meklings samtalen.

Det kan synes som at meklerens oppførsel er preget av normer og forventninger om at mor skal være hovedsorgsgiver for barna. Marius og ekskona hadde blitt enige før møtet om samværsfordelingen at mor skulle få hovedsorgen for barna, og de var på mekling kun på grunn av at det er obligatorisk for foreldre med barn under 16 år. Allikevel opplevde Marius og ekskona at mekleren talte mors sak. Mekleren skal være en nøytral part som skal bistå foreldrene med å komme frem til en avtale i en periode som kan være preget av mye usikkerhet om hvem som skal ha barna. I (Meld. St. 44 (2012-2013)) kommer det frem at stortinget har som mål å jobbe mot et mer et likestilt foreldreskap, og da er det viktig at de offentlige ansatte som skal utøve den pålagte meklingen har samme innstilling til likestilt foreldreskap. Meklerens atferd og fremtreden er en illustrasjon av hvordan normer, forventninger i samfunnet kan komme til uttrykk også hos en offentlig instans.

I den obligatoriske meklingen sitter meklerne i en situasjon der mange par ikke er motivert for mekling. Tom og ekskona dro til en advokat med meklerbevilling, og det kan virke som de så meklingen som kun en proforma sak, og en mulighet til å unnsnippe den obligatoriske meklingen. Den manglende motivasjonen kan medføre at meklerne ikke gir tid

og rom for å presentere og diskutere ulike løsninger, og kan medføre at partene ikke blir fornøyde i ettertid med avtalen som ble inngått.

I det første møtet med familierådgivningskontoret og meklerne kan det virke som fedrene var for passive. De kan også virke som at de ikke hadde forberedt seg på forhånd ved å innhente kunnskap om hva meklerne kunne bistå med, og hva konsekvensene av de valgene de gjorde hos meklerne kunne føre til. Fedrene kommer ofte dårligere ut etter en skilsmisse enn mødrene når det gjelder forholdet mellom omsorg for barn og økonomisk ansvar, og de hadde derfor hatt en stor fordel av å ha vært mer føre-var. Det kan virke som om de tidlig i skilsmisseprosessen føler at det tradisjonelle maskuline ansvaret for familiens økonomi hviler svært tungt på dem. De ser seg selv som «far for» familien og det hindrer dem i å slåss mot mor om rettighetene til å være «far i» familien. Når «far er for» familien er det i sin rolle som forsørger av familien, og når «far er i» familien er det som omsorgsperson for barna. Dette er tidlig i prosessen, og fedrene har ennå ikke flyttet ut og blitt tvunget til å lage seg nye mestringspraksiser i den nye hverdagen som far. Etter at det er inngått samværsavtale og det har vært etablert en praksis i en periode er det flere av fedrene som har vært hos familierådgivningskontoret og hatt frivillig mekling. Alle fedrene i dette studiet, unntatt Knut, har prøvd å få til en annen samværsordning for sine barn enn den som først ble inngått. De har valgt å bruke familierådgivningskontoret til å bistå under diskusjonene slik at de har hatt en nøytral part til å lede diskusjonen. Alle fedrene som har brukt familierådgivningskontoret i etterkant av skilsmissen har vært fornøyd med bistanden de har fått gjennom samtalene, men ser samtidig at funksjonen til meklerne ikke har noe for seg ved uenighet med ekskona. Ved uenighet er neste instans rettssystemet, men fedrene i denne studien har valgt å unngå rettssystemet fordi de har tiltro til at systemet vil anerkjenne deres rettigheter. Argumentene fedrene bruker er at jo lenger mor har hatt hovedomsorgen for barna jo sterkere blir samværsordningen etablert. Fedrene uttrykker at ved en eventuell rettssak vil dommeren se at barna allerede har en etablert praksis, og det gjør det vanskeligere å løsrive barna fra den nåværende samværsordningen. I tillegg har ikke dommerne ifølge barnelovens §43 hjemmel til å idømme delt omsorg annet ved særlige tilfeller.

Analysen viser at fedrene i denne undersøkelsen, ikke i særlig grad har fått sine rettigheter sikret gjennom det offentlige systemet. Fedrene ønsker mer samvær med barna, men har liten tiltro til at de får hjelp av det offentlige systemet til å sikre dette samværet. I stedet velger de passivt å akseptere det de opplever som svært urettferdige ordninger. Alle

sitter med følelse av at det offentlige systemet har kritiske holdninger til fedre som vil ha omsorg for barn, og at ansatte viser tendenser til å fronte mors sak.

Mekling oppleves som meningsløst i de tilfeller der en av partene ikke overholder avtalen. Det finnes ingen korrigerende myndighet/instans som griper inn ved avtalebrudd, eller hvor avtalebrudd kan klages inn. Avtale eller rettssak. Ingen mellomting.

Fedrene har i utgangspunktet likt utgangspunkt som mødrene når de kommer til mekling, men på grunn av normer, forventninger hos de offentlige ansatte ser dette ut til å påvirke fedrenes reelle handlingsrom i beslutningen om størrelsen på samvær.

4.3 Organisering av den nye hverdagen etter bruddet

Oftung (2009) snakker i sin avhandling om alle fedrene som forteller om en tøff periode med mye usikkerhet og diskusjoner om hva som skulle skje med hus og barn. Skilsmissen for alle fedrene i intervjumaterialet medførte at de lenger ikke befant seg i sitt eget hus, de kunne ikke lenger bestemme over oppdragelsen av barna, og har ikke lenger kontroll på hvordan ”egne” penger (barnebidraget) brukes på barna. Samværet er satt, men flere av fedrene opplever at det kan være vanskelig av ulike årsaker å få det gjennomført. Bidragets størrelse som er basert på størrelsen på samværet opplever fedrene har for stor påvirkning på deres daglig økonomi. Det ser ut til at situasjonen med tilnærmet likestilling i ekteskapet er satt tilbake til en tradisjonell deling mellom «mor i» familien og «far i» familien etter at ekteskapet er over.

4.3.1 Boligsituasjonen. De fleste fedre flytter ut av eget hjem, og befinner seg deretter i en overgangstilstand (Berg & Johansson, 1999). Alle fedrene i dette studiet flyttet ut av deres felles hjem, og ekskona tok over barndomshjemmet til barna. Fedrene forteller ulike historier om hvorfor det ble til at ekskona tok over boligen.

Ekskona til Kåre argumenterte for at hun skulle ta over deres felles bolig på grunn av at hennes familie bodde i nærheten. Det var ennå ikke avklart hvem som skulle ha hoved omsorgen for barna og Kåre kom med ulike forslag til hvordan de skulle løse boligspørsmålet. Et av forslagene til Kåre var at han og ekskona kunne flytte inn og ut av huset, mens barna bodde der hele tiden. Etter at det ble avklart at ekskona fikk hovedomsorgen for barna ble det uaktuelt at Kåre kunne ta over boligen på grunn av hans økonomi.

Både Tom og Harald forteller at de føler at de var for dumsnille og naive ved oppgjøret av felles bolig og eiendeler, og at dette har påvirket samarbeidsforholdet i ettertid.

Tom opplevde at ekskona ikke samarbeidet når han ønsket å overta huset. På grunn av ekskonas manglende samarbeidsvilje endte det med at barndomshjemmet til ungene ble solgt, og både Tom og ekskona kjøpte andre boliger.

Hun var redd for at jeg fikk ungene. At jeg begynte å arbeide der. Så hun gjorde alt ...alt hun kunne for at jeg ikke skulle overta huset. Da hadde det vel vært naturlig at de fortsatt...Så det var ikke...det var ikke til ungene sitt beste. Sitat Tom.

Ekskona har aldri sagt det direkte, men Tom tolker hennes mangel på samarbeid som at hun var redd for at det ble naturlig at barna ble boende i huset. Tom synes at det er synd at barna ikke fikk bo i sitt barndomshjem, men orket ikke kampen det medførte. Tvisten angående boligspørsmålet, og Toms møte med et tomt hus har skapt en uoverstigelig konflikt mellom Tom og hans ekskone. Tom har i ettertid fått noe av sine eiendeler tilbake, men størsteparten er det fortsatt kona som har. Tom har valgt å ikke be om bistand fra det offentlige (advokat, politi) til å få tilbake de eiendelene som han mener ble «stjålet» fra ham i dette oppgjøret.

Harald flyttet raskt fra sin ekskone da hun ville skilles og fikk heller ikke med seg så mye på flyttelasset. Han sier at han kun tok med seg gamle møbler de hadde fått av hans familie, men ingenting av det nye de hadde kjøpt sammen. Han fikk heller ikke med seg alle sine personlige eiendeler. Harald forteller at han i ettertid ikke har fått kommet inn og hentet de eiendelene han eier. Ekskona argumenterer hele tiden med at hun ikke har hatt tid til å hente eiendelene frem.

Harald lot sin ekskone ta over huset. Gjelden på huset skulle nå ekskona betale, men Harald har nå fått purring fra Lindorff på lånene. Harald har snakket med ekskona om at hun må betale, men sier samtidig at han ikke helt vet hvordan han skal angripe problemet i og med at lånet fremdeles står på ham. Harald omtaler seg selv som dumsnill som ikke laget en skriftlig avtale på konas overtakelse av hus og lån når han flyttet.

Tom og Harald sin fortelling vitner om at de har vært passive og unnvikende når ekskonene har vært urimelige eller ikke har overholdt sine løfter. Jeg fortolker fedrenes manglende reaksjon som ambivalent. På den ene siden sitter ekskona til Tom med

hovedomsorgen for barna. Hun tok med seg alle møblene og inventaret fra barndomshjemmet som skaper en viktig hjemmefølelse for barna. På den annen siden sitter ikke Tom igjen med noe av møblene, og har ikke så mye å tilby når barna kommer på samvær. Det å gå til for eksempel politi vil forhøye konflikten ytterligere. Tom trekker seg unna situasjonen selv om han er meget indignert og meget sint over ekskonas atferd.

Harald virker meget passiv i sin atferd mot ekskona, men han har et ambivalent forhold til situasjonen. På den ene siden ønsker han å få avklarte situasjonen, men på den andre siden er han avventende. Harald avventer at ekskona tar kontakt med ham for å få avklart situasjonen rundt, de ubetalte lånene og hans manglende uttak av egenkapital.

For å si det sånn jeg har i løpet av de årene vi har vært borte fra hverandre så har jeg ikke snakket noe mange ganger med henne for å si det sånn. Har jeg ikke, og jeg må innrømme en ting så har jeg kviet meg for å tatt telefonen når hun ringer. Eh...det er noe galt hver gang. Åh...jeg har rett og slett de fleste ganger latt være å ta telefonen. Har jeg gjort. Sitat Harald.

Harald synes hele situasjonen er belastende, og selv om han ser at det ekskona gjør er galt velger han å ikke følge opp. Han venter på at hun tar kontakt, men har problemer med å ta telefonen på grunn av den psykiske belastningen det medfører. For Harald var skilsmissen en traumatisk hendelse, og hans vegring mot å snakke med ekskona kan tyde på at han foreløpig ikke har bearbeidet opplevelsen ferdig.

Både Tom og Harald sin tendens til å unngå konflikter for å ikke forhøye konflikt har fått store konsekvenser for dem selv. Ekskonene tok over felles bolig og fikk hovedomsorgen for barna. Det å velge å ikke sloss for sin rett til boligen eller for mer tid med barna kan tolkes som uttrykk for at det er umandig å miste kontroll over situasjonen (Oftung, 2009). Hvis fedrene ikke hadde gått med på ekskonenes premisser kunne det også medført konflikter som kunne gått ut over barnas behov for trygghet og velvære. Fedrenes opplevde handlingsrom er derfor ikke nødvendigvis overlappende med det som uttrykkes i likestillingsdokumenter. Det kan se ut som fedrene derfor velger en unnvikende og passiv atferd. Fedrene kan også ha blitt påvirket av forventninger og krav fra omgivelsene. Omgivelser som forventer at far tar hensyn til at barna ikke blir frarevet sitt barndomshjem, og at far lar ekskona og barna fortsatt bo i hjemmet. Marius betalte ned et topplån for kona slik at hun skulle ha råd til å bo i huset.

Harald tok ikke ut sin andel av egenkapitalen for at ekskona skulle ha råd til å sitte med barndomshjemmet til barna. Omgivelsene kan være venner, familie, naboer.

Begge foreldre har et likeverdig ansvar for omsorg for barna selv om de ikke bor sammen, men det at far må flytte ut av barndomshjemmet medfører at han ikke lenger er en del av hverdagen til barna. Det å komme hjem til fars nye hus/leilighet kan da føles som å komme på besøk. Hvis far i tillegg flytter et stykke unna barndomshjemmet som Tom og Marius gjorde vil kanskje ikke barna ha venner i nærheten, omgivelsene er ukjente når de har samvær med faren, og dette kan forsterke følelsen av å være på besøk. Dette er ikke minst på grunn av at barna føler seg mest hjemme der de bor mest, og der de har vokst opp. Alt dette skaper store utfordringer i relasjonen til barna for far når han flytter ut av barnas tidligere hjem.

4.3.2 Oppfølging av barnas fritidsaktiviteter. Etter en skilsmisse får noen fedre mer egentid med barna enn før selv om de totalt sett har mindre samvær (Oftung, 2009). Fedrene i denne studien var alle aktive i barnas fritidsaktiviteter før skilsmissen. Etter skilsmissen har dette endret seg.

Kåre ble skilt når barna var ganske små, men var allerede den gangen aktivt med i barnas fritidsaktiviteter.

De var for små, men de var jo med meg på en del ting allikevel for jeg hadde jo en del fysisk aktivitet som de var med på. Jeg har vært trener i alle år. Og jeg var og den gangen den som hadde de med på babysvømming og sånn faktisk. Sitat Kåre.

Kåre har i alle år vært trener, og har hatt muligheten til å tatt barna med seg. Etter at ekskona tok over hoved omsorgen ble ungene sendt på betalt aktivitet bestemt av ekskona. Kåre er frustrert over at han hun ikke kan la ungene være med ham på hans treningsaktiviteter, og at han ikke får gjort noe med det ettersom mor har retten til å bestemme over daglige aktiviteter for barna, fordi hun har den daglige omsorgen. Kåre har ikke hatt noen mulighet til å påvirke på annen måte enn via dialog og samarbeid med ekskona. Etter at barna ble eldre og fikk mer innflytelse på egen hverdag har de oftere vært med på Kåre sine treningsaktiviteter.

Harald var også meget aktiv i ungenes fritidsaktiviteter før han ble skilt.

Det var jeg som tok med ungene på alt av idrettsarrangement, trener for gutten min i fem år. Og var med datteren min på det som var av idrettsarrangement. Sitat Harald.

Dette gjenspeiler historien til alle fedrene i dette studiet. Alle fedrene var engasjerte i barnas fritidsaktiviteter før skilsmissen, men etter skilsmissen har de ikke lenger like tett oppfølging. For Tom og Marius begrenset dette seg helt naturlig ettersom de flyttet et godt stykke unna. For Knut ble det mest naturlig for ham å følge opp barna når de var hos ham annenhver uke. Ekskona til Knut fulgte opp barna når de var hos henne. Fedrene som bodde i nærheten kunne uavhengig av skilsmissen fortsatt valgt å være med barna på fritidsaktiviteter, men velger å trappe ned sitt engasjement. Det kan virke som både mødrene og fedrene holder seg unna fritidsaktiviteten når den andre parten har samvær fordi de vegrer seg for et møte med ekspartneren. Føler seg ukomfortabel når de må forholde seg til den andre parten. Det kan virke som fedrene etter skilsmissen har trukket seg unna fra å være «far i» familien til å bli en «far for» familien. De har lyst å være mer med barna, men trekker seg likevel unna en arena som de fortsatt kunne vært delaktig i. På den måten vil de trekke seg unna en viktig hverdagslig arena sammen med barna. Det har størst konsekvenser for fedrene i dette studiet ettersom de har minst samvær, og bør bruke de arenaer de har for å opprettholde kontakt med barna. Fedrenes handlingsrom når det gjelder barnas fritidsaktiviteter handler om mulighet til å være med å se på, men de har liten innflytelse i forhold til hva barna skal velge som fritidsaktivitet. Det er den forelderen med daglig omsorg som har rett til å avgjøre store daglige avgjørelser, for eksempel fritidsaktiviteter.

4.3.3 Transport i forbindelse med samvær. Når en av foreldrene flytter ett stykke unna barna, og det krever transport vil det oppstå reisekostnader ved samvær. Reisekostnader ved samvær administreres av fylkesmannen og ikke gjennom bidragsordningen som administreres av NAV. Etter skilsmissen flyttet Tom og Marius et stykke unna barnas hjem, og var avhengig av at ekskona sendte barna med fly eller buss for å få gjennomført avtalt samvær.

Tom opplevde at det var vanskelig å samarbeide med ekskona om å få sendt den yngste gutten med bussen hjem til ham. Han hadde store utlegg med å hente og bringe sønnen, men har til dags dato ikke fått økonomisk bistand fra ekskona for å få gjennomført samvær med sønnen.

Åh.. i samværsavtalen så står det nå at vi skal betale en vei hver. Og...det er jeg som har betalt alt da uansett hun kan ikke legge ut 7-8 kr til en buss for eksempel. Hvis ikke jeg har ordnet opp, og sendt til ungene. Så kom det ingen unger. Sånn har det vært hele veien. Så har det ikke vært for at hun er mor til mine unger så har jeg ønsket henne til helvete for å si det rett ut. Sitat Tom.

Tom er meget indignert over den manglende samarbeidsviljen til kona. Kona på sin side argumenterer for at sønnen er for ung til å reise med buss alene, men Tom mener at gutten på 15 år klarer å ta bussen alene etter å ha blitt vist hvor han skal gå av og på. Når ekskona nekter å sende barnet med bussen ser Tom seg nødt til å hente sønnen med bil.

Marius flyttet en tid etter skilsmissen langt unna barndomshjemmet til barna på grunn av arbeid. Når barna besøker Marius er det han som i utgangspunktet betaler for reiseutgiftene. Hva ekskona betaler avhenger av hva hun mener å ha råd til på det tidspunktet.

Til tross for store utlegg har Tom og Marius ikke bedt om bistand fra fylkesmannen for å få innkrevd ekskonas andel av reiseutgifter for barna. For å få en tvangskraftig avtale behandlet av Fylkesmannen må begge foreldrene være enige om at Fylkesmannen kan lage en avtale. Først når barnet er over 15 år holder det at en av foreldrene ønsker at Fylkesmannen skal behandle reisekostnader i forbindelse med samvær og gi avtalen tvangskraft. Tom uttrykker resignasjon i forhold til det høye konfliktnivået, og mangelen på samarbeidsvilje hos ekskona. Først uenighet om overtakelse av felles bolig, og nå uenighet om transport ved samvær. Sønnen er over 15 år, men Tom tar likevel ikke kontakt med Fylkesmannen for å få bistand til å innhente ekskonas andel av reiseutgiftene.

Marius sin situasjon er litt annerledes. Ekskona er enig i at barna og Marius må møtes, men på grunn av Marius og ekskonas økonomi lar det seg ikke gjennomføre å se barna så ofte han ønsker. Marius virker indignert over et system som tvinger ham til å betale mer bidrag når han får mindre samvær og høyere reisekostnader. Det høye bidraget medfører ifølge Marius at han ikke får sett barna så ofte han ønsker fordi han ikke har råd til å hente eller besøke barna. Ekskona benytter seg av NAV for å få innkrevd bidrag, men Marius benytter seg ikke av fylkesmannen for bistand til å få innkrevd ekskonas andel av reisekostnader. Marius bruker ikke fylkesmannen fordi han har tiltro til at ekskona betaler når hun kan. Jeg tolker Marius evne til å sette sine egne økonomiske behov til side fordi han ser seg selv som en «far for» familien, og gjør alt han kan for å bistå økonomisk for at barna skal ha det bra. Marius

forteller gjennom hele intervjuet om hvor dyktig ekskona er, og hvor god mor hun er for barna. Han attribuerer det økonomiske presset han opplever til urimeligheter ved systemet, og ikke til ekskonas manglende evne eller vilje til å bidra økonomisk. På denne måten kan han fremdeles oppleve at forholdet til henne er greit.

Fedrene er i en situasjon hvor mødrene har fått den daglige omsorgen, og den medfølgende myndighet til å bestemme over barna. Det kan virke som Tom og Marius har liten tiltro til at de offentlige myndighetene kan være med på avhjelpe situasjonen med transport utgifter uten at det får konsekvenser for konfliktnivået. Både Tom og Marius velger å forholde seg passive, og gjennomfører samværet så ofte de har mulighet. Fedrene virker passive i forhold til å innhente kunnskap om egne rettigheter til samvær, og hvilke virkemidler som brukes av de offentlige myndighetene. Ingen av fedrene uttrykker at de har kunnskap om fylkesmannens rett til å gi den forelderen som boikotter samvær, tvangsbot. De er mer opptatt av å fortelle hvor urettferdig systemet er som kan la mødrene boikotte samvær uten at det får konsekvenser.

4.3.4 Gjennomføring av samvær. De fleste fedre får mindre kontakt med barna etter en skilsmisse, og for de fleste fedrene fører det til en større endring for far enn for mor ettersom det er mor som har barna i det daglige. Fedrene i datamaterialet mener at barna trenger både mor og far, og at det er positivt for både far og barn at de har jevnlig kontakt.

Selv om alle fedrene i datamaterialet har ulike konkrete avtaler om samvær er det ikke alle avtalene som blir overholdt. Det å få gjennomført samvær til et gitt tidspunkt krever samarbeidsvilje fra både fra mor og far. Når barna ikke kommer til samvær mener fedrene det skyldes uvilje og fiendtlige holdninger fra mor.

Etter at Harald opplevde at ekskona forkastet avtalen om delt omsorg ble samværet med barna veldig sporadisk.

Selv om jeg har sagt det til henne at jeg gjerne vil at ungene kommer. Og kommer ikke ungene i helga her og sånn? Nei de vil ikke komme til deg. Men jeg vet jo at de egentlig ville det. For at jeg har jo skjønt på ungene at hun har sagt at jeg ikke har tid eller anledning eller, og sånne ting. Sitat Harald.

Harald mener at ekskona har brukt ulike argument overfor ham selv og barna for å unngå at de møtes. Han forteller gjennom intervjuet hvor sårt han opplever denne situasjonen, men konfronterer ikke barna med uteblivelsen fordi han får høre av ekskona at de ikke ønsker å være til ham. Det å være i konflikt med ekskona tapper energi og er stressende (Oftung, 2009). Jeg tolker Harald sin opptreden som påvirket av at han fortsatt er syk og ikke har energi til å ta opp kampen, og ser seg nå kun som en «far for» familien. I tillegg er han ifølge seg selv en mann som har en tendens til å unngå konflikter.

Tom uttrykker at den manglende samarbeidsviljen fra mor har medført stress for både ham og sønnen, og det har også medført at de har fått mindre tid sammen. Tom trekker seg tilbake for å unngå flere konfrontasjoner, og prøver å få gjennomført samværet så ofte han kan. Tom trer inn i rollen som «far for» familien.

Både Tom og Harald har forholdt seg passive, og har ikke bedt offentlige instanser om bistand til å få gjennomført samværet. De har begge forholdt seg til den manglende samarbeidsviljen fra mor og har gjennomført samvær så ofte de har fått og hatt mulighet. Begge uttrykker sterke følelser av bitterhet og sårhet av opplevd tap. De har begge hatt en teoretisk mulighet til å gå til sak for å få samværet som er avtalt. Harald gir uttrykk for at han ikke er i form til å ta kampen for å få gjennomført avtalt samvær. Tom uttrykker at han ikke har tro på at det er noe for ham som far å hente, ved å gå til sak. Han må bare vente til barna selv ber om mer samvær med sin far.

Tom ble forut dette sitatet spurt om han trodde at alderen på barna hadde påvirket mengden på samvær i negativ eller positiv retning.

Positivt tror jeg. Ja altså. Bortsett fra den perioden med den eldste. Så tror jeg alt er positivt. For hvis jeg skulle hatt så lite samvær med hun jeg har...og ungene har vært mindre. Så har jeg vært mye større tapende part enn jeg er i dag. For da har det blitt brukt mer mot meg. Fått sett ungene mine for lite og... Sitat Tom.

Oppsummering gjennomføring av samvær. Både Tom og Harald virker å ta en passiv rolle når det viser seg vanskelig å få gjennomført det avtalte samværet. Begge velger å ikke gjøre noe med situasjonen, men velger å forholde seg passivt til det de mener er en fiendtlig holdning fra mor. Tom løser situasjonen så godt han kan ved å hente sønnen når han

kan. Harald ønsker ikke flere konfrontasjoner, og venter passivt på at barna selv skal be om kontakt.

Knut, Marius og Kåre har alle fått gjennomført samvær i forhold til samværsavtalen, men har utfordringer med å få mer samvær av ulike årsaker.

4.3.5 Endring av samvær. Ett felles trekk ved alle fedrene unntatt Knut, er at de kunne ønske seg mer tid sammen med barna enn det de har avtale om. For Knut sitt vedkommende er det slik at han er fornøyd, men kona ønsker mer samvær.

Kåre har et ønske om å være mer delaktig i barnas daglig liv, og har derfor med jevne mellom tatt opp temaet mer samvær med ekskona. Ekskona har latt Kåre få samvær med barna i ferier og enkelte kvelder midt i uka, men ekskona lar ikke barna overnatte. Kåre skjønner ikke hvorfor ekskona problematiserer fars ønske om mer samvær. De kan få være hos far om kvelden, men ikke overnatte fordi ekskona argumenterer for at ungene ikke er vant til å være hos far, og det blir også stressende for barna om morgenen ifølge ekskona. Når barna ble eldre la barna selv mer press på moren om å få mer samvær med Kåre. Kåre har sett seg lei på at ekskona nekter ham mer samvær og opptrer som en ”overdommer”. Kåre mener at når han sier at han ønsker 50/50 så burde det være sånn at ekskona ikke kan nekte ham så lenge han er skikket til å ha ungene. Når argumentene ekskona brukte når de var små ikke funker lenger, og ungene selv ber om å få være mer hos far mener Kåre at ekskona burde taklet dette bedre uten å skjelle ham ut. På den ene siden ber Kåre om mer samvær, ekskona nekter ham mer samvær og spør samtidig om mer penger for barna. Kåre blir etter skilsmissen behandlet som kun en «far for» familien av ekskona, og får innimellom henstand av ekskona til å få mer tid som «far i» familien. Kåre er meget frustrert over situasjonen, og vet ikke hvor han kan henvende seg for å få bistand. Meklingsinstansen har ikke noen beslutningsmyndighet og rettsvesenet mener Kåre ikke likestiller fedrene med mødre som omsorgsperson. Kåre gir inntrykk av å føle seg hjelpeløs overfor systemet.

Harald er også i en situasjon at han ønsker seg mer samvær, men orker ikke å ta kampen. Harald opplever at handlekraften forsvinner gjennom ekskonas dominerende atferd, og uttrykker at han venter på at barna skal bli større og selv be om å få komme hjem til ham.

Den første gangen Marius flyttet ut av hjemmet hadde Marius og ekskona en diskusjon om samværsfordeling. Marius uttrykte at han ønsket å søke om å få barna halvparten av tiden.

Det var i løpet av det første året, og det var turbulent dem imellom på grunn av at Marius hadde en ny kjæreste. Marius fikk beskjed om fra sin ekskona at det var ikke noe vits å prøve seg på å be om mer samvær med barna enn det han allerede hadde.

Jeg hadde aldri i verden fått dem 50/50. Det hadde jeg ikke. Ikke bare av økonomiske ordninger, men også at hun liker å ha ungene rundt seg. Sitat Marius.

I dette sitatet fra Marius kommer det frem at han tror ekskona ønsker å ha barna mer fordi hun er glad i barna, og ønsker å være sammen med dem til daglig. Ungene er jo det eneste hun har er argumentet hun bruker overfor Marius. Hun sier også at hun har vanskelig for å se for seg et dagligliv uten barna. Når Marius forteller om ønsket om mer samvær bruker han ordene «få» mer samvær og «be» om mer samvær, og mor skal «gi» mer samvær. Jeg tolker det som at Marius ser på ekskona som den som har rett til å bestemme, og at han ikke har like stor rett til å bestemme over barna. Marius er skuffet over at ekskona ikke forstår at han også har behov for å være med barna, men godtar passivt at hun bestemmer hva som er riktig for å unngå et forhøyet konfliktnivå. Den første tiden etter skilsmissen bodde Marius i nærheten av barna, men etter to år valgte han å flytte langt unna på grunn av jobb. På grunn av at Marius flyttet skrev han og ekskona en ny samværsavtale, og denne nye avtalen er fordelaktig for ekskona. Det virker som både Marius og ekskona så det helt naturlig å skrive en ny samværsavtale når han flyttet. I denne situasjonen virker det ikke som det var noe konflikt mellom Marius og ekskona, men de følger naturlig regelverket om samvær og samværsklasser.

Ulikt de andre fedrene er det ekskona til Knut som har bedt om mer samvær.

Det var i siste meklingen. Som var i. Jeg tror det var i sommer. Og det var ikke snakk om noe antall det var bare at hun ville ha dem mer. Og..og...for da har ungene det så fælt...de har det så fælt nå. Så...de har det så mye bedre oppå til henne..har de.

Å...Men, men det avfeide jeg med en gang også for...hvorfor skal hun dra inn ting i familievernkontoret når vi på en måte har blitt enige om andre ting i det samme apparatet som hun forholder seg til. Så skal hun benytte seg av det apparatet igjen til sin egen fordel da. Sitat Knut.

Ekskona krevde på siste møte hos familievernkontoret en annen besøksordning, men Knut sa nei. Knut «avfeide» forespørselen med en gang når ekskona spurte på meklingsmøtet, og gir lite uttrykk for at han ønsker å samtale med barna om hva de ønsker og har behov for. Knut forteller at årsaken til at han nekter å endre på besøksordningen er at han klarer ikke å følge opp barna på samme måte hvis han skal ha barna mindre. Knut mener at det blir mer ustabil for barna å komme en dag i ny og ne istedenfor en sammenhengende periode. For nå vet barna at det er mandag til mandag de skal være hos mor og far. Knut er mest opptatt av at han tror ekskona er ute etter å dra økonomiske fordeler av å ha barna mer, og avviser kontant hennes forespørsel om mer samvær. Knut er ikke særlig samarbeidsvillig med kona, og det virker som Knut og ekskona har en maktkamp seg imellom hvor barna er verktøyet. Knut er i samme situasjon som ekskona til Kåre, og viser en like liten forståelse for at kanskje også barna ønsker seg større samvær. I dette tilfellet hos mor.

Oppsummering endring av samvær. Fedrene har ulike akseptnivå for hva de kan forsone seg med av samværstid avhengig av hvor nært de bor barna. Kåre og Harald bor nært sine barn og ønsker å være så delaktig som mulig i barnas daglig liv, men det lar seg vanskelig gjøre på grunn av ulike argument, og manglende samarbeidsvilje fra ekskonene. Både Harald, Kåre og Marius snakker hele tiden om at de må «be» om å få mer samvær med barna, og er avhengig av ekskonas vilje til å samarbeide. Det å måtte forholde seg til ekskonenes avgjørelser angående barna uttrykker fedrene som frustrerende og lite mannlig.

I følge § 30 i barneloven skal foreldreansvaret utøves ut fra barnets interesse og behov, og jf. § 33 i barneloven gi barnet stadig større selvråderett med alderen. Det kan virke ut i fra fortellingene at foreldrene som har rett til å ta avgjørelser for barna har vanskelig for å sette til side sine egne behov, og opptrer som at barnas behov er underordnet. Det kan også virke som mødrene setter seg selv i en posisjon hvor de vet hva som er best.

Motsetningene og konflikten mellom foreldrene gjør til at den eneste muligheten den parten som ønsker mer samvær har, er å prøve å få mer samvær gjennom en rettssak. Kåre og Harald uttrykker at de ikke har tro på at det er noen instans som kan bistå med hjelp på grunn av manglende tro på reell likestillingsbehandling i domstolen.

Det kan virke som det ligger stor makt i det å få bestemme den første samværsordningen som blir etablert. Det ser ut til at det skal mye til å få endret samværsavtalen hvis den andre parten ikke vil dette, enten du er far eller mor. I informasjonsskrivet Foreldreansvar og samværsrett (Barne, - likestillings- og

inkluderingsdepartementet, 2010b) i avsnittet om samværsrett heter det at foreldrene ofte avtaler «vanlig samvær» uten at det er gjennomtenkt. I dette ligger det sterke føringer i retning av at mor får hovedomsorg i første omgang, mens fedrene enda er forvirret og ikke vet hvordan fremtiden vil se ut.

4.4 NAV.

Den av foreldrene som ikke bor sammen barna skal betale et fast bidrag til den forelderen som har den daglige omsorgen. Bidraget kan gjøres opp privat mellom foreldrene eller innkreves via NAV. Alle fedrene i dette datamaterialet som betaler bidrag gjør det via NAV. Knut betaler ikke bidrag fordi han har en ordning der han og mor deler den daglige omsorgen likt.

4.4.1 Fastsettelse av bidrag. NAV Forvaltning er den enheten i NAV som saksbehandler søknader om barnebidrag. Saksbehandlerne behandler søknaden med bakgrunn i den muntlige eller skriftlige avtalen som ligger med søknaden. Alle fedrene skrev skriftlige avtaler i skilsmisseprosessen som skulle danne grunnlag for samvær, men ikke bidrag for alle fedrene. Ingen av fedrene hadde avtaler med tvangskraft.

Harald er i en situasjon hvor han forteller om en sterkt psykisk stress etter at ekskona forkastet samværsavtalen de hadde skrevet. Harald forteller at han er syk og ikke orker så mye, og vet ikke helt hvordan han skal gripe an situasjonen etter at han får krav fra NAV om å dokumentere sin inntekt og størrelsen på samværet.

Den første tiden etter skilsmissen gikk Harald på trygd, og på grunn av lav inntekt beregnet NAV at han hadde null bidragsevne. Harald forteller at en stund etter skilsmissen fikk han seg en fulltids sommerjobb som kunne føre til en mer fast jobb. Barna fortalte ekskona at Harald hadde fått seg jobb, og ekskona sendte inn ny søknad for å sjekke hans bidragsevne. Harald forteller at han ikke skjønner hvor NAV kunne fatte et vedtak som hadde sommerjobben som utgangspunkt for beregning av hans bidragsevne og størrelse på bidraget. Sommerjobben var en midlertidig jobb, og i tillegg hadde NAV fattet et vedtak som gikk 6 måneder tilbake i tid. Harald uttrykker frustrasjon over hvordan NAV kunne fatte et vedtak så langt tilbake i tid som medførte at han ble sittende med bidragsgjeld for denne perioden.

I tillegg til det ordinære bidraget har ekskona til Harald gjentatte ganger etter skilsmissen sendt inn krav til NAV om endringer og særtilskudd (konfirmasjon, briller osv).

[...]når hun stiller...eh...sende inn krav om endringer, særtilskudd og hva det nå er alt. Da må jeg drive og dokumentere jeg vet du. Og de pådrar meg bidragsgjeld hver gang ikke sant. Ja de...jeg bruker å si at de pådrar meg. NAV pådrar meg bidragsgjeld. For jeg har ikke gjort noe galt selv for å få gjeld. Så, men det er alltid med...til fordel for damene på det viset at de søker med tilbakevirkende kraft hele tiden. Og alle vedtakene er jo med tilbakevirkende kraft. Sitat Harald.

Jeg tolker Harald sin historie som at han føler avmakt, og er i en fortvilet situasjon hvor han føler at han ikke har noe å ha sagt i forhold til kravene om bidrag.

Harald forteller at han har gitt skriftlige tilbakemeldinger på vedtakene som har kommet, sendt utallige brev, mailer, telefoner til det lokale NAV kontor, til forvaltningen og til NAV Innkreving. Harald forteller også at han har vært nede på det lokale NAV kontoret og gitt informasjon om sin sak. Han fikk bekreftet muntlig av en ansatt at slik skulle det ikke være, men det ble aldri gjort noe med saken. Harald sitter igjen med en avmaktsfølelse mot systemet som han føler forfordeler mødrene, og som han ikke har ikke ressurser til å kjempe imot. Sinnet og avmakten Harald uttrykker at han føler for ekskona, blir forsterket ved at han føler at han må kjempe mot NAV som forfordeler mødrene. NAV systemet er veldig vanskelig og innviklet å få oversikt over, gir Harald uttrykk for.

Det kan synes som om Harald ikke har klart for seg skillet mellom NAV Forvaltning, NAV innkreving og lokalt NAV kontor. Barnebidraget blir innkrevet av NAV Innkreving, mens det er NAV Forvaltning som beregner bidraget. Nå så får mottar et for han «urimelig» bidragskrav, klager han til NAV Innkreving, og når ikke frem. Han henvender seg til lokalt NAV kontor. De kan heller ikke gjøre noe. Det kan virke som fedrene ikke har fått god nok informasjon om hvor og hvem de skal henvende seg til for nødvendig informasjon

Tom forteller at han er selvstendig næringsdrivende, og har sitt eget aksjeselskap. Han er avhengig av å være med på ulike messer på bestemte tidspunkt hvert år. Disse messene forteller Tom har noen ganger vært når han egentlig skulle hatt samvær med barna. Dette har medført at han har bedt om å få bytte helg med ekskona. Dette har ekskona vært lite villig til. Tom gir uttrykk for at han føler avmakt. Ekskona kan nekte å bidra til at barna reiser til far, mens han selv får krav om mer bidrag fra NAV på grunn av mindre samvær.

Som Harald uttrykte Tom at den behandlingen han får bidrar til at han føler seg kjønnsdiskriminert i NAV-systemet. Han har ikke troen på at NAV fører en likestilt politikk overfor mødre og fedre.

Det sitter en gjeng på NAV. Sosionom kjerringer som er så rød, og er det en far som skal ha en unge. Så er, så er de ikke på parti med han uansett..dem..de motarbeider han hele tiden. Jeg tror at den rasen som sitter på disse kontorene har den innstillingen, fordommen. Eller gammeldags at far skal ikke...det skal ikke være mulighet for far å ha ungen. Ha hovedforsørger ansvaret. Sitat Tom.

Ifølge bidragsreglene kan barna søke om videre bidrag etter fylte 18 år såfremt de går på videregående skole. Den ene sønnen til Tom valgte å slutte på videregående skole etter at han fylte 18 år, og da har han ikke lenger rett på bidrag. Tom oppsummerer denne hendelsen i dette sitatet.

Når han er fra 18 til 20 så har han rett på penger da, og kuttet skolen og begynte å arbeide. Og da skal man stoppe, og da er ikke jeg nødt til å betale. Og hvor mange ganger jeg ringte NAV det vet ikke jeg, men det tok sju- åtte måneder før de klarte å stoppe den biten. Men når han begynte på skolen igjen da. Heldigvis da at han begynte på skole, men når han er i fullt arbeid så er det ikke noe..da er det fra dag 1. Hvis de ikke klarer å kreve inn etter første måned da så må du etterbetale, men de sju månedene...sju åtte månedene du har betalt ekstra 3-4000 kr. Det går til AS sosialistisk søppelstat. Sitat Tom.

Tom er indignert over NAV som ikke stopper bidraget fra den datoen han gir beskjed eller når sønnen dropper ut av skolen. Når sønnen begynner på skole igjen er NAV snar til å få i gang bidragstrekket igjen. Bidraget som han betalte for mye over flere måneder får han ikke tilbake fra NAV.

Det er et tankekors at det i tilfeller der NAV Forvaltning som Tom påstår, er varslet om bortfall av bidragsplikten, pga. at sønnen avsluttet skolegangen, likevel trenger 7-8 måneder på å få stoppet innkrevingen av bidraget. Han får ikke refundert beløpet som er innbetalt for mye under behandlingstiden. Når det i motsatt tilfelle, der mor ber om endring i

bidraget, medfører at far pådrar seg bidragsgjeld under saksbehandlingstiden, pga. at beregningen starter fra dato søknad om endring er sendt. Altså blir far den «tapende» part uansett inngang i situasjonen.

Den at Marius skrev ny samværsavtale når han flyttet medførte laveste samværsklasse og høyere bidrag.

Altså de er jo verd det. Herregud. De er jo verd hver en krone det er jo ikke det, men logikken med det barnebidraget. De som setter opp de reglene der det...undrer meg litt..forundret over hva de har gjort for noe hittil i livet sånn egentlig. Sitat Marius.

Marius er frustrert over at bidragsreglene setter en stopper for hans muligheter til å møte barna. Denne logikken med at bidraget blir større nå far har mindre samvær skjønner ikke Marius noe av. Argumentet Marius bruker er at barna spiser ikke eller sliter noe mer klær om han ikke bor i nærheten. Når Marius forteller om det forhøyede barnebidraget får han det til å høres ut som om det er NAV som presser frem det forhøyede bidraget. Når søknaden som foreligger hos NAV i virkeligheten er basert på et krav fra ekskona om endring av bidrag. Marius har stor respekt for sin ekskone, og det er ikke hennes skyld at hun har krav på så mye bidrag. Ekskona kunne latt være å søke om mer bidrag, men Marius ser det ikke slik. Marius er meget indignert over at de som har skrevet reglene ikke tar hensyn til at fedrene. Ved å betale så mye i bidrag klarer han ikke å opprettholde kontakten med barna. Jeg tolker det som at Marius mener at det offentlige glemmer fedrene. Fedrene blir kun behandlet som «far for» familien, og ikke en likeverdig omsorgsgiver.

Oppsummering Fastsettelse av bidrag. Det virker ikke som Harald gjennom sin fortelling forstod viktigheten av å dokumentere samværet som ble avtalt på meklingskontoret. Han sender inn dokumentasjonen på sin inntekt, og resignerer når han får vedtaket fra NAV om at han er bidragspliktig. Etersom Harald blir sett på som bidragspliktig av NAV er det Harald som må dokumentere at det er avtalt delt omsorg, og ikke det samværet som ekskona påstår at han har. Det som er avgjørende er at Harald gjennom sin atferd viser at han har akseptert en samværsordning av et visst omfang. Dersom han ikke har gitt noen opplysninger om at omfanget av samværet som ekskona oppga ikke stemmer, legges ekskonas opplysninger til grunn for vedtaket. Harald har likevel kunnet klage på vedtaket med den begrunnelsen at det er lagt feil samværsfradrag til grunn. Det å være nødt til dokumentere alt samvær fedrene har med barna vil kunne medføre et ekstra stressmoment og større

arbeidsbyrde for far. Det å måtte ha fokus på å dokumentere tiden de har sammen vil kunne gi enda en ekstra utfordring for barnas trivsel hos far.

Tom og Harald var meget indignert over at ekskona kunne få mer samvær når det var hun som trenerte samværet. Ifølge regelverket har NAV full mulighet å lage et vedtak om bidrag fordi skriftlige samværsavtaler ikke gir rett til samværsfradrag dersom bidragsmottakeren klarer å bevise at den bidragspliktige ikke følger opp avtalen. Tom og Harald som er de bidragspliktige måtte bevise at samværet de hadde med barna var det samme som den skriftlige samværsavtalen tilsier at de skal ha, og det kunne de ikke ettersom ungene ikke hadde vært der så mye som avtalen tilsa. Årsaken for NAV er uviktig, og det forfordeler mødrene i Toms og Harald sitt tilfelle. Gjennom sitt sinne og sin frustrasjon over den vanskelige situasjonen overfører Harald, Tom og Marius sinnet over på NAV systemet som føles urettferdig. Det kan se ut om systemet tar utgangspunkt i at samværsforelder (som nesten alltid er far) vil sluntre unna, og det kan derfor tyde på at holdningene er institusjonaliserte.

4.4.2 Daglig økonomi. Det å flytte for seg selv, og ikke ha noen å dele utgiftene med betyr en endring i økonomien. Ett felles trekk blant fedrene etter skilsmissen er at de fikk en anstrengt økonomi. Etter at NAV forvaltning har fattet et vedtak på bidragets størrelse er det NAV innkreving som krever inn bidraget. NAV forvaltning skal før vedtaket fattes beregne om den bidragspliktige har tilstrekkelig inntekt til å betale det fastsatte bidraget. Hvis den bidragspliktige etter vedtaket fortsatt mener at han får for lite utbetalt til å klare seg må han søke NAV innkreving om å få lengre nedbetalingstid eller å få utsatt betalingen. Utsatt betaling medfører at bidragsgjelden vokser.

Ekskona til Marius jobbet deltid når de bodde sammen, og Marius var den som stod for hovedinntekten til husstanden. For Marius er det å jobbe sterkt kjønnet, og det å jobbe er mannlige. Det å jobbe mye er en naturlig følge av at han ser seg selv som forsørger. Skilsmissen skal ikke gå ut over barna, og han jobber derfor mye overtid for å kunne bidra økonomisk. Han tjener likevel ikke nok til å kunne prioritere sitt eget liv etter skilsmissen. Marius forteller om en situasjon hvor økonomien er blitt så stram at han har innfunnet seg med at han ikke har mulighet til å kjøpe seg egen bolig før barna er voksne og klarer seg selv økonomisk. Marius betaler kr. 8500,- i måneden fordelt på bidrag og bidragsgjeld. I tillegg har han sin egen husleie, livsopphold, ekstra til fritidsaktiviteter for barna og reisekostnader.

Etter at Kåre flyttet ut av huset og begynte å betale bidrag har han hatt veldig dårlig økonomi. Kåre betalte bidrag for tre barn, og måtte ut med kr. 8000,- per måned, og da hadde ekskona kr. 9000,- per måned mer enn Kåre utbetalt. Ekskona jobbet deltid, men hadde overgangsstønad som enslig mor i tillegg til bidrag og barnetrygd. Kåre hadde i denne perioden knapt råd til mat når barna kom på samvær, mens ekskona hadde en høyere levestandard og hadde mulighet til å reise til Syden med alle tre barna hver sommer. Kåre tok med seg barna på ferie hjem til sin mor.

Kravet da på spørsmål om enda mer..det er enda for lite penger liksom..og da mener jeg at... skal det være sånn at den ene skal ta ansvar for den annens økonomi?.....Vi kunne hatt 50/50... hun jobber 50%....hun kunne jobbet mer...sett i gang og jobb. Vi andre har jobbet rævva av oss hele tiden. Det synes jeg blir helt feil. Sitat Kåre.

Kåre forteller om en fortvilet situasjon hvor han jobbet mye for å få råd til å dekke de primære behov som mat. Han skjønner ikke hvordan et system kan tillatte at fedrene knapt har råd til mat, og har problemer med å få gjennomført samvær på et forsvarlig vis. Mens mødrene får ulike støtteordninger for at barna skal ha det bra, og har bedre råd selv om de jobber deltid. Jeg tolker det som at Kåre mener at det offentlige systemets regelverk gjør til at fedrenes rolle i barnas liv bortprioriteres og ikke likestiller mødre og fedre som omsorgsgiver.

Tom forteller at hadde han ikke hatt utleieleilighet i sin bolig hadde han ikke klart seg økonomisk. Tom har betalt kr. 6-7000 i barnebidrag i tillegg til at han selv skulle betale husleie.

Så jeg tror det er litt pengemotivert da, men nå er jo ikke vi så gode venner og da ser jeg jo kanskje alt i verste lyset da. Sitat Tom.

Selv om hun har en høyere levestandard enn Tom søker ekskona om å få en lavere samværsklasse, og dermed mer bidrag. Tom forteller at han synes ekskona oppfører seg urimelig og at handlingene hennes er styrt av å muligheten til å få mer penger ut av ham. Han skjønner ikke hvordan det offentlige kan tillate slike økonomiske forskjeller. Som far for sine barn føler Tom at han kun blir oppfattet som en forsørger og *far for* familien av det offentlige. Det er ikke så viktig om han klarer seg såpass økonomisk at han også kan være en omsorgsperson.

Harald måtte lenge ut med nesten kr. 9000,- per måned fordelt på bidrag og nedbetaling av bidragsgjeld. Han hadde deltidsstilling, og fikk utbetalt netto kr. 18-19000,- per måned. I tillegg hadde han en husleie på kroner 8000,- per måned. Harald forteller at han ikke hadde nok til livsopphold og strøm i denne perioden, og dette medførte at han misligholdte sine økonomiske forpliktelser. Selv om Harald betaler sin ekskone mye i bidrag hver måned får han stadig tekstmeldinger der hun klager over hvor vanskelig det er blitt økonomisk.

Harald savnet barna sine, men han har så lite penger at han ikke kan kjøpe inn ekstra mat når de er hos ham. Dermed blir han nesten lettet når de ikke kommer. Han får et ambivalent forhold til barna på grunn av den økonomiske situasjonen.

Harald mener at han har sendt akkurat de samme papirene til NAV for å dokumentere hvor store inntektene og utgiftene hans faktisk er en 5-6 ganger uten at NAV har gitt tilbakemelding. Harald forteller at han føler seg "rævvkjørt" av ekskona og viser en oppgitthet når han forteller om NAV som ikke svarer på hans henvendelser.

Situasjonen jeg faktisk er blitt satt i. Fordi den har vært så håpløs at det har vært på grensen til å avslutte alt. En 3-4 ganger faktisk. Så alvorlig var det en vending. Og for du følte at du ikke kom noe lenger. Du ble bare nedlesset med krav og betaling og trekk fra konto hele tiden. Sitat Harald.

Harald er frustrert og føler seg ikke hørt. Uansett hvilke søknader han sender så går det i mors favør, og det har heller ikke blitt tatt hensyn til at han ikke har noe å leve av. Den vanskelige økonomiske situasjonen og mangelen på å bli hørt fra NAV har ført til at Harald har vært så langt nede at han har vurdert å ta sitt eget liv. Harald forteller at det er tanken på barna som har fått ham til å la det være.

Oppsummering daglig økonomi. Fedrene forteller alle at de kom i en vanskelig økonomisk situasjon etter samlivsbruddet. De uttrykker samtidig en forbitrelse over den økonomiske fordelingen det kan se ut som at mødrene har ved å ha den daglige omsorgen. Flere av dem uttrykker at de har vært langt nede på grunn av økonomien, men den eneste løsningen de ser er å klare seg som best de kan til at barna er eldre, og bidraget stopper. Harald er den eneste av informantene som forteller at han har tatt kontakt med NAV Innkreving for å prøve

å få redusert de månedlige utgiftene, men til ingen nytte. De er alle indignert over urettferdigheten i regelverket som de ikke kan forstå likestiller mødre og fedre.

Slik barnebidrag beregnes i dag hensyntas begge foreldrenes økonomi. Det er likevel slik at far betaler i forhold til inntekt og samværsklasse (antall overnattinger). I tillegg nyter mor godt av å bo i barnas permanente bolig, og får dermed tilskudd gjennom bidragsordningen til sin egen husleie, mens far må betale for barnas bolig i tillegg til sin egen.

Paradokset er at far blir beregnet ut fra hva han har tjent, også om det ikke er reelt på beregningstidspunktet. Altså kan bidraget bli forholdsmessig høyere enn hva reel inntekt tilsier. Hvis han arbeider mye overtid, eller bytter jobb og går opp i inntekt, kan bidraget økes hvis mor ber om ny beregning. Hvis mor på det samme beregningstidspunktet arbeider deltid, forventes det ikke at hun yter mer (øker stillingsandel om mulig) for å øke egen inntekt. Det forventes ikke at hun tilpasser/reducerer levestandarden etter inntekt, mens far i mange tilfeller blir tvunget til å redusere kostnader. Tvert imot kan mor søke om ytterligere tilskudd/ordninger fra det offentlige som øker inntekten. Dette igjen kan gi henne frihet til å gå ytterligere ned i stillingsandel, bidraget beregnes på nytt og far må betale mer. Alt dette kan medføre at mor kan reise med barna til syden to ganger i året, mens far og barna må feriere hos bestemor.

Fedrene i studien uttrykker at det er utfordrende å få oversikt over de ulike avdelingene innad i NAV, og regelverket som omhandler bidrag. Ved kontakt opplever noen av fedrene at det er manglende informasjon og lang responstid. Det oppleves også som at bidragsmottakerne (som oftest er mor) får oftere medhold enn de bidragspliktige.

4.5 Overgangstilstand.

Oftung (2009) snakker i sin avhandling om de skilte fedrenes fall etter en skilsmisse, og forskjellige mestringspraksiser for å komme over livsendringen en skilsmisse medfører. Fallet etter en skilsmisse er ofte økonomisk og sosialt (Skevik & Hyggen, 2002) i tillegg får fedrene ofte mindre kontakt med barna. De store endringene i samvæerspappaenes liv, de sterke følelsene i forbindelse med tap av daglig kontakt med barna og en vanskeligere økonomisk situasjon kan være med å bidra til konflikt mellom foreldrene. Samværsfedrene har ikke lenger noe mye å si i forhold til større avgjørelser i barnas liv, og det kan føles vanskelig å ikke lenger være en del av.

Skilsmissen kom som et sjokk på Kåre, og etter at det var avklart at Kåre kun skulle ha annenhver helg og en dag i uka med samvær hadde han en følelsesmessig vanskelig periode.

Jeg kuttet ut jobben jeg hadde og så jobbet jeg..pendlet noe til Oslo..Det var egentlig for å komme meg litt ut, og det var innenfor samme jobbene innen ”min bransje”...og så da hadde jeg en annen jobb som egentlig jobbet for hele landet, og da var jeg ett par dager i Oslo i uka. Eh..og det var greit for å ikke sitte i den leiligheten og gro fast. Det var vel en sånn periode hvor det var et sånn svart høl i livet. Husker ikke så mye av det. Sitat Kåre.

Kåre var før skilsmissen en tilstedeværende far for sine barn. Nå hadde han ikke lenger hverdagen med sine barn, og befant seg i en overgangsfase hvor han måtte finne nye praksiser for sin hverdag. Han valgte å finne seg en ny jobb som medførte pendling. Dette for å slippe å sitte i leiligheten i fritiden uten noe å ta seg til når han ikke hadde rett på samvær med barna.

Ekskona til Kåre ble boende i samme hus sammen med barna, og hadde også fått seg ny kjæreste som skulle flytte inn. Endringen ble derfor størst for Kåre som mistet den daglige kontakten med barna, og måtte flytte ut av deres felles hjem.

Harald ble svært syk en stund før skilsmissen på grunn av en yrkesskade, og i tillegg kom skilsmissen som et sjokk på ham. Ekskona hadde funnet seg en annen, og ba ham plutselig en dag om å flytte ut. Harald fant seg en leilighet han kunne leie, og flyttet raskt ut. Ungene var helt fra seg i denne perioden, skrek mye og var helt ute av seg. Alt skjedde veldig fort, og Harald ble psykisk nedbrutt og trengte bistand for å få forstå hva som egentlig skjedde.

Så jeg må innrømme at jeg gikk rett og slett til psykiatrisk sykepleier jeg etter at jeg ble kastet ut. Lurte på hva det er som skjer rundt meg. For jeg...for jeg stilte et spørsmål til den psykiatriske sykepleieren for at jeg har egentlig i utgangspunktet knallbra psyke Du skjønner det sa den psykiatriske sykepleieren at skilsmissen rammer deg direkte. Det går rett inn på noe som er helt nær deg sa hun, og det er derfor du reagerer sånn. Sitat Harald.

Det var i denne situasjonen Harald og ekskona skrev en avtale om samvær. Når avtalen ble brutt og ungene sjelden kom på besøk så laget ikke Harald noe bråk. Han hadde vanskeligheter med å mestre den nye livssituasjonen og definerer seg selv som konfliktsky.

Fedrefortellingene til Kåre og Harald viser at sjokket med at kvinnene ønsket skilsmisse utløser ulike mestringspraksiser for å takle de store endringene i livet. Kåre mestret den nye situasjonen ved å bruke mer tid på arbeid. Han skiftet blant annet jobb som krevde mer reising, slik at han ikke fikk altfor mye tid til å reflektere over den nye rollen som samværs- og forsørgerpappa. Harald var arbeidsledig og syk når situasjonen oppstod, og hadde ikke så mye ressurser til å stå imot. Han trakk seg tilbake og hadde nok med å få stable sitt nye liv på beina med de ressursene han hadde.

Den første tiden etter at det ble avklart at Tom og kona skulle skilles gikk alt veldig fort. Hun hadde regien både i forhold til mekling og alt det praktiske. Tom ga opp kampen om å bli enig med ekskona. Han mestret denne situasjonen ved å starte ett nytt liv i nærheten av sin arbeidsplass, og prøvde å holde kontakten med sine barn så godt han kunne tross utfordringer. Han er fremdeles meget sint på sin ekskone over måten hun har «overkjørt» ham på.

For alle disse tre fedrene var det kona som ville skilles, og det betyr at hun allerede var i en prosess med å bearbeide sine følelser, og å tenke over de praktiske sidene ved en skilsmisse. Fedrene er i en mer sårbar situasjon på alle måter.

På grunn av mange konflikter etter det første bruddet tok Marius et bevisst valg om å sette egne behov til side for å unngå konflikt med ekskona, og for å unngå å miste kontakten med barna. Det var Marius som ønsket skilsmisse, men også i hans tilfelle er det kona som har kontroll over situasjonen. Det er han som måtte flytte ut fra barnas hverdag, og huset. Han setter også sitt eget liv på vent til barna blir store.

Det at mødrene har «naturlige» grunner til å beholde huset (nær hennes familie osv) viser at de egentlig har hatt kontroll over sitt eget livsløp på en helt annen måte enn det mennene har.

Knut er den eneste av fedrene som fikk en samværsordning som de andre fedrene kunne tenkt seg. Etter at det ble avklart at de skulle skilles forteller Knut om en turbulent tid som var helt ”forferdelig” uten at han utdyper dette noe nærmere. De skulle bli enige om hvor barna skulle bo, og hvem som skulle flytte. Han og ekskona brukte lang tid på å bli enige om

samværsordningen de har i dag, men Knut ga seg ikke. Knut sier at det aldri har vært aktuelt å bli kun en forsørgerpappa for sine barn.

I Knut sin fortelling var det han som ville ut av forholdet. Det kan virke som Knut har hatt større mulighet til å tenke over hvilke rettigheter han hadde som pappa når det ble samlivsbrudd. Fallet blir ofte sterkere for fedrene når det er kvinnen som ber om skilsmisse (Thuen, 2004). Jeg tolker det dit hen at når Knut selv stod for premissene for samlivsbruddet, og var så bestemt på at han skulle ha minst delt omsorg gjorde dette overgangsfasen lettere å takle.

5.0 Diskusjon

En viktig målsetting for denne studien var å finne ut hvilken betydning de offentlige ordningene har ved skilsmisse sett i forhold til samværet mellom fedre og deres barn. Jeg vil nå oppsummere hva jeg mener er de viktigste funnene i denne studien.

5.1 Opplevd og reelt handlingsrom.

5.1.1 Det offentlige. Den første instansen foreldrene møter i skilsmiseprosessen er meklere ved familievernkontoret. Meklerne skal være nøytrale, og kun bistå foreldrene med å bli enige om en samværsavtale. Noen av fedrene i datamaterialet opplevde at de ikke ble behandlet som likeverdige omsorgspersoner under meklingen. Informasjonen som ble gitt og samværsavtalen som ble skrevet på den obligatoriske meklingen visste seg å få stor påvirkning på muligheten for senere muligheter til å endre på samværsavtalen.

Resultatene viser at ingen av fedrene hadde noen forventninger til møtet med meklingsinstansen. Jeg tolker det som at fedrene så møtet kun som noe obligatorisk som de måtte igjennom for å få en meklingsattest. Analysen viser at fedrene hadde lite kunnskap om hva instansen egentlig kunne bidra med. En av fedrene påpekte at han ikke fikk med seg en kopi av samværsavtalen som ble skrevet under meklingssamtalen. Han hadde tiltro til at meklerne som representanter for en offentlig instans hadde kopi av avtalen, og at den var bindende. På grunn av at meklerkontorene ikke er pålagt å ha kopi kunne ekskona forkaste avtalen. Mannen hadde ikke noen dokumentasjon på det de var blitt enige om. Situasjoner som denne kunne vært unngått om meklerne hadde som rutine å påse at begge foreldrene fikk med seg en kopi av samværsavtalen som ble skrevet. Denne avtalen er svært viktig fordi den danner grunnlaget for beregning av bidrag, og videre samarbeid om barna.

Resultatene viser at fedrene hadde mangelfull kunnskap om konsekvensene av valgene de tok og som angikk samvær og omsorg for barna. Etter at samværsavtalen ble skrevet, og den hadde blitt gjennomført en stund, ble samværet en etablert praksis. Ved uoverensstemmelser mellom foreldrene om samværsstørrelse fungerer rådende praksis som en norm som vanskelig kan endres i vesentlig grad. Hvis det skulle komme til rettssak vil denne praksisen danne et grunnlag som domstolene vil ta hensyn til. Det vil sannsynligvis ikke bli dømt til deres fordel på grunn av en allerede etablert praksis og barnas beste.

Analysen sier også noe om at fedrene har visse forutinntatte holdninger til rettssystemet. Flere av dem uttrykker at de har hørt historier om andre fedre som ikke kommer noen vei fordi fedrene reelt sett ikke er likestilt med mødre i rettssystemet. Fedrene føler derfor ikke at de har et reelt valg om å gå til sak for å få mer samvær. Resultatene indikerer også at mangelen av tro på at de vinner frem i rettssystemet bidrar til at fedrene blir mer opptatt av at de ikke bør fremprovosere konflikter. Fedrene gir uttrykk for at de er avhengig av et godt samarbeidsforhold for å unngå å skape situasjoner som fører at de får se mindre til barna. Jamfør Barnelova § 36 kan domstolene sjelden pålegge utvidet samvær opp mot 50 %. Det kan derfor tyde på at domstolene ikke anser det for å være til barnets beste at begge foreldre underlegges en nærmest delt ordning mot en av foreldrenes vilje.

I tillegg til den obligatoriske meklingen tilbyr familievernkontorene frivillig mekling. Flere av fedrene har benyttet seg av dette tilbudet i situasjoner der de hadde noe å diskutere med sin tidligere ektefelle. Familievernkontoret er en nøytral part som skal styre samtalen, men som ikke har noen beslutningsmyndighet. Fedrene ser på familievernkontorets manglende beslutningsmyndighet i situasjoner hvor foreldrene ikke kommer til enighet, som en svakhet ved ordningen. Det at fedrene etterlyser beslutningsmyndighet fra familievernkontoret tyder på at de føler seg som den svake/tapende part i diskusjonene.

Fedrene ser på det å gå til sak er som å kaste penger ut av vinduet. Det kan derfor se ut som fedrene reelt sett ikke har noe handlingsrom hvis mødrene setter seg imot. På den annen side viser resultatet av fedrene burde satt seg bedre inn i regelverket, og hva de har av rettigheter.

5.1.2 Reiseutgifter, gjennomføring av samvær og barnebidrag. I analysen kom det frem en del opplysninger om utfordringer noen av fedrene har hatt med å få delt på reiseutgifter, og som har hatt konsekvenser for muligheten til å få gjennomført samvær. Analysen viser at det ikke er noen kontroll på hvorvidt mor eller far oppfylder sine forpliktelser til å dele på reiseutgiftene. For å kunne få behandlet fordeling av reisekostnader hos fylkesmannen forutsetter det at fylkesmannen har gitt avtalen om reisekostnader tvangskraft. For å kunne gi avtalen tvangskraft må begge foreldrene være enige om at fylkesmannen kan gjøre dette. Det er først når barnet er 15 år at det holder at en av foreldrene ønsker at fylkesmannen skal gi avtalen tvangskraft. Det vil i realiteten si at hvis en av foreldrene nekter å betale sin andel før barnet er 15 år må den andre parten gå til rettssystemet for å få prøvd saken sin. Dette medfører at hvis bidragsmottakeren sier at hun ikke har råd til

å dele på reiseutgiftene har kanskje ikke bidragspliktig råd til å hente hjem barna så ofte han ønsker. Dette betyr at hvis foreldrene ikke får en tvangskraftig avtale før barnet er 15 år, har mor mulighet til å trenere samvær i 15 år hvis ikke far går til sak. Hvis dette skjer vil det medføre at barnet blir vant til å ha lite kontakt med sin far, og det vil kanskje føre til at barnet ikke ønsker mer samvær med far når det blir eldre fordi barnet ikke har noe forhold faren. Ingen av fedrene i denne studien har en tvangskraftig avtale. Dette medfører at hvis bidragsmottaker boikotter samvær, og ikke betaler sin andel av reisekostnadene kan ikke bidragspliktig søke fylkesmannen om bistand til å utstede bot. Bidragsmottaker kan derimot søke om mer bidrag til NAV på grunn av mindre samvær.

I motsetning til fylkesmannen, krever ikke NAV at samværsavtalen skal være skriftlig. Både muntlige og skriftlige avtaler danner grunnlag for samværsfradrag for den bidragspliktige. Bidragsmottakeren kan be om ny vurdering av bidraget ved å ta hensyn til hva hun mener er riktig samvær.

I lys av fedrene i denne studien sine historier fremstår disse ordningene som urimelige. Hvis bidraget hadde stått fast enten samværet finner sted eller ikke ville det kunne fungere mer slik som i Marius sitt tilfelle hvor mor ikke vil ha den samme motivasjonen til å sabotere.

Når det gjelder reisekostnader burde det kanskje være krav til at bidragsmottaker faktisk betaler sin andel for reiser. Hvis bidragsmottaker ikke kan dokumentere dette bør kanskje bidragspliktig få beløpet trukket fra det han betaler i bidrag. NAV burde kanskje hatt dispensasjon til å fatte vedtak på både bidrag og reisekostnader ettersom den ene ordningen kan ha konsekvenser for den andre.

Fedrene som betaler bidrag i denne studien forteller alle om en vanskelig økonomisk situasjon etter skilsmissen. Når bidraget er fastsatt og NAV Forvaltning har funnet at fedrene har bidragsevne, er det NAV Innkreving fedrene må kontakte hvis de har behov for å søke om nedbetalingsavtale, på grunn av et for høyt bidragstrekk. Satsene NAV Innkreving vurderer søknaden etter er en mye lavere sats enn livsoppholdssatsen til en person som har misligholdt sine kreditter, og som har inngått en avtale om gjeldsordning. De som inngår gjeldsordning lever på denne satsen i maksimum 5 år, mens en som betaler bidrag i verste fall kan leve på minimum livsopphold, i 18 år. Det synes underlig at staten tilkjenner at de som har avtale om gjeldsordning en høyere livsoppholdssats, enn bidragspliktige.

5.1.3 Daglig omsorg og økonomi. Analysen indikerer at far's rettigheter ofres for mors økonomi. Vi ser i alle sakene at mors økonomi bygges på bidrag og sosiale ordninger. I saken til Kåre kan det synes som om argumenter fra mor om barnas beste bare er vikarierende argumenter for å sikre egen økonomi. Alt ligger jo ellers til rette for at denne faren skulle kunne ha barna hos seg like mye som mor. Mistanken om at mor tenker mer på egen økonomi enn på barnas beste bekreftes når ungene er store, og mor ikke vil ta til følge det de ønsker. For far innebærer situasjonen doble budskap fra samfunnet. På den ene siden heter det nå at det er til barnas beste at de får være like mye med far som med mor. Hvis han ikke er sammen med dem «bør» han få dårlig samvittighet. Samtidig blir det en stor moralsk byrde for ham å bidra til at mors økonomi blir så dårlig at hun for eksempel må selge huset. Da får han «barnas beste» mot seg. Når det gjelder hans egne rettigheter virker de å være omtrent ikke eksisterende. Det virker med dagens system som at mor kan legge ned veto om far ønsker økt samvær. Dette kan mor gjør fordi hun «sikret seg» hovedomsorgen i den første tiden. Fedrene føler det som urimelig at de skal måtte gå til rettssak for å få være sammen med sine egne barn. De er tross alt ikke på noen måte funnet uskikket som fedre Hvis de må gå til rettssak føler de at nesten blir sett på som forbryter. Rettssak avskrekker også fordi det skaper et forhøyet konfliktnivå, som kan skade forholdet til barna. Når de i tillegg mangler tiltro til at de får medhold, og det koster mye penger er motivasjonen for å gå rettens vei lav. På den ene siden ber vi fedrene (samfunnet) om å gå til sak, på den annen siden får de sannsynligvis ikke medhold, fordi det ikke er til barnas beste. Det er først den 1. juli 2010 at domstolene fikk rett til å idømme delt omsorg, men kun ved særlige grunner (Barnelova, § 36). På den ene siden ønskes det mer aktive fedre på den annen side kan det se ut som likestillingspraksisen ikke har kommet til rettssystemet.

5.1.4 Likestilling og farskap. Fedrene har fått flere rettigheter de siste tiårene, men på samme tid har økningen av samlivsbrudd ført til at flere fedre mister muligheten til daglig nærhet hos sine barn. Samtidig viser analysen at fedrene ikke lenger ønsker å innfinne seg med å bare være en «far for» familien (Lorentzen, 2012). Statistikk fra Meld. St. 44 (2012-2013) viser at 80 prosent av barna blir boende hos mor etter en skilsmisse, og det er foreldrene selv som i de fleste tilfellene fastsetter samværet.

Yrkestilpasning og inntektsforskjeller er det som forklarer mest av variasjonen i foreldrenes deling av barneomsorg (Hansen & Slagsvold, 2012). I og med at kvinners likestillingskamp har dreid seg om å komme bort fra omsorgsarbeidet og inn i lønnet arbeid, har de i en viss forstand ønsket å gå fra å være «mor i» familien til å bli «mor for» familien.

Likevel viser Skrede (2004a) til at kvinnene i større grad tilpasser arbeidslivet til familielivet, enn mennene. Analysen av datamaterialet viste at det var kvinnene i forholdet som valgte å jobbe deltid i perioder, mens mennene jobbet heltid. I praksis kan det bety at fedrene automatisk tok rollen som mest forsørger for familien før skilsmissen selv om kvinnene jobbet. Det kan da være lett og tre inn i rollen som mest forsørger også etter skilsmissen.

Conell's (1995) betydning av begrepet hegemonisk maskulinitet er et kulturelt ideal som forandres over tid og rom. På grunn av likestillingskampen har fedrenes rolle endret seg. Kvinnenes inntog i arbeidslivet åpnet for en mer delaktig far for barna.

Fedrene i pappabøkene var engstelige for sin egen maskulinitet, mens i bøker om samlivsbrudd er det mødrene som fremhever at barna først og fremst er mødrenes ansvar (Lorentzen, 2012). Ifølge Madsen et. al (2002) er det ikke funnet kjønnsforskjeller mellom menn og kvinner når det gjelder å lage en trygg base for barna. Likevel prøver mennene gjennom pappabøkene å definere en ide om kjønnes ulikheter selv om de gjør de samme oppgavene. Det kan bety at mor bidrar med noe annet enn far, og at hun slik sett fremdeles er uunværlig. Det kan slå tilbake på menn som ønsker hovedomsorg for barna. Det kan virke som det i samfunnet fortsatt er normer som ser på mor som den viktigste omsorgsgiveren fordi far ikke kan gi lik omsorg. Kjønnsforskjellene kom tidligere av at menn og kvinner gjorde forskjellige ting, men nå opprettholdes kjønnsforskjellenes ide selv om menn og kvinner gjør de samme oppgavene

Bidragsreglene ble endret den 1. oktober 2003 til en kostnadsmodell. Denne modellen skulle legge grunnlaget for at ved samværsforelderens kunne få større fradrag i bidrag jo mer han eller hun var sammen med barna. Bakgrunnen for kostnadsmodellen var ønsket om en mer aktiv far. Det endringen samtidig sier er at bidragsreglene er laget for å straffe fedrene som ikke stiller opp for barna sine. Det kan synes som om kvinnekampen har bidratt til at det har dannet seg et bilde av en far som er uvillig til å ta omsorg.

Resultatet i denne studien viser at det er muligheter for mor ved hjelp av det nye regelverket å nekte fedrene mer samvær. Det kan se ut som det bør lages en ny velferdsmodell med ordninger som gjør det lettere for fedrene å få mer samvær med barna uten å måtte gå til sak. Med dagens system er det vanskelig å innfri fars ambisjoner for farsomsorgen når økonomiske føringer tilrettelegger så sterkt for morsomsorgen etter en skilsmisse.

5.2 Metodiske betraktninger.

Forskeren sin sensitivitet og utforskning av egne fordommer, forforståelse og hvordan den påvirker analyser og fortolkning er sentral i reflektivitetsbegrepet til Charmaz (2006). Denne studien ble til som et resultat av at jeg har en mann som har lignende utfordringer som informantene i dette studiet har. Denne nærhet til tematikken som jeg dermed har, kunne til tider oppleves som en fordel, for eksempel når jeg kjenner igjen det typiske ved ulike situasjoner i datamaterialet. Kunnskapen kan også ha vært en ulempe, for eksempel ved at den kan ha gitt meg «skylapper» i forsøket på å trenge inn i informantenes livsverden, og se det som er spesielt i deres historie. Charmaz (2006) skriver i sin bok om utfordringen man har som forsker, faren for å overføre egne motiver eller uforløste personlige følelser til datamaterialet. Veilederens kritiske innspill har bidratt til å motvirke dette og gjort til at analysene ble gjort på et empirisk grunnlag. Den åpne dialogen med veileder har vært veldig viktig for å luke ut min egen forforståelse. Grounded theory sin systematikk med å bruke aktive koder har også vært med på å tvinge frem nye måter å se materialet på (Charmaz, 2006).

5.3 Validitet.

Aspekter ved gyldigheten til denne studien må diskuteres. Ifølge Kvale og Brinkmann (2009) bør validitet vurderes gjennom hele prosessen fra datainnsamling til rapportering. Jeg har allerede nevnt betydningen av forskerens eget perspektiv og refleksjon. I dette avsnittet vil jeg føye til en diskusjon om utvalget og forhold ved intervjuene.

Et større utvalg i dette studiet kunne ha gitt mulighet for mer omfattende informasjon, og som igjen kunne gitt anledning til å gi en rikere forklaring av kategoriene som kom frem i denne studien.

Utvalget til denne studien ble funnet ved hjelp av snøballmetoden. Mine venner og bekjente sendte forespørselen videre til folk de visste fylte kriteriene. De som fikk disse forespørslene har alle opplevd konfliktfylte skilsmisser. På grunn av den konfliktfylte skilsmissem så har de kanskje hatt stort behov for å snakke om sin situasjon og om sin opplevelse av urettferdighet. Det kan være en grunn til at de valgte å bli med på denne studien. Andre fedre som er skilte, men som ikke har hatt samme konfliktnivå har kanskje ikke samme behovet for å fortelle sin historie. Sånn sett kan utvalget av informanter være litt skjevfordelt i forhold til skilte fedres opplevelser generelt. På den annen side har nettopp det

at alle fedrene forteller om konfliktfylte skilsmisser, bidratt til at allmenne problemstillinger som gjelder forholdet mellom offentlige ordninger og fedres handlingsrom blitt belyst på en effektiv måte selv om det er få deltakere i studien.

Intervjuguiden kan også være med på å ha påvirket validiteten til denne studien. Det var under utarbeidelse av intervjuguiden en utfordring hvor spesifikke spørsmålene burde være. Dette er ifølge Charmaz (2006, s. 18) en vanlig og uløst utfordring i Grounded theory. Jeg har i ettertid tenkt at jeg burde spurt mer inngående spørsmål om ekskonenes atferd og hvilke argumenter de brukte. Jeg kunne også tenkt meg og spurt mer inngående om hva barna har sagt til fedrene om hva de følte om situasjonen før og etter skilsmissen.

5.4 Implikasjoner for videre forskning.

Det er forsket mye på skilsmisse, barnefordeling, mekling og likestilling, men det virker som det er lite forskning på de offentlige instansenes samspill og holdninger. Denne analysen viser at hver enkelt etats informasjon og veiledning kan ha stor påvirkning på de andre instansenes avgjørelser. Dette kan igjen få store fremtidige konsekvenser for en person som er midt i en vanskelig barnefordelingsprosess.

De nye bidragsreglene som kom i 2003 skulle bidra til at barn med skilte foreldre skulle få mer aktive fedre. Fremtidig forskning burde prøve å fange opp om fedrene har blitt mer aktive etter de nye bidragsreglene ble innført.

Fremtidige studier på barnebidrag kunne brukt NAV ansatte som jobber med bidrag, fra NAV Forvaltning og NAV Innkreving som informanter. De offentlige ansatte møter daglig ulike problemstillinger fra både bidragsmottaker og bidragspliktige, og det hadde vært interessant å få hørt hvilke utfordringer de mener ligger i regelverket.

Fremtidige studier kunne også prøvd å kartlegge de offentlige ansattes holdninger til likestilling, og om dette påvirker vedtakene som blir fattet.

6.0 Avslutning

Formålet med denne studien har vært å undersøke om de offentlige ordningene har påvirkning på samværet mellom en samværsfar og hans barn. Oppsummert kan man si at denne studien har resultert i å vise at dagens regelverk kan skape et manglende handlingsrom for samværsfedre. Dette kan ved høyt konfliktnivå mellom foreldrene føre til at fedrene får mindre samvær enn både fedrene og barna ønsker. Det oppfordres til videre forskning på dette feltet med et større utvalg.

Det hadde vært fint om denne studien kunne skapt videre debatt om en mulig endring av bidragsreglene kunne ført til at fedre, ikke blir tilsidesatt som omsorgsperson i oppveksten til sine barn.

Referanser¹

Arbeids- og velferdsdirektoratet. (2013a). 55 Nr 2 - § 71 - §9 i forskrift om fastsetjing og endring av fostringstilskot. (Rundskriv i Hovednr. 55 Nr. 2 - § 71 - § 9). Hentet fra [https://www.nav.no/rettskildene/Rundskriv/Hovednr.+55+Nr.+2+-+%C2%A7+71+-+%C2%A7+9+\(Samv%C3%A6r\)+i+forskrift+om+fastsetjing+og+endring+av+fostringstilskot.148235.cms](https://www.nav.no/rettskildene/Rundskriv/Hovednr.+55+Nr.+2+-+%C2%A7+71+-+%C2%A7+9+(Samv%C3%A6r)+i+forskrift+om+fastsetjing+og+endring+av+fostringstilskot.148235.cms)

Arbeids- og velferdsdirektoratet. (2013b). Vedlegg 1 til Hovednr. 55 Nr. 2 Beregning av underholdsbidrag til barn. Sjabloner og andre satser. Hentet fra <https://www.nav.no/rettskildene/Vedlegg/104465.cms>

Backman, S. (2005). *Den sjuke mannen: Populærkulturelle gestaltninger av manlig ohälsa*. (Doktoravhandling, Linköpings Universitet). Stockholm: Filosofiske fakulteten, Linköpings Universitet.

Barne- og likestillingsdepartementet. (2010a). *Forskrift om mekling etter ekteskapsloven og barneloven*. (Rundskriv Q-02/2008). Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2010b). Foreldreansvar og samværsrett. [Brosjyre]. Hentet fra <http://www.regjeringen.no/upload/BLD/Barn%20og%20Ungdom/oppdatert.pdf>

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2011). Likestilling 2014. Regjeringens handlingsplan for likestilling mellom kjønnene. Vol. 10/2011. *BLD-rapport*.. Hentet fra http://www.regjeringen.no/upload/BLD/Likestilling/likestilling_2014.pdf

Barnelova (1981). Lov om barn og foreldre (barnelova). Hentet fra <http://lovdata.no/dokument/NL/lov/1981-04-08-7>

Beauvoir, S. de. (2002). *Det annet kjønn*. Oslo: Bokklubben

¹ Referansene er en tolkning av referanseregler fra 6th Edition of APA style

- Berg, L. E. & Johansson, T. (1999). *Den andre föräldern: Om deltidspappor och deras barn*. Stockholm: Carlssons.
- Blikstad, Eivind. (1992). *Heimevernet: fedre og barn på nye eventyr*. Oslo: Pax Forlag.
- Bradshaw, J. & Finch, N. (2002). *A Comparison of Child Benefit Packages in 22 countries*.
Hentet fra
<http://eprints.whiterose.ac.uk/73510/1/Document.pdf>
- Brandth, B. & Kvande, E. (2003). *Fleksible fedre*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Charmaz, K. (2000). Grounded Theory: Objectivist and constructivist methods. I N. K. Denzin, & Y. S. Lincoln (Red.), *Handbook of Qualitative Research (2. Utg.)*. California: Sage Publications.
- Charmaz, K. (2003). Grounded Theory. I J. A. Smith (Red.) *Qualitative Psychology – A practical Guide to Research Methods*. (s. 81-111). London: Sage Publications.
- Charmaz, K. (2006). *Constructing Grounded Theory: A Practical Guide Through Qualitative Analysis*. London: Sage Publications.
- Connell, R. W. (1995). *Masculinities*. Cambridge: Polity Press.
- Ekteskapsloven (1991). Lov om ekteskap (ekteskapsloven). Hentet fra
<http://lovdata.no/dokument/NL/lov/1991-07-04-47>
- Forskrift om fastsetjing av fostringstilskot. (2003). *Forskrift om fastsetjing og endring av fostringstilskot*. Hentet fra <http://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2003-01-15-123>
- Fredriksen, I., Helland, A. Ø., Tjeldflåt, G., & Jansen, K. (2012, 09.07). Bidragssystemet fungerer ikke. *Adresseavisen*, s. 7.
- Hansen, T., & Slagsvold, B. (2012). Likestilling hjemme. Vol. 8/2012. *NOVA-rapport*. Hentet fra http://www.nova.no/asset/5912/1/5912_1.pdf

- Haugen, G. M., (2005), Relations between Money and Love in Postdivorce Families: Children's perspectives', *Childhood*, 12(4), 507–526.
- Haugli, T. (2004). Til barnets beste. Familiebilder, familiemønstre i endring. *Kirke og Kultur*, (3), 345-360.
- Hennum, N. (2006). Likestillingens utfordring: Å avkjenne omsorg for barn. *Sosiologi i dag*. 36(3), 35-58
- Herz, M. & Johansson, T. (2011). *Maskuliniteter, Kritik, Tendenser, Trender*. Malmø: Liber AB.
- Holter, Ø. G. (2006). De nye fedrene og kjønnskontraktens forvandling. *Tidsskrift for norsk psykologforening*. 43, 681-682.
- Holter, Ø. G. (Red.). (2007). *Män i rörelse: jämställdhet, förändring och social innovation i Norden*. Stockholm: Gidlund
- Holter, Ø. G., Svare, H., & Egeland, C. (2008). Likestilling og livskvalitet 2007. Vol. 1/2008. *NIKK-Rapport*. Hentet fra http://www.google.no/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=1&ved=0CCwQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.afi-wri.no%2Fstream_file.asp%3FiEntityId%3D2614&ei=XtyRUvLpNIm04AShzYD4Dw&usg=AFQjCNEPpzLVr0mjxnuTInTH3vR09Xb8w
- Haavind, H. (2006). Midt i tredje akt? Fedres deltakelse i det omsorgsfulle foreldreskap. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*. 43(7), 683-693. Hentet fra <http://www.psykologtidsskriftet.no/pdf/2006/683-693.pdf>
- Kvale, S. (1996). *Interviews: An Introduction to Qualitative Research Interviewing*. Thousand Oaks, Calif: Sage.

- Kvale, S. & Brinkman, S. (2009). *Interviews: Learning the craft of qualitative research interviewing* (2. utg.). Los Angeles, Calif: Sage.
- Lium, R. (2011, 29. september). Barnefordeling og økonomi [Blogginnlegg]. Hentet fra <http://dommere.blogspot.no/2011/09/barnefordeling-og-konomi.html>
- Lorentzen, J. (2012). *Fra farskapets historie i Norge 1850-2012*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lyngstad, J. (2007). Barnebidrag før og etter bidragsreformen. En analyse av undersøkelsene om samvær og bidrag 2002 og 2004. Vol. 34/2007. *SSB-rapport*. Hentet fra http://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/rapp_200734/rapp_200734.pdf
- Madsen, S. A., Lind, Dennis., & Munck, Hanne. (2002). *Fædres tilknytning til spædbørn*. København: Hans Reitzels forlag.
- Melby, K. (1995). *Kvinnelighetens strategier: Norges husmorforbund 1915-1940 og Norges lærerinneforbund 1912-1940*. (Doktorgradsavhandling, Universitetet i Trondheim) Trondheim: Universitetet i Trondheim.
- Meld. St. 44 2012-2013. (2013). *Likestilling kommer ikke av seg selv*. Hentet fra <http://www.regjeringen.no/pages/38371282/PDFS/STM201220130044000DDDPDFS.pdf>
- NAV. (01. mai 2013a). *Overgangsstønad*. Hentet fra <https://www.nav.no/Om+NAV/Satsar+og+utbetalingsdatoar/Om+satser+p%C3%A5+familieomr%C3%A5det/Overgangsst%C3%B8nad.1073749639.cms>

NAV. (31. mai 2013b). *Samvær*.

Hentet fra

<https://www.nav.no/Familie/Barnebidrag/Bidragsregler/Samv%C3%A6r.346421.cms>

NAV. (01. juli 2013c). *Livsoppholdssatser – NAV Innkreving*.

Hentet fra

<https://www.nav.no/Om+NAV/Satsar+og+utbetalingsdatoar/Om+andre+satser/>

[Livsoppholdssatser++NAV+Innkreving.1073749625.cms](https://www.nav.no/Livsoppholdssatser++NAV+Innkreving.1073749625.cms)

NAV.(01. juli 2013d). *Bidragsforskudd*.

Hentet fra

<https://www.nav.no/Om+NAV/Satsar+og+utbetalingsdatoar/Om+satser+p%C3%A5+familieomr%C3%A5det/Bidragsforskudd.805320730.cms>

NAV. (udatert). *Stønad til einsleg mor/far*.

Hentet fra

<https://www.nav.no/Familie/Relatert+innhold/St%C3%B8nad+til+einsleg+morfار.805345243.cms>

NOU 1991.3. (1991). *Mannsrolleutvalgets sluttrapport*. Oslo: Statens forvaltningstjeneste.

Oftung, K. (2009). *Skilte fedre. Omsorg, mestring og livskvalitet* (Doktoravhandling,

Universitetet i Oslo). Hentet fra

<https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/15277/Oftung.pdf?sequence=2>

Ot. Prp. Nr. 43 (2000-2001). (2001, 02. mars). *Om lov om endringer i barnelova,*

forskotteringsloven og i enkelte andre lover (nye regler for beregning av barnebidrag m.m.). Hentet fra

<http://www.regjeringen.no/Rpub/OTP/20002001/043/PDFA/OTP200020010043000D/DDPDFA.pdf>

Ot. Prp. Nr. 69 (2007-2008). (2008, 20. juni). *Om lov om endringer i barnelova mv.*

(barnebidrag og reisekostnader ved samvær).

Hentet fra

<http://www.regjeringen.no/pages/2086552/PDFS/OTP200720080069000DDDPDFS.pdf>

Patton, M. Q. (2002). *Qualitative Research & Evaluation Methods*. (3. utg.). California: Sage Publications.

Pettersen, S. V. (2004). Arbeidsdeling hjemme blant foreldrepar: Mer likedelt med ulik arbeidstidsordning?. *Samfunnsspeilet*, (6), 31-38.

Regjeringen. (26. august 2013). *Livsoppholdssatser ved gjeldsordning*. Hentet fra

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/tema/forbrukerpolitikk/gjeldsproblemer/gjeldsordningssatsene-endres-ikke-for-20.html?id=691824>

Rikstrygdeverket. (2003). Hovednr. 55 Nr. 2 - § 54 a - § 9 i forskrift om fastsetjing og endring av fostringstilskot. (Rundskriv i Hovednr. 55 Nr. 2 - § 54 a - § 955). Hentet fra <https://www.nav.no/rettskildene/Rundskriv/148118.cms>

Skevik, A., & Hyggen, C. (2002). Samværsfedres situasjon. Vol. 15/2002. *NOVA-rapport*.

Hentet fra http://www.nova.no/asset/3096/1/3096_1.pdf

Skevik, A., (2004). Far, forsørger og fattig? Økonomiske problemer blant norske

Samværsfedre. *Tidsskrift for Velferdsforskning*, 7(1), 2-16.

Skjørten, K., Barlindhaug, R., & Liden, H. (2007). *Delt bosted for barn*. Oslo: Gyldendal

Akademisk.

Skrede, K. (2004a). Familiepolitikken grense – ved ”likestilling light”. I Ellingsæter, A. L. &

Leira, A. (Red.). (2004). *Velferdsstaten og familien: Utfordringer og dilemmaer*.

Oslo: Gyldendal akademisk

Skrede, Kari. (2004b). Færre menn blir fedre. Vol. 6/2004. *SSB-rapport*. Hentet fra

http://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/oa_200406/skrede.pdf

Statistisk Sentralbyrå. (2013, 21. februar). *Ekteskap og skilsmisser*.

Hentet fra

<http://www.ssb.no/befolkning/statistikker/ekteskap/aar/2013-02-21?fane=tabell&sort=nummer&tabell=98671>)

Statistisk Sentralbyrå. (2013, 21. august). *Ekteskap og skilsmisse 2012*.

Hentet fra

<http://www.ssb.no/befolkning/statistikker/ekteskap/aar/2013-08-21?fane=tabell&sort=nummer&tabell=131498>

St. meld. nr. 8. (2008-2009). (2009). *Om menn, mansroller og likestilling*.

Hentet fra

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/regpubl/stmeld/2008-2009/stmeld-nr-8-2008-2009-.html?id=539104>

Thuen, F. (2004). *Livet som deltidsforeldre*. Bergen: Fagbokforlaget.

Tvisteloven (2008). Lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven). Hentet fra

http://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-90?q=tvisteloven*

Vågslid, K. (2005). *Pater Familias eller bleieskiftarbeider?* (Mastergradsavhandling,

Universitetet i Oslo). Oslo: K. Vågslid.

Widerberg, K. (2001). *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt: En alternativ lærebok*.

Oslo: Universitetsforlaget.

Appendiks

Appendiks 1: Godkjennelse fra NSD (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste).

Appendiks 2: Samtykkeerklæring fra informant.

Appendiks 3: Informasjonsskriv tredjepart

Appendiks 4: Intervjuguide

APPENDIKS I

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 71 17
Fax: +47-55 58 95 90
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.no: 985 321 884

Berit Overå Johannesen
Psykologisk institutt
NTNU
Dragvoll
7491 TRONDHEIM

Vår dato: 19.10.2011

Vår ref: 28199 / 3 / IH

Deres dato:

Deres ref:

KVITTERING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 28.09.2011. Meldingen gjelder prosjekter:

28199

Betydning av de økonomiske ordningene ved skilsmisse i forhold til samværet mellom fedre og deres barn. Norske fedres perspektiv

Behandlingsansvarlig

NTNU, ved institusjonens øverste leder

Daglig ansvarlig

Berit Overå Johannesen

Student

Anne Marie Wingan

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

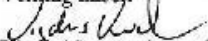
Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven/-helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 30.09.2012, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Inga Brautaset

Kontaktperson: Inga Brautaset tlf: 55 58 26 35

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Anne Marie Wingan, Breidablikveien 9, 7019 TRONDHEIM

Avdelingskontorer / Datain Office:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 95 71 07. kyste.sjovne@sei.ntnu.no
TRONDHØJ: NSD, HSL, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 84 43 36. ms@hsl.tromsøerh.no

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 28199

Formålet med prosjektet er å undersøke norske fedres perspektiv på betydning av de økonomiske ordningene ved skilsmisse i forhold til deres samvær med barna.

Utvalget vil bestå av ca. 6 skilte fedre som betaler/har betalt barnebidrag til mor, der mor har den daglige omsorgen for deres felles barn. Rekruttering skjer via snøballmetoden. Interesserte tar selv kontakt med prosjektleder.

Utvalget gir skriftlig samtykke til deltagelse på bakgrunn av skriftlig og muntlig informasjon om prosjektet. Personvernombudet vurderer informasjonsskrivet som tilfredsstillende utformet i henhold til kravene i personopplysningsloven.

Data innhentes ved personlig intervju som registreres i form av elektroniske lydopptak. Intervjumaterialet vil være knyttet til informantens navn gjennom kode som viser til en koblingsnøkkel. Materialet vil også kunne inneholde bakgrunnsopplysninger som kan identifisere informantene indirekte.

Det registreres identifiserbare opplysninger om mor/barn som tredjeperson. Dette anses nødvendig for formålet med prosjektet. Fokus vil være på informantens perspektiv. Mor gis muntlig eller skriftlig informasjon om prosjektet via informanten så snart opplysningene er innhentet, og gjøres oppmerksom på anledningen til å reservere seg (dvs. få opplysningene anonymisert), jf. telefonsamtale 19.10.11. Det skal ikke registreres sensitive opplysninger om tredjeperson, og personvernombudet anbefaler at prosjektleder instruerer informanten om det. På bakgrunn av dette finner personvernombudet at opplysningene om tredjeperson kan behandles med hjemmel i personopplysningsloven § 8 d).

Slett koblingsnøkkel, navn. på far

Intervjuet vil omhandle skilsmissen, samværsordningen med barna og økonomiske forhold. Opplysningene er ikke sensitive i henhold til personopplysningsloven § 2), men vil trolig oppleves som følsomme, både for informanten og tredjeperson (mor). Prosjektleder har ansvar for å hindre at opplysningene kommer på avveie. I den forbindelse bør det avklares med behandlingsansvarlig institusjon (NTNU) om interne retningslinjer for informasjonssikkerhet åpner for at personopplysningene i dette prosjektet kan lagres på privat pc tilknyttet internett.

Datamaterialet anonymiseres ved prosjektslutt, innen 30.09.2012. For at datamaterialet skal være anonymt, må lydopptak og navn (samtykkerklæringer og navneliste/koblingsnøkkel) slettes. Eventuelle indirekte personidentifiserende bakgrunnsopplysninger må slettes eller omskrives, slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes i materialet.

=> Trelike seg fra registrering av personopplysninger

APPENDIKS 2

Informasjon om prosjektet: Betydning av de offentlige ordningene ved skilsmisse sett i forhold til samværet mellom fedre og deres barn. Norske fedres perspektiv.

Hensikten med prosjektet er å undersøke hvilket perspektiv norske fedre har på de offentlige ordningene ved skilsmisse sett i forhold til samværet de har med barna sine. Kunne du tenke deg å bli intervjuet om dette?

Forskningsprosjektet er et master prosjekt ved NTNU i Trondheim. Det består av kvalitative intervju med 6 skilte fedre. Intervjuene vil vare fra 1 til 2 timer. I intervjuene vil det bli stilt spørsmål om hvorfor dere skiltes, om samværsordningene i dag og hvordan dere ble enige om samværets størrelse og økonomiske forhold. Intervjuene vil ha form av en åpen samtale og det er fullt mulig å ikke ville svare på spørsmål eller trekke seg under intervjuet. Trekker du deg under selve intervjuet vil hele intervjuet bli makulert. Du kan trekke deg fra studien når som helst hvis du ombestemmer deg om å delta. Deltakelsen i intervjuet er frivillig og du kan trekke ditt intervju helt frem til prosjektets slutt.

Intervjuet vil bli tatt opp på bånd og skrevet ut av meg etterpå. Deretter vil det utgjøre materiale for å drøfte de problemstillinger jeg har nevnt ovenfor. Det vil ikke bli mulig å kjenne igjen deg og din historie i det ferdig bearbejdede materialet. Ditt navn eller navn på andre personer som kommer frem i intervjuet vil ikke bli nedtegnet i intervjuet. Navn vil bli kodet om når intervjuene skrives ut.

Som forsker er jeg underlagt taushetsplikt og alle data som samles inn behandles konfidensielt. Prosjektet er meldt til NSD, Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste. Prosjektet er beregnet å være avsluttet innen september 2012. Lydbånd og navnelister vil bli slettet etter prosjektets slutt senest 30. september 2012.

Med vennlig hilsen

Anne Marie Wingan

Masterstudent, NTNU Dragvoll

Tlf. 977 08 606, Epost: annemab@stud.ntnu.no

Veileder ved NTNU Dragvoll, Psykologisk Institutt

Førsteamanuensis Berit Overå Johannesen

Tlf. 735 50 868, Epost: berit.johannesen@svt.ntnu.no

Jeg har mottatt informasjon om prosjektet **Betydning av de økonomiske ordningene ved skilsmisse i forhold til samværet mellom fedre og deres barn. Norske fedres perspektiv** og ønsker å stille på intervju

Signatur _____

APPENDIKS 3

Informasjon om prosjektet til tredjepart

Betydning av de offentlige ordningene ved skilsmisse sett i forhold samværet mellom fedre og deres barn. Norske fedres perspektiv.

Hensikten med prosjektet er å undersøke hvilket perspektiv norske fedre har på de offentlige ordningene ved skilsmisse sett i forhold til samværet de har med barna sine.

Forskningsprosjektet er et master prosjekt ved NTNU i Trondheim. Det består av kvalitative intervju med skilte fedre.

I intervjuene vil det bli stilt spørsmål om hvorfor dere skiltes, om samværsordningene i dag, hvordan dere ble enige om samværets størrelse og økonomiske forhold.

Intervjuet vil bli tatt opp på bånd og skrevet ut av meg etterpå. Deretter vil det utgjøre materiale for å drøfte de problemstillinger jeg har nevnt ovenfor. Det vil ikke bli mulig å kjenne igjen deg og din historie i det ferdig bearbeidede materialet. Ditt navn eller navn på andre personer som kommer frem i intervjuet vil ikke bli nedtegnet i intervjuskriften. Navn vil bli kodet om når intervjuene skrives ut. Du vil ha full anledning til å reservere deg. Det vil si å få opplysningene anonymisert.

Som forsker er jeg underlagt taushetsplikt og alle data som samles inn behandles konfidensielt.

Prosjektet er meldt inn og godkjent av NSD, Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste. Prosjektet er beregnet å være avsluttet innen september 2012. Lydbånd og navnelister vil bli slettet etter prosjektets slutt senest 30. september 2012.

Med vennlig hilsen

Anne Marie Wingan

Masterstudent, NTNU Dragvoll, Psykologisk Institutt

Tlf. 977 08 606, Epost: annemab@stud.ntnu.no

APPENDIKS 4

Intervjuguide

Bakgrunn

Hvor gammel er du?

Hvilken utdannelse har du?

Kan du fortelle litt om hva du jobber med?

Hva tjener du?

Hvor mange barn har du (alder, kjønn, samme mor)?

Har du tidligere bodd sammen med barnas mor og barna?

Hvor bor du i forhold til barnas mor? (reisetid/vei)

Hvem av dere bor i tidligere felles bolig?

Hvordan er din husholdning i dag (størrelse og sammensetning)

Praksis når dere var samboere/gift

Beskriv en typisk dag fra morgen til kveld i den tiden du var gift?

Beskriv en typisk helg?

Oppfølgingsspørsmål. Hvem av dere?

1. Fulgte ungene på skolen/levete barna i barnehagen
2. Var på foreldremøter/foreldreutvalg/klassekontakt
3. Hvem av dere var med på fritidsaktivitetene til barna
4. Hvem var hjemme når barna var syk
5. Hvem av dere fulgte opp barnas lekser

6. Hadde ansvaret for husarbeidet (Husvask, støvsuging)
7. Vasket klærne
8. Lagde matpakker til barna
9. Lagde Middag
10. Utendørsarbeid, bil, oppussing
11. Hadde ansvaret for økonomi/budsjett i familien

Var en eller begge i perioder hjemmeværende? Spørsmål om ansvarsfordelingen hadde noe med det å gjøre?

Rammer rundt samlivsbruddet

Hvem av dere ville skilles?

Hva er årsaken til at dere skiltes?

Hvordan forløp skilsmisseprosessen dere imellom?

Samværsordning

Hvordan ble dere enige om:

1. Foreldreansvar
2. Daglig omsorg
3. Bosted for barna

Hvilken rolle spilte den pålagte meklingen for skilsmisseprosessen i måten dere kom frem til den gjeldende ordningen på og for resultatet. Fortell?

Fikk dere konkret informasjon om de økonomiske forholdene ved fordeling av samværet med barna?

1. Skatteklasser 2
2. Barnetrygd – ved delt bosted blir barnetrygden forholdsdel. Folkeregisteret
3. Bidragsreglene inkl. samværsklasse
4. Overgangsstønad

Hvor nyttig var meklingen for beslutningsprosessen?

Hvordan påvirket informasjonen om de økonomiske forhold prosessen med å finne ut hvor barna skulle bo?

Hvilke kriterier ble lagt til grunn når dere skulle avgjøre hvem som skulle overta boligen?

Ble avgjørelsen om hvem som skulle overta felles bolig tatt før eller etter det ble bestemt hvem som skulle ha den daglige omsorgen?

Dagens samvær følger den samværsavtalen eller har du ungene mer eller mindre enn avtalt?

Rammebetingelser - barna

Hvem har foreldreansvaret?

Hvem har den daglige omsorgen?

Hvor mye er du sammen med barna? Samværsklasse?

Hvor mange barn betaler du bidrag for?

Har dere skrevet samværsavtale?

Hvor mye betaler du i bidrag for barnet/barna pr. mnd?

Har mor til barna ny samboer eller er gift på nytt?

Hvilken utdanning har mor?

Er mor i inntektsgivende arbeid?

Hva jobber mor med?

Har det I løpet av perioden vært ønske om eller diskutert endring av antall samværsdager?

Ved ja.

Hva ble resultatet?

Fortell hva som skjedde under denne prosessen?

Hvordan har de økonomiske ordningene i forhold til barna hatt innvirkning på senere beslutninger?

De nye bidragsreglene skal oppmuntre til aktiv deltakelse i barnas oppvekst også fra foreldre som ikke bor sammen med barna til daglig.

Hvilke tanker gjør du om deg om denne forutsetningen for beregning av barnebidrag?

Det understrekes sterkere enn før at begge foreldre har et likeverdig ansvar for omsorg for og forsørging av felles barn selv om de ikke bor sammen.

Fedre med lite samvær betaler høyere barnebidrag enn de med høyt samvær? Hvilke tanker gjør du deg rundt dette temaet?

Eventuelle spørsmål til slutt

Denne studien handler om å kartlegge betydningen de økonomiske ordningene ved skilsmisse kan ha i forhold til samværet mellom fedre og deres barn. Vi velger å se det fra norske fedres perspektiv. Noe du vil tilføye?